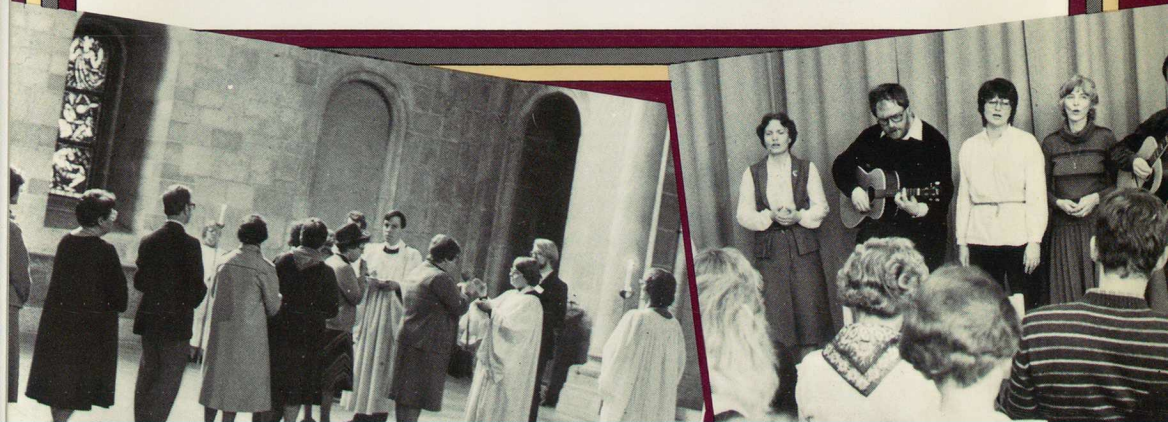

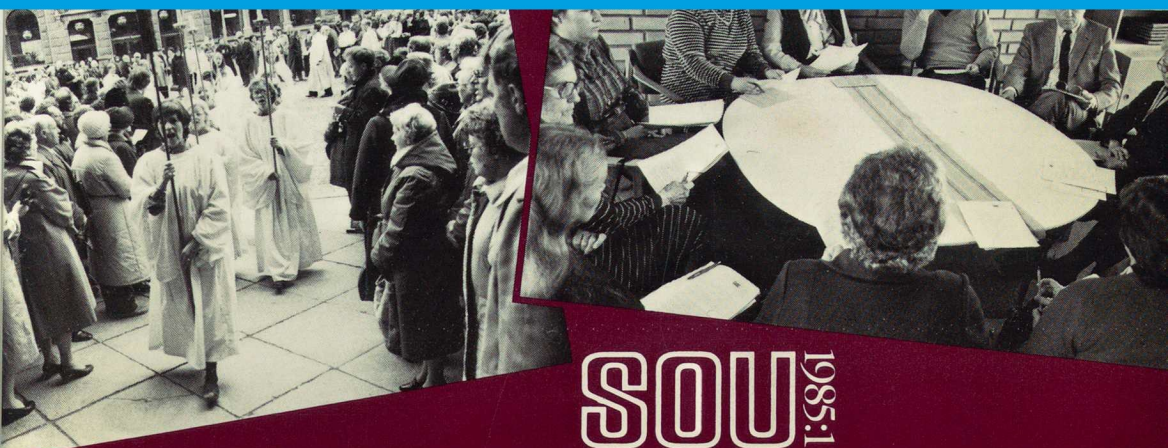
Ref

Församlingar i samverkan

Rapport från 1982 års kyrkokommitté

Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2013

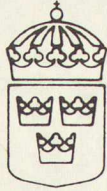
SOU 1985:1

Ref

Församlingar i samverkan

Rapport från 1982 års kyrkokommitté

Statens offentliga utredningar

1985:1

Civildepartementet

Församlingar i samverkan

Rapport från 1982 års kyrkokommitté
Stockholm 1985

Foto omslag Lennart Jonson
Omslag Ad Sum
ISBN 91-38-08621-2
ISSN 0375-250X
ALLF 11484019
Liber Tryck AB Stockholm 1985 351759

Till statsrådet och chefen för civildepartementet

1982 års kyrkokommitté överlämnar lägesrapporten (SOU 1985:1) Församlingar i samverkan.

I vårt arbete har vi allt sedan detta inleddes i början av 1983 hävdad att eventuella reformer bör ske på grundval av en bred politisk och kyrklig samstämmighet. Detta var bakgrunden till att vi gav ut ett diskussionsbetänkande hösten 1983 och samma skäl ligger bakom publicerandet av den lägesrapport från kommittén som nu läggs fram. Med denna lägesrapport som grund hoppas vi på en förnyad diskussion om de frågor vi har att arbeta med. Bl.a. är det vår förhoppning att rapporten skall komma att diskuteras vid 1985 års kyrkomöte. Lägesrapporten ger också de många människor som är engagerade i dessa frågor en möjlighet att i den offentliga debatten eller direkt till oss återigen ge sina synpunkter på det arbete vi bedriver.

Vi är inom kommittén eniga om de förslag som läggs fram. Inga reservationer föreligger. I särskilda yttranden görs dock vissa påpekanden av kommittéledamöterna Karl Boo och Urban Gibson.

Vi hemställer att regeringen överlämnar betänkandet till kyrkomötet för yttrande.

Stockholm i januari 1985

1982 års kyrkokommitté

Sören Ekström
ordförande

Innehåll

BAKGRUND

1	<i>Kommitténs uppdrag och hittillsvarande arbete</i>	7
2	<i>Diskussionsbetänkandet</i>	9
3	<i>Remissdiskussionen</i>	15

KOMMITTÉNS FÖRSLAG

4	<i>Grundläggande principer</i>	21
5	<i>Församlingar i samverkan</i>	31
5.1	Församling och pastorat — kompetensfördelning	31
5.2	Samfällighetsbildning	37
5.3	Församlingsreglering	40
5.4	Pastoratsreglering	44
5.5	Församlings-, pastorats- och samfällighetsorganisation	50
5.6	Samverkan på stiftsplanet	52
5.7	Utjämningssystemet	73
6	<i>Tjänsteorganisationen</i>	81
6.1	Tjänsterna inom församlingsvården	81
6.2	Prästtjänsternas fördelning	84
6.3	Diakonins ställning i svenska kyrkan	90
6.4	Prästtillsättning	93
6.5	Tystnadsplikt, sekretess	97
7	<i>Cityförsamlingarna i Stockholm</i>	101
8	<i>Folkbokföringens organisation</i>	107
9	<i>Begravningsverksamheten</i>	109
9.1	Begravningsverksamhetens organisation	109
9.2	Begravningsverksamheten och andra trossamfund än svenska kyrkan	111
9.3	Begravningskostnaderna för enskilda	112

10	<i>Kontraktet som samarbetsenhet</i>	115
11	<i>Kyrkoherdens ställning i kyrkorådet</i>	117
12	<i>Arbetsledaransvaret i pastoratet</i>	123
13	<i>Lokal ekumenisk samverkan</i>	127
14	<i>Ekonomiska effekter av kommitténs förslag</i>	131

KOMMITTÉNS FORTSATTA ARBETE

15	<i>Behovet av författningsändringar</i>	135
16	<i>Arbetsuppgifter och tidsplan</i>	137
	Särskilda yttranden	139
Bilaga 1	<i>Tabeller</i>	143
Bilaga 2	<i>Relationen mellan församling och samfällighet — en enkätundersökning</i>	149
Bilaga 3	<i>Church of England — rapport från en studieresa</i>	157

1 Kommitténs uppdrag och hittillsvarande arbete

Kommitténs tillkomst och arbete

1982 års kyrkokommitté tillsattes i december 1982 av regeringen. Bakgrunden var att det under lång tid från kyrkligt håll rests krav på en utredning av de kyrkliga strukturfrågorna på lokalplanet. I samband med att vi inledde vårt arbete överfördes också till oss de arbetsuppgifter som tidigare legat på prästtjänstkommittén och kyrkofondsutredningen.

På ett tidigt stadium av vårt arbete beslutade vi att ge en bred kyrklig opinion möjlighet att påverka vårt arbete. Vi valde att publicera ett diskussionsbetänkande med fakta, analyser och ännu relativt obearbetade tankar inför framtiden. En självklar utgångspunkt var att diskussionsbetänkandet skulle redovisa flera olika möjligheter till lösningar på de problem vi satts att arbeta med, men däremot inga färdiga ställningstaganden från vår sida. Vi bad församlingar och kyrkliga organ på olika plan att ge sina kommentarer till diskussionsbetänkandet.

”Församlingen i framtiden — ett diskussionsbetänkande om svenska kyrkans lokala organisation från 1982 års kyrkokommitté” (SOU 1983:55) kom att väcka ett mycket stort intresse. 32 000 exemplar trycktes av betänkandet. 2 506 remissvar kom in. Vi publicerade en sammanställning av remissyttrandena — ”Församlingarna om framtiden” (SOU 1984:75). En sammanfattning av diskussionsbetänkandet finns i kapitel 2. Remissdiskussionen sammanfattas i kapitel 3.

Vi har också bedrivit en relativt omfattande informations- och kontaktverksamhet under arbetets gång. Olika ledamöter har liksom sekretariatet deltagit i informationssammankomster på såväl riks- som stifts- och församlingsnivå. Vi har också genomfört överläggningar med de många intressenter som berörs av utredningens arbete. Slutligen bör påpekas att ett omfattande studiearbete genomfördes i fem olika studieförbunds regi på grundval av Församlingen i framtiden. Ett liknande studiearbete är planerat under 1985 på grundval av den rapport vi nu lägger fram.

Direktiven

Direktiven redovisades redan i Församlingen i framtiden.

Utredningens sammansättning

Ledamöter i 1982 års kyrkokommitté är Sören Ekström, sakkunnig i civildepartementet (s, ordförande), riksdagsledamöterna Georg Andersson (s), Karl Boo (c), Wiwi-Anne Cederqvist (s) samt direktör Urban Gibson (fp), överförmyndare Lars Rydje (s) och konsulent Göran Åstrand (m). Sakkunniga är biskop Per-Olov Ahrén, departementsråden Rune Bergsten, Göran Göransson och Ingvar Hjelmqvist, generalsekretärer Sture Johansson samt rådman Tom Thyblad. Experter är utbildningssekreterare Gunnar Edqvist, domprost Karl-Gunnar Grape, kontraktsprost Sven Lenhoff, kammarråden Carl-Einar Nordling och Gösta Nyquist, studierektor Gudrun Persson, komminister Anne Stridh samt avdelningschef Göte Wallin.

Kommitténs huvudsekreterare är rektor KG Hammar. I sekretariatet ingår också Tom Thyblad.

I kommitténs sammanträden deltar ledamöter, sakkunniga och sekretariat. Experterna deltar däremot normalt inte i dessa sammanträden. Deras arbete är i stället förlagt till de två expertgrupper som knutits till kommittén. I dessa båda gruppers arbete deltar också de sakkunniga. Den ena av dessa expertgrupper arbetar med dels frågor av teologisk karaktär, dels de frågor som rör tjänsteorganisationen. Denna expertgrupp leds av Per-Olov Ahrén. Den andra gruppen arbetar med ekonomi- och strukturfrågor och leds av Sture Johansson.

2 Diskussionsbetänkandet

I oktober 1983 publicerades diskussionsbetänkandet (SOU 1983:55) Församlingen i framtiden. Genom att på ett tidigt stadium i utredningsarbetet publicera ett diskussionsbetänkande frångick vi den utredningsmetodik som vanligen tillämpas. Valet av utredningsmetod hade flera orsaker.

En orsak var, att den faktiska situationen i de många församlingarna är så mångfasetterad och därför svårgripbar, att endast ett tidsödande arbete med en rad lokala undersökningar skulle kunna ge en rättvisande bild av faktiska förhållanden. Om man däremot lyckades få dem som arbetar lokalt inom svenska kyrkan i olika församlingar och andra kyrkliga organ att reagera på och kommentera vissa påståenden om förhållanden inom den lokala organisationen, så skulle detta ge ett bättre underlag för vårt fortsatta arbete utan ett tidsödande och likväl svårtolkat utredningsarbete.

Därtill kom den orsaken att det inom en statlig utredning kan finnas skäl för en viss återhållsamhet när det gäller att ange teologiska och andra prioriteringar för det aktuella kyrkliga arbetet, varför det syntes angeläget att också av detta skäl ge svenska kyrkans många församlingar och kyrkliga organ på riks- och stiftsplan tillfälle att lämna synpunkter och redovisa sina bedömningar.

Ytterligare en orsak var, att de frågor vi är satta att utreda är av det slaget att starka känslor lätt blir väckta under arbetet och vid ställningstagande i olika riktningar.

Vår strävan är att söka ett brett samförstånd om framtida struktur- och organisationsförändringar. Därför var det angeläget att så snart som möjligt få till stånd en debatt om dessa frågor samt att få kyrkliga erfarenheter tillförda det fortsatta utredningsarbetet. Genom sådana synpunkter skulle en grund för det fortsatta utredningsarbetet kunna läggas. Vi skulle kunna skapa oss en bild av kring vilken typ av förslag det är möjligt att samla en bred politisk och kyrklig opinion respektive vilka förslag som riskerar att leda till djupgående motsättningar.

Sammanfattningsvis kan huvudinnehållet i "Församlingen i framtiden — ett diskussionsbetänkande om svenska kyrkans lokala organisation från 1982 års kyrkokommitté" beskrivas på följande sätt.

Svenska kyrkans församlingsstruktur

Svenska kyrkan har en territoriell församlingsstruktur. I dag motiverar man en sådan struktur på ett annat sätt än man gjorde när den kritiserades av den framväxande frikyrkligheten för hundra år sedan. I dag ses en territoriell församlingsstruktur som den struktur som reser minst barriärer kring evangeliet och därmed gör kyrkans budskap lättast tillgängligt för många människor. Den kan också ses som ett ansvarsområde för församlingen som gudstjänstgemenskap.

Problematiser blir den territoriella strukturen först när det inom en församlings gränser saknas människor som tar aktiv del i en församling-gemenskap. Det sägs i betänkandet, att det är en trovärdighetssak för svenska kyrkan som trossamfund att det i de lokala strukturerna — församlingarna — finns en tros-gemenskap som yttrar sig i en församling-gemenskap. Ur teologisk synvinkel kan inte en territoriell församling-struktur fungera utan en sådan församling-gemenskap.

Risken för att det skall uppstå territoriella församlingar utan fungerande församling-gemenskaper är störst i mycket små och mycket stora församlingar. Befolkningsomflyttningar i kombination med ett minskat kyrkligt engagemang kan tömma små församlingar på gudstjänstfirande församlingar. I mycket stora församlingar kan vidsträckta områden med ett stort antal människor sakna en verklig församling-gemenskap.

Ett annat väsentligt problem är förknippat med det nuvarande samhällets rörlighet. Svenska kyrkans lokala organisation är uppbyggd på de gamla socknarna och har som förutsättning att människor lever och vistas inom ett och samma begränsade geografiska område. I dag bor människor ofta på en plats och arbetar på en annan, barnen går i skola på en tredje plats och familjen vistas på helgerna på en fjärde etc. Den nuvarande församling-organisationen saknar ofta den flexibilitet som kan krävas för att möta människor i denna rörlighet.

Ekonomiska problem

Folkomflyttningarna har också skapat ekonomiska problem. De små församlingarna har genomgående en långt högre kyrklig utdebitering än genomsnittet och trots detta är den ekonomiska rörelsefriheten synnerligen begränsad. Den utveckling som skett beträffande församling-arbete under de senaste decennierna har ofta inte berört de små församling-arna. Detta skapar ett jämlikhetsproblem. Tillgången till församling-svårdande verksamhet står ofta i omvänd proportion till kyrkoskattens storlek. De församlingar i vilka man betalar en hög kyrkoskatt kan ofta ha dålig tillgång till församling-svårdande verksamhet. Kostnadsutvecklingen har också gjort att den utveckling mot arbetslag och nya församling-svårdande tjänster som skett inte berört de små församlingarna. Samtidigt betonar vi de frivilliga medarbetarnas betydelse inte minst i de mindre församlingarna.

De små församlingarnas ekonomiska problem är särskilt akut beträffande kyrkobyggnaderna. Folkomflyttningarna har gjort att kyrkorna inte alltid ligger där folket finns, och där folk finns behöver man bygga

nya kyrkor utan att därmed slippa kostnaderna för de redan befintliga. Inom områden med ett par, tre tusen människor kan det i extrema fall finnas mellan tio och tjugo kyrkor.

Samfälligheter och utjämning

Den metod som i dag finns att möta kostnadsstegringar är framför allt samverkan över församlingsgränserna genom samfällighetsbildningar. Motståndet mot samfällighetsbildningar är dock många gånger stort och det är sällan de allra fattigaste församlingarna som berörs av de samfällighetsbildningar som sker.

Svenska kyrkan har i dag ett utjämningsystem över kyrkofonden. Det innebär att de ekonomiskt svaga församlingarna får hjälp av starkare ekonomiska enheter, främst de stora samfälligheterna i de större kommunerna. Under 1983 uppgick de totala utjämningsbidragen till 461 milj. kr. Denna solidaritetstanke behöver dock mötas av en villighet från de små enheternas sida att söka sig fram till en effektiv egen organisation.

Diskussion om framtiden

För att möta de problem som nuvarande lokala organisation skapar kan man gå till väga på olika sätt. Vi ville ha dessa olika sätt grundligt genomdiskuterade.

Antingen håller man fast vid nuvarande ordning och försöker utveckla den så att den bättre svarar mot de behov som finns. Eller söker man lösningar som går längre än vad som i dag är vanligt. För att ge ett diskussionsunderlag i det senare avseendet presenterade vi tre olika modeller som i olika hög grad innebär förändring av den lokala organisationen i förhållande till nuläget.

De instrument som dagens ordning innehåller för att möta de problem som finns är framför allt församlings- och pastoratsregleringar, samfällighetsbildningar och annan frivillig samverkan i olika former.

Om det är möjligt att med nuvarande ordning lösa de problem som existerar så konstaterar vi i vårt diskussionsbetänkande att man måste fråga sig varför möjligheterna utnyttjas i så ringa omfattning? Ett sätt att hantera situationen kan måhända vara att förstärka de stimulanseffekter som redan finns när det gäller olika samverkansformer, främst samfällighetsbildningar.

Tre modeller för den lokala organisationen

De modeller som vi presenterade innebar olika grad av samverkan utöver den som är obligatorisk i dag. Samtidigt var modellerna inga nya konstruktioner, utan fungerar på olika sätt inom svenska kyrkan i dag. Det betonades att samtliga modeller förutsatte att tyngdpunkten i kyrkans arbete ligger i församlingen och att det måste vara möjligt att behålla denna inriktning även om tunga administrativa och ekonomiska angelägenheter förlades till en vidare form av samverkan.

Modell I innebar att församlingen förblev kyrkokommun men bara för de församlingsvårdande uppgifterna. De tunga kostnaderna, byggnader och tjänster, lades på pastoratet. För att skapa möjligheter dels för en ekonomisk minimistandard, dels för ett begränsat arbetslag inom församlingsvården, förutsatte modellen en pastoratsreglering, så att ett pastorat omfattade ca 5 000 invånare.

Modell II innebar att pastoratet blev minsta kyrkokommunala enhet. Även för denna modell förutsattes en pastoratsreglering, så att minsta pastorat omfattade ca 5 000 invånare. Församlingarna bestod som i dag men blev verksamhetsdistrikt inom pastoratet med eget församlingskyrkoråd och egen kyrkostämma. Församlingsindelningen blev en lokal angelägenhet och beslutades i princip i pastoratsfullmäktige.

Modell III innebar att den kyrkliga kommunen omfattade samma område som en borgerlig kommun. Församlingarna bestod som verksamhetsdistrikt med eget församlingskyrkoråd och egen kyrkostämma. Pastoratet blev ett arbetslagsområde men upphörde i övrigt. Inom alla tre modellerna diskuterades olika former av samfällighetsbildningar, obligatoriska eller frivilliga. Ju mindre den lokala kyrkokommunala enheten var, desto större var behovet av obligatoriska partiella samfälligheter för vissa frågor. Vi diskuterade också obligatoriska stiftssamfälligheter för stiftsangelägenheter.

Tjänsteorganisation

Förutom den lokala strukturen har vi att ta ställning till tjänsteorganisationen. I dag finns en reglerad tjänsteorganisation för prästerna, medan övriga församlingsvårdande tjänster tillsätts efter lokala beslut i kyrkokommunerna. Kritik har länge riktats mot det nuvarande systemet för bristande flexibilitet. De beräkningsgrunder som finns från 1957 är dåliga mätare på det arbete som faktiskt utförs i församlingarna. Befolkningsförändringar påverkar beräkningen först i efterhand. Tillfälliga befolkningsökningar påverkar den inte alls. Inte heller har alla de nya lagarna på arbetslivets område påverkat beräkningsgrunderna.

Att tjänsteorganisationen bara omfattar prästerna kan ses som ett hinder för den samverkan ett väl utvecklat församlingsarbete i dag kräver. Samtidigt speglar den ordningen en tid då endast präster tjänstgjorde inom församlingsvården.

Tre modeller för tjänsteorganisationen

För att möta de problem som hör samman med tjänsteorganisationen presenterade vi också här tre modeller.

Modell A innebar att diakoner och diakonissor förutom präster ingick i den reglerade tjänsteorganisationen.

Modell B innebar att både präster och ett "utvidgat" diakonat ingick i en tjänsteorganisation. Det utvidgade diakonatet omfattade både vad vi vanligtvis kallar diakoner och de nya församlingsvårdande tjänsterna som främst är inriktade på pedagogiska uppgifter i församlingarna, församlingssekreterare och församlingsassistenter.

Modell C gav kyrkokommunen frihet att själv anställa den personal den ansåg sig behöva för att fylla de uppgifter lagen om församlingar och kyrkliga samfälligheter ålade den. Domkapitlets roll inskränktes till att utfärda allmänna rekommendationer.

Inom samtliga modeller hade dock domkapitlet uppsikten över de anställdas läroansvar.

För beräkning av antalet tjänster i ett pastorat presenterade vi en skiss till ett nytt system som består av dels en basberäkning och dels en tilläggsberäkning. Avsikten var att låta fler komponenter än befolkningsstal avgöra hur många tjänster som skulle finnas i ett pastorat.

3 Remissdiskussionen

Diskussionen kring Församlingen i framtiden blev intensiv. Betänkandet såldes som nämnts i 32 000 exemplar och 2 506 remissyttranden kom in. Ett mycket stort antal studiecirkelar arbetade med frågeställningarna. Kyrkorådens yttranden speglade ofta en intensiv lokal verksamhet. Vi är uppriktigt imponerade av den demokratiska process som vårt betänkande lett till.

Remissyttrandena har vi presenterat i (SOU 1984:75) Församlingarna om framtiden. Här ges en kortfattad sammanfattning av olika tendenser i remissdiskussionen.

Obligatoriska strukturförändringar

Det grundläggande ställningstagandet gällde frågan om behovet av obligatoriska strukturförändringar. Detta behov diskuterades i anslutning till de tre strukturmodellerna I, II och III eller till egna förslag på strukturella förändringar. De som sade nej till obligatoriska förändringar delade sig på två grupper, dels en grupp som bestod av dem som menade att svenska kyrkans lokala struktur i dag är ändamålsenlig, dels en grupp som bestod av dem som framhöll behovet av förändringar men menade att dessa förändringar skulle beslutas under frivilliga former allteftersom man blev medveten om behovet. Det går inte att av materialet utläsa hur stor den ena gruppen var i jämförelse med den andra.

Rent allmänt kan dock sägas, att 1/3 av remissyttrandena var positiva till obligatoriska strukturförändringar medan 2/3 var negativa. Viktiga- re än en totalräkning är dock en analys av olika ståndpunkter.

Bland församlingarna var det de minsta som var mest negativa till obligatoriska förändringar. Detta gäller i synnerhet församlingar under 2 000 invånare. Vid en församlingsstorlek kring 5 000 sker omslaget så att en majoritet av församlingarna över denna gräns är för obligatoriska förändringar. Ju större församlingen är, desto större blir den majoritet som förordar obligatoriska förändringar.

De kyrkliga samfälligheterna var övervägande positiva till obligatoriska förändringar oberoende av storlek på samfälligheten, 3/4 positiva mot 1/4 negativa. Detta hänger säkerligen samman med att diskussionsbetänkandet hade "samfällighetskaraktär" och att därför de som hade erfarenheter av samfällighet hade lätt att bejaka betänkandets olika förslag i den riktningen. De pastorat som inte var totala kyrkliga samfäl-

ligheter intog i allmänhet samma ståndpunkt som de mindre församlingarna. Detta gällde också studiecirkelarna, där en majoritet representerade landsbygdsförhållanden.

Kyrkliga organ på riks- och stiftsplan hade i allmänhet en mera positiv inställning till obligatoriska strukturförändringar. Så höll sig t.ex. 10 av 13 domkapitel nära modellerna I och II i sina resonemang om behovet av organisatoriska förändringar.

Församlingens ställning

Bland dem som förordade en obligatorisk strukturförändring i anslutning till någon av modellerna utgjorde de som förordade modell I en klar majoritet, men även modell II hade ett visst stöd som ökade med församlingsstorlek och samfällighetserfarenhet. Modell III, där den kyrkliga kommunen omfattade samma område som den borgerliga kommunen, fick endast ett marginellt stöd.

I valet mellan framför allt modellerna I och II spelade frågan om församlingens ställning en viktig roll. Församlingens kyrkokommunala status i modell I var en viktig anledning för många att välja denna modell. Den skapade en garanti för självständighet, kontinuitet och stabilitet som man menade att församlingen saknade i modellerna II och III.

Även bland dem som förordade modell II fördes ofta ett resonemang om församlingens ställning. Detta innebar, att man i allmänhet inte bejakade modellen i den del som avsåg pastoratsfullmäktiges inflytande över församlingsindelningen. Endast ett fåtal upplevde denna ordning som ett flexibelt instrument att ordna församlingens gränser och storlek efter samhällets krav och rörlighet. De allra flesta upplevde ordningen i stället som ett hot, där tillfälliga majoriteter i fullmäktige skulle kunna ändra eller utradera en församling.

I samband med samfällighetsdiskussionen tog många remissinstanser upp frågan om församlingens ställning inom en samfällighet. Därvid var vissa tendenser tydliga. Det fanns en utbredd skepsis mot samfällighetsbildning hos många församlingar som saknade samfällighetserfarenhet. Man menade att en samfällighet urholkade församlingens självständighet och tog över beslutsfunktionerna. Församlingens uppfattning saknar betydelse i en samfällighet, menade man. Samtidigt var det uppenbart, att denna negativa syn på församlingens möjligheter att fungera självständigt inom en samfällighet endast undantagsvis bekräftades av församlingar med samfällighetserfarenhet. Det övervägande flertalet redogjorde i stället för erfarenheter som innebar lyhördhet från samfällighetens sida samt en påtaglig utveckling mot större självständighet för församlingarna inom samfälligheten.

Pastoratets storlek

Pastoratet hade i modellerna I och II fått utökade uppgifter, vilket föranledde en diskussion rörande pastoratets storlek och bärkraft. Kring den föreslagna miniminivån vid 5 000 invånare fördes en mycket intensiv debatt. Många avvisade den som orimlig, andra förordade en flexibi-

litet vid användningen varvid det mera skulle handla om riktmärke än minimigräns. De som ställde sig avvisande resonerade ofta utifrån geografiska överväganden, medan ett ekonomiskt resonemang ofta ledde till det motsatta, nämligen att 5 000 var en för lågt satt gräns.

Alternativa gränser eller riktmärken fanns i många remissyttranden. En del menade att man borde arbeta i etapper vid pastoratsreglering, så att ett första steg borde omfatta en justering av pastoraten så att gällande normer (2 000 inv.) uppfylldes och först därefter ett fortsatt arbete med en mera genomgripande målsättning.

Det finns också ett starkt stöd i remissmaterialet för att gränsvärdena för lämplig pastoratsstorlek inte skulle avgöras genom statlig reglering. I stället borde besluten fattas på stiftsplanet av domkapitlet i samverkan med berörda församlingar och pastorat.

Det dominerande intrycket av de många synpunkterna är kravet på flexibilitet. Det går inte att lägga en och samma mall över samtliga pastorat i landet och sedan reglera efter denna mall, hävdades det.

I samband med diskussionen kring pastoratets bärkraft i olika avseenden har framför allt landsbygdsförsamlingar och mindre församlingar betonat behovet av ett vidare resursbegrepp än det man menade sig finna i Församlingen i framtiden. Resurser är mer än pengar. Viktigare än pengar är människors engagemang och villighet att frivilligt göra insatser i församling och pastorat. Dessa resurser är vanligare i små församlingar än i stora, men de återfinns inte i vanlig resursstatistik som bygger på skattekonor och ekonomiska resurser i övrigt, hävdade man.

Samtidigt jämförde man Församlingen i framtiden, vars grundintentioner tolkades som ett försök att bereda vägen för "kyrkliga storkommuner", med erfarenheter av kommunreformen under 70-talet. När man fick mera ekonomiskt bärkraftiga enheter förlorade man känslan av samhörighet och närhet till beslutsfattandet.

Begravningsverksamheten

Endast en mindre del av remissvaren behandlade begravningsverksamheten. I synnerhet det stora flertalet av dem som var negativa till utredningens modeller och förordade att framtida strukturförändringar sker på frivillighetens väg avstod från att yttra sig i denna fråga. I vissa remissvar från små landsbygdsförsamlingar framhölls emellertid ofta hur väsentligt det är, att ansvaret för kyrkogårdarna och begravningsverksamheten ligger kvar på församlingsplanet. Mycket av både en bygds och en familjs historia och identitet knyts till kyrkogårdarna runt församlingskyrkorna, varför ansvaret för dessa inte borde få avhändas det lokala inflytandet.

De som närmare utvecklade synpunkter på begravningsverksamhetens organisation var sådana remissinstanser som i allmänhet var positiva till betänkandets olika strukturmodeller och därmed till tanken på obligatoriska strukturförändringar. I allmänhet förordade man, att begravningsverksamheten läggs på en högre nivå än församlingen, antingen pastoratet eller en partiell samfällighet omfattande samtliga pastorat inom en borgerlig kommun.

Utjämningsystemet

De remissinstanser som yttrade sig över utjämningsystemet var i allmänhet positiva till systemet som sådant. En utjämning mellan rika och fattiga församlingar och pastorat ansågs naturlig och nödvändig. Men sedan kunde synpunkterna gå isär. Många mindre församlingar förordade ett utbyggt utjämningsystem, motiverat med samhällets ökade rörlighet och landsbygdsförsamlingarnas och glesbygdsförsamlingarnas betydelse för storstädernas fritidsbefolkning genom att de kan erbjuda just det man saknar i de stora tätorterna.

De större enheterna som samtidigt är den "givande" parten i utjämningsystemet ansåg i allmänhet taket vara nått vad gäller deras förmåga att bidra till utjämningen. Det fanns dock inga krav på en minskning av utjämningsinsatserna från de större enheternas sida. I stället pekade man på något som ofta framhävdes i debatten innan det nya utjämningsystemet antogs 1982, nämligen att genomförandet av ett utjämningsystem borde kombineras med en strukturreform. Denna debatt återspeglas i våra direktiv, där det heter: "Det är inte rimligt att en del kyrkliga kommuner behåller föråldrade strukturer på andra kyrkliga kommuners bekostnad". Denna sats citerades ofta av de stora samfälligheterna, och de förde fram starka krav på en genomgripande församlings- och pastorsatsreglering. Man kunde också uttrycka det så, att utjämningsreformen och strukturreformen var att se som två led i samma reform. Föll strukturreformen borde också utjämningsreformen falla.

Stiftssamverkan

Flertalet remissyttranden berörde inte frågan om samverkan på stiftsplanet. Av den minoritet som uttryckligen gjorde det, var nästan samtliga förespråkare av en obligatorisk stiftssamverkan i något avseende. Det var framför allt två typer av angelägenheter som föranledde remissinstanserna att förorda stiftssamverkan. Den ena var det nuvarande stiftsarbete som fått en sådan omfattning och en sådan ställning i stiftens och församlingarnas liv, att det på något sätt borde regleras i lag och deltagandet göras obligatoriskt. Man talade härvid gärna om "stiftsningens legalisering". Den andra typen av angelägenheter gällde den andliga vården vid sjukhus, kriminalvårdsanstalter och militära förband. För dessa ansågs en stiftssamverkan med obligatoriskt deltagande av samtliga församlingar vara fördelaktig.

Någon av de större samfälligheterna förordade fortsatt frivillighet vad gällde deltagandet i en stiftssamverkan. Man var angelägen om att stiftsorganens inflytande inte på något sätt utökades på kyrkokommunernas bekostnad.

Tjänsteorganisationen

Bland de mindre församlingarna var den dominerande synpunkten, att antalet prästtjänster på landsbygden inte får minskas. För församlingarna är ett fungerande gudstjänstliv nödvändigt, och av denna anledning

måste prästtjänsterna vara kvar. Landsbygden skall inte straffas för att det finns för få präster i tätorterna, menade man. I stället förordades i allmänhet en höjning av det totala antalet prästtjänster, varvid de nytillkomna tjänsterna borde fördelas på tätorterna. Man betonade också, att prästerna måste bo i församlingen och leva nära församlingsborna. Det ansågs vara slöseri att låta för mycket tid gå åt för resor i tjänsten varför större enheter också skulle få återverkningar på tjänsteorganisationens användning.

Bland de mindre församlingarna fanns inga större krav på andra tjänster än prästtjänsterna. Arbetslagstanken i Församlingen i framtiden kritiserades för att vara för mycket inriktad på anställd personal. Man har fungerande arbetslag redan, men dessa består av frivilliga medarbetare, hävdades det ofta.

Bland större församlingar underströks kravet på flexibilitet beträffande beräkningen av tjänsteorganisationens storlek. Tanken på arbetslaget mötte där ett mera positivt gensvar än bland de mindre, men samtidigt betonades lokalt anpassade lösningar. Modell A med bibehållen statlig reglering av prästtjänsterna hade flest förespråkare. Men ett ganska stort antal ansåg modell B med det utvidgade diakonatet positivt. Endast ett fåtal förordade modell C.

I allmänhet återspeglade yttrandena en stor restriktivitet med avseende på vigningsfrågan. Även de som förordade modell B varnade ofta för att utvidga vinningen till att gälla samtliga anställda inom församlingsvården.

Även bland de kyrkliga samfälligheterna fick modell A, vilken också innebar att domkapitlet även i fortsättningen bör vara arbetsgivare för prästerna, störst anslutning. Bland de allra största samfälligheterna — över 50 000 invånare — fanns en minoritet som förordade kyrkokommunalt huvudmannaskap för prästerna. Även bland dessa, där möjligheterna till en sammanhållen personalpolitik under gemensamt huvudmannaskap torde ligga nära till hands, var emellertid en majoritet för en fortsatt stark ställning för domkapitlet med avseende på prästtjänsterna.

Flera remissinstanser pekade dock på de problem som uppstår genom att det finns ett dubbelt arbetsgivarskap för prästerna och att prästerna som arbetsledare inte är underställda det lokala kyrkorådet som är arbetsgivare för den kyrkokommunalt anställda personalen i församlingen.

Domkapitlet och andra kyrkliga organ på riks- och stiftsnivå förordade i allmänhet nuvarande ordning eller modell A. Domkapitlet måste även fortsättningsvis vara arbetsgivare för prästerna, om den svenska kyrkomodellen skall bibehållas, hävdades det. Samtidigt fanns det ett stöd för en reglering av diakonatet, i allmänhet enligt den ordning som fanns i modell A.

Vissa organ i övrigt förordade modell B med ett samlat kyrkokommunalt huvudmannaskap för samtliga församlingsvårdande tjänster. Modellen innebar också "det utvidgade diakonatet". Bland de organ som förordade modell B fanns flera diakoniorganisationer.

Beträffande beräkning och fördelning av tjänster förordades i allmänhet en ordning som är flexibel och där domkapitlet har en funktion.

Tanken på ett arbetslag inom församlingsvården mötte i allmänhet ett positivt gensvar bland organen på riks- och stiftsplanet. Någon gång betonades dock de praktiska svårigheter som skulle uppstå, om man försökte genomföra ett arbetslag enligt alltför schematiska principer.

Sammanfattande synpunkter

Det omfattande remissmaterial som kom in som reaktion på Församlingen i framtiden visar en tydlig bild av de olika "verkligheter" som rymms inom svenska kyrkan. Det finns en "landsbygdskyrka" och en "tätortskyrka". Livserfarenheter och levnadsvillkor, arbetsformer och förväntningar inför framtiden är olika, ibland radikalt annorlunda.

4 Grundläggande principer

Församlingen — teologiska aspekter

I remissvaren på Församlingen i framtiden (SOU 1983:55) återspeglas en många gånger intensiv debatt kring de teologiska frågor som hör samman med ett organisatoriskt arbete med en kyrkas lokala struktur. Underlaget för diskussionen var kapitel 3 i diskussionsbetänkandet, Församling.

Vi kände en viss tveksamhet att som statlig utredning ange teologiskt normativa synpunkter och valde därför att ge ett diskussionsunderlag. Detta skulle i sin tur ge utrymme för svenska kyrkans olika ansvariga organ och många församlingar att bestämma den teologiska bakgrund mot vilken eventuella strukturreformer hade att motivera sig.

I vissa stycken var den teologiska debatten kring församlingsbegreppet förvirrande. Detta torde bero dels på att den metodik vi valde inte var helt klar och entydig, dels på att svenska kyrkan befinner sig i en brytningstid och att det inte finns en entydig församlingssyn inom svenska kyrkan.

I kapitlet Församling presenterades tre olika församlingsbegrepp, det teologiska, det territoriella och det sociologiska. Av pedagogiska skäl isolerades begreppen från varandra, även om det sammanfattningsvis konstaterades att i praktiken de olika begreppen var beroende av varandra och att en balanserad samsyn torde vara nödvändig.

Många remissinstanser uppfattade dock framställningen som om det gällde att välja ett av begreppen och att härvid det teologiska församlingsbegreppet fått en alltför undanskymd roll. De olika ståndpunkter som finns inom svenska kyrkan i denna fråga beskrevs i kapitlet dels i form av historiska notiser, dels i en teckning av olika positioner i dagens debatt. Härvid kan man i efterhand lätt instämma i vad en av remissinstanserna konstaterade:

”Frågan om den kristna församlingens identitet är så komplex och mångfasetterad, att snart sagt varje framställning i denna fråga kan kompletteras, nyanseras och ifrågasättas”.

Tveklöst fungerade dock den tilltänkta metodiken. I remissmaterialet avspeglar sig både en teologisk samsyn och skilda uppfattningar om konsekvenserna av denna samsyn.

I den mån de olika remissinstanserna hänvisade till bestämda och normerande teologiska formuleringar som borde aktualiseras i samband

med ett arbete med svenska kyrkans lokala struktur, så var det *den augsburgska bekännelsens sjunde artikel* man hänvisade till. Den augsburgska bekännelsen framlades inför riksdagen i Augsburg 1530 och blev snart de lutherska församlingarnas samlande symbol under reformationstidevarvet. I dag är den de lutherska kyrkornas grundläggande konfessionella bekännelse. Dess sjunde artikel (Aug. VII) lyder:

”Vidare lära de, att *en helig kyrka* skall äga bestånd till evärdelig tid. Men kyrkan är de heligas samfund, i vilken evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas. Och för kyrkans sanna enhet är det nog att vara ense i fråga om evangelii lära och förvaltningen av sakramenten. Och det är icke nödvändigt, att nedärvda människobud eller religiösa bruk eller yttre, av människor föreskrivna former för gudsdyrkan överallt äro lika. Paulus säger ju: *En tro, ett dop, en Gud som är allas Fader etc.*” (citerat efter Svenska kyrkans bekännelseskrifter, 1957)

Av innehållet i denna artikel är det satsen om att *”Kyrkan är de heligas samfund, i vilken evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas”* som citeras.

Att det sålunda är nådemedlen (Ordet och sakramenten) som konstituerar församlingen torde man vara allmänt ense om bland dem som avgivit synpunkter på de teologiska frågorna. Däremot kan man lägga tyngdpunkten olika och dra olika slutsatser av detta förhållande.

Man kan betona *det funktionella draget* i Aug. VII och säga, att församlingen finns där Ord och sakrament är i funktion. Tyngdpunkten faller gärna på församlingen som område och alla människor inom detta område. Men man kan också betona *det sociologiska draget* i Aug. VII, *communio sanctorum* (de heligas gemenskap). Församlingen är den gemenskap inom vilken Ord och sakrament hörs och verkar. Församlingen beskrivs då som en gemenskap, i synnerhet som gudstjänstgemenskap. Församlingen som territoriellt område ses som ansvarsområde för församlingen som gemenskap. Det finns sålunda knappast någon som förordar ett övergivande av den territoriella församlingsstrukturen.

Den gemensamma utgångspunkten medför de skilda slutsatserna till trots, att det är möjligt att från teologiska utgångspunkter precisera vissa grundläggande principer.

1. Det är gudstjänsten och det församlingsliv i övrigt som är präglad av Ordets förkunnelse och sakramentens förvaltning som gör församlingen till en kristen församling. Man kan sålunda inte tänka sig en församling utan gudstjänst och en gudstjänstgemenskap.

2. Församlingsmedlemmarna har det lokala ansvaret för att församlingslivet får denna inriktning och för församlingsverksamhetens utformning. Vilken ekonomisk samarbetsstruktur man än väljer kan sålunda en församling varken fräntas eller frånsäga sig sitt ansvar på denna punkt.

3. Vare sig man betonar det funktionella eller det sociologiska draget i församlingen framkommer behovet av en övre gräns för en församlings storlek. För en församling som betonar funktionen att nå ut med evangelium måste uppgiften begränsas i den bemärkelsen att det måste vara rimligt att med förefintliga resurser nå de människor som bor inom församlingen. Denna kan därför varken ha för stort invånarantal eller

för stor geografisk utbredning. Samma avgränsning blir nödvändig om man betonar församlingen som gemenskap och den geografiska församlingen som ett ansvarsområde för den sociologiskt definierade församlingen. Det måste finnas en rimlig relation mellan församlingens resurser i form av människor, byggnader och ekonomi och det antal människor man menar sig vara satt att betjäna inom ansvarsområdet.

4. Man kan inte utan vidare fastslå en nedre gräns för en församlings storlek. I den mån det finns möjlighet att fira gudstjänst, människor som vill utgöra en gudstjänstgemenskap och resurser i form av funktionärer, anställda eller frivilliga, och lokaler, kan en församling vara nästan hur liten som helst.

Även i anslutning till frågorna som berör tjänsteorganisationen finns teologiska synpunkter som delvis drar åt olika håll. Det starka betonandet av Augustana VII. Ordet och sakramenten som det konstitutiva i församlingsbyggandet, leder ofta över till den traditionella lutherska ståndpunkten, att predikoämbetet är liktydigt med prästämbetet. Prästen har därför kommit att upplevas som innehavaren av "kyrkans ena ämbete", "Andens ämbete". I remissvaren på Församlingen i framtiden betonar man då, att prästtjänsterna är konstitutiva för församlingen och att ingen församling kan existera utan präst. Övriga församlingsvårdande tjänster kan finnas och inte finnas allt efter lämplighet och yttre omständigheter.

Denna ståndpunkt finns utvecklad i dokumentet från 1982, Präst i svenska kyrkan, riktlinjer utgivna av biskopsmötet och Svenska kyrkans personalförbund. Under kapitel I:5 heter det:

"Innehavaren av prästämbetet tjänar därför Kristus genom Ordets förkunnelse och sakramentens utdelning eller förvaltning. Utan människor som sätter tro till evangeliet finns ingen kyrka och utan evangelieförkunnelsens och sakramentförvaltningens tjänst kan ingen nås av evangeliet. Augsburgska bekännelsens femte artikel ('för att vi skall få denna tro har evangelieförkunnelsens och sakramentförvaltningens ämbete inrättats') klargör, att utan evangeliets aktualisering i ord och handling (förkunnelse, undervisning, själavård, avlösning, dop och nattvard) uppkommer ingen tro och följaktligen heller ingen kyrka. Prästtjänsten är i denna mening — men endast i denna — grundläggande i kyrkobyggandet."

Remissinstansernas vaktslående om prästtjänsterna kombineras ofta också med betonandet av den s.k. dubbla ansvarslinjen i svensk kyrkorättslig tradition. Den innebär "kombinationen av prästerlig ämbetsförvaltning och folkligt förankrad självstyrelse". Annorlunda uttryckt innebär den dubbla ansvarslinjen att en demokratiskt uppbyggd församlingsorganisation kombineras med ett prästerligt ämbetsansvar som inte är underställt de demokratiskt valda organen. Motiveringen är att evangeliet och kyrkans lära inte är framsprunget ur en demokratisk process eller kan ändras enligt vanliga demokratiska spelregler.

I det nämnda dokumentet Präst i svenska kyrkan uttrycks det sålunda (kap. I:7):

"Prästens uppdrag är att förmedla det evangelium, varigenom den heliga Anden skapar och vidmakthåller tron på Kristus (Lilla katekesen, utläggningen av tredje

trosartikeln). Därmed är också sagt att tjänsten är inbäddad i kyrkan, vars kännetecken just är Ordets predikan och sakramentens utdelande (Augsburgska bekännelsen, artikel 7). Församlingen av döpta och troende har ansvaret för att kyrkans grundläggande uppgifter blir utförda. Men prästen är för den skull inte underordnad församlingen. Både församling och präst är underställda evangeliet. Endast i den mån evangeliet får komma till uttryck talar och handlar församling och präst med gudomlig auktoritet."

Denna s.k. dubbla ansvarslinje aktualiseras i Församlingen i framtiden framför allt vid diskussionen av de frågor som berör arbetsgivaruppgifterna för prästerna. Organisatoriskt har den dubbla ansvarslinjen i dagens kyrkoorganisation uttryckts så, att väsentliga arbetsgivarfunktioner för prästerna utövas av domkapitlet. Denna ordning vill en stor majoritet slå vakt om. Också i andra frågor berörs förhållandet mellan domkapitlet och den lokala organisationen, församlingar, pastorat och samfälligheter. Även i dessa sammanhang slår man i allmänhet vakt om domkapitlets möjligheter att utöva sina arbetsgivarfunktioner gentemot prästerna.

Samtidigt som sålunda remissmaterialet i fråga om prästtjänsternas plats i svenska kyrkans organisation är ganska entydigt, vill vi dock påpeka, att i stort sett samtliga teologiska framställningar om ämbetet i dag tar sin utgångspunkt i *församlingen*. Detta gäller också det ovan citerade dokumentet Präst i svenska kyrkan, där kapitel I:2 med rubriken Kyrkan och förkunnelsen lyder:

Uppdraget att förkunna och gestalta Guds vilja i lag och evangelium är givet åt hela kyrkan, varje församling och troende. Kyrkan är nämligen Guds folk. Bibeln talar om "ett utvalt släkte, kungar och präster, Guds eget folk, som skall förkunna hans storverk". Alla döpta och troende är präster och ett heligt folk.

Detta betyder för oss, att det väsentliga vid organisationen av prästtjänster är att prästerna ses som innehavare av tjänster i, med och för församlingen. Dagens prästerliga tjänsteorganisation med dubbelt arbetsgivar- skap, domkapitel och pastorat, kan inte anses principiellt nödvändig för att säkerställa det som den s.k. dubbla ansvarslinjen anses garantera. Ett kyrkokommunalt huvudmannaskap för prästerna skulle också gå att förena med svenska kyrkans nuvarande ordning i den mån frågor som berör kyrkans lära och prästtjänsternas användning behandlades i särskild ordning.

Om sålunda remissinstanserna i allmänhet slår vakt om prästtjänsterna och den nuvarande prästerliga tjänsteorganisationen, så pekar det starka stöd som ges åt kraven på en precisering av diakonins plats i svenska kyrkan och en reglering av diakonatet i den kyrkliga organisationen i delvis annan riktning. En majoritet av remissorganen har förordat en reglering av diakonitjänsterna i den bemärkelsen, att pastorat av viss storlek skall vara förpliktat att inrätta diakonitjänst.

Dessa frågor har samband med den större frågan om förståelsen av diakoniämbetet i svenska kyrkan. Som redan nämnts är den traditionella ståndpunkten inom svenska kyrkan, att kyrkans ämbete är liktydigt med prästämbetet. Vad betyder det då, att det finns ett diakoniämbete, ritual

för diakon- och diakonissvigning, har man frågat sig. Tolkningen av diakonin och diakonatet har utretts inom Svenska kyrkans diakoninämnd vid två tillfällen under det senaste decenniet. Den senaste utredningen, Vigd till tjänst, remissbehandlades samtidigt som Församlingen i framtiden. Synpunkterna sammanfaller. Det finns fortfarande olika meningar och viss osäkerhet om tolkningen av diakonatets plats i kyrkans ämbete. Samtidigt finns det en vilja att ge diakonin en klarare profil och en mera integrerad plats i kyrkans organisation.

Ett underlag för preciseringen av den teologiska förståelsen av diakonatet och dess relation till "kyrkans ämbete" kommer under 1985 att presenteras av 1968 års kyrkohandbokskommitté. Man arbetar inom denna kommitté för närvarande med vigningsfrågorna och man måste därför ta ställning till frågan hur diakonatet hör samman med "kyrkans ämbete". Man måste därvid också diskutera hur den traditionella tolkningen av kyrkans ämbete som liktydigt med prästämbetet förhåller sig till en reformatorisk uppfattning av det "Andens ämbete" och det "predikoämbete" som bekännelseskriterierna talar om.

Också från ekumeniskt håll är svenska kyrkan utmanad att ompröva och aktualisera sin förståelse av "det särskilda ämbetets" plats i kyrkoorganisationen. Under 1985 kommer svenska kyrkan att ta ställning till dokumentet Dop Nattvard Ämbete, som utarbetats inom Kyrkornas Världsråds Faith and Order-kommitté ("Limadokumentet"). I detta dokument föreslås kyrkorna kritiskt granska sina egna traditioner i ljuset av möjligheterna till en gemensam samling kring en allmänkyrklig förståelse av "det tredelade ämbetet" som ett uttryck för "kyrkans ämbete". Med "det tredelade ämbetet" avses biskop-präst-diakonämbetet.

De frågor som hör samman med denna debatt och det arbete som för närvarande pågår för att precisera svenska kyrkans syn i dessa sammanhang handlar om relationen mellan olika tjänster inom församlingsvården samt innehållet i tjänsterna. Hur förhåller sig diakonitjänsten till prästtjänsten teologiskt sett? Hur förhåller sig diakonitjänsten till övriga församlingsvårdande tjänster såsom församlingssekreterare och församlingsassistenter? Vilka uppgifter skall utgöra tyngdpunkten i de olika tjänsterna?

Vi har att ta ställning till frågor som berör både svenska kyrkans lokala organisation och tjänsteorganisation. Eftersom en organisation har att ge uttryck åt ett precist innehåll och formulerade mål, måste vi i de avseenden våra förslag berör tjänsteorganisationen konstatera, att tillräcklig samsyn ännu inte föreligger för att kunna motivera några mera genomgripande förslag.

Församlingens självständighet

Församlingen utgör grundstrukturen i svenska kyrkan. Svenska kyrkan består av sina församlingar. Detta är såväl ett historiskt som ett principiellt konstaterande. Alltsedan kristendomen kom till Sverige har den kyrkliga verksamheten varit knuten till den lokala församlingen. Pastorat och samfällighet är att se som samverkansstrukturer för församlingar, pastoraten för den prästerliga organisationen, samfälligheterna för eko-

nomiska angelägenheter. Också den rättsliga uppbyggnaden pekar på församlingens grundläggande funktion. Ett pastorat är i nuvarande lagstiftning att betrakta som en obligatorisk partiell samfällighet för vissa bestämda angelägenheter.

Vi vill slå vakt om denna historiskt och principiellt motiverade ordning med församlingen som svenska kyrkans grundläggande element. Vi vill göra det på ett sådant sätt, att församlingens självständighet garanteras.

Detta innebär att vi bibehåller församlingens kommunstatus. Dessutom låter vi den nuvarande juridiska uppbyggnaden med församlingar som grundstenar i olika samfällighetsformer vara kvar.

Med anledning av strukturmodellerna i diskussionsbetänkandet Församlingen i framtiden har remissinstanserna diskuterat församlingens kommunstatus. En stor majoritet har därvid slagit vakt om nuvarande ordning. Motiveringen har oftast varit den, att den garanterar stabilitet, kontinuitet och självständighet. Det är också viktigt att notera att ett stort antal remissinstanser som förordat de modeller som inneburit en friare ställning för församlingen inom ett pastorat (modell II) eller inom en kyrkokommun (modell III) ofta föreslagit sådana kompletteringar i modellerna som skapat större garantier för församlingens kontinuitet och självständighet.

Svenska kyrkan har offentligrättslig ställning. I kraft av sin kommunstatus ges församlingen egen beslutskompetens och lokal självständighet. Vi menar, att det är både naturligt och nödvändigt att svenska kyrkans församlingar under nuvarande förhållanden bibehåller sin status som kommuner i grundlagens mening med den ekonomiska och rättsliga självständighet som följer därav.

Samtidigt som vi betonar församlingens självständighet vill vi emellertid framhålla det ökande behovet av ekonomisk samverkan mellan olika församlingar. Det är detta ökande behov som lett till kyrkokommitténs tillkomst. Frågan om församlingens självständighet har fått sin särskilda belysning utifrån de diskussioner om samfälligheters för- och nackdelar som pågått under en längre tid och som aktualiserades på nytt genom Församlingen i framtiden.

Vid genomarbetningen av det omfattande remissmaterialet med anledning av Församlingen i framtiden gjorde vi en intressant iakttagelse. De församlingar som inte hade någon erfarenhet av samfällighetsbildning hade i allmänhet en mera negativ syn på församlingens möjligheter att hävda sin självständighet gentemot samfällighetens olika organ än de församlingar som ingick i samfälligheter. Inom den senare gruppen församlingar fanns också en tendens som innebar, att utvecklingen gick mot allt större självständighet för församlingen. Allt fler betonade, att en samfällighet var ett samarbetsorgan och serviceorgan för församlingarna, inte en överordnad myndighet. Det fanns markanta undantag, men detta torde vara den allmänna tendensen.

För att ytterligare undersöka de tendenser vi kunde iakttaga i remissmaterialet beslöt vi att komplettera detta med en enkät till samtliga församlingar som ingår i totala samfälligheter. Denna enkät utfördes under hösten 1984 och redovisas i särskild bilaga. Vad vi anat i remiss-

materialet blev bekräftat i enkätmaterialet. Det stora flertalet församlingar som ingår i totala samfälligheter är nöjda med samfällighetens sätt att fungera. Församlingens självständighet är tryggad på ett acceptabelt sätt. Det finns undantag, men samtidigt är man klar över vilka åtgärder som skulle ytterligare garantera församlingens självständighet och möjlighet att påverka sin situation och sina verksamhetsvillkor. Vi hoppas att den utveckling vi trots oss kunna iaktta skall fortsätta och förstärkas och att enkätmaterialet härvid ska bli ett verksamt instrument.

För oss är det sålunda en grundläggande princip att församlingen oavsett ekonomiska samarbetsstrukturer har ett självständigt och grundläggande ansvar för församlingsverksamheten. Därför menar vi också, att varje församling bör ha sitt kyrkoråd och att de församlingar som av olika skäl inte har något eget kyrkoråd snarast inrättat ett sådant. Kyrkorådet är en förutsättning för församlingens självständighet. I de fall man menar att behov eller underlag saknas för eget församlingskyrkoråd bör man överväga, om inte församlingssammanslagning är den naturliga åtgärden.

Församlingar i samverkan

Samtliga församlingar inom svenska kyrkan behöver samverka med andra. Flera olika verksamhetsområden lämpar sig särskilt väl för samverkan. Men också ekonomiska skäl nödvändiggör en samverkan mellan församlingar. De ekonomiska resurserna inom svenska kyrkan är ojämnt fördelade. Många små församlingar har betydande ekonomiska svårigheter, medan folkrika församlingar oftast har ett starkt ekonomiskt underlag. Den ekonomiska hjälp de mindre och ofta ekonomiskt trängda församlingarna får genom det utjämnningssystem via kyrkofonden som infördes 1983 betraktas av dessa församlingar i allmänhet som både betydelsefull och nödvändig. Många församlingar anser den dessutom otillräcklig och föreslår kraftiga öknings av utjämningsbidragen. Motståndet från de större samfälligheternas sida att markant utöka sina bidrag till kyrkofonden är dock mycket starkt uttalat.

Ett grundläggande drag i våra förslag är att olika samverkansformer ska underlättas. Det gäller samverkan både i verksamhet och ekonomi. Den nuvarande församlingssamverkan som ligger i utjämnningssystemet skall bibehållas, men den behöver kompletteras genom olika lokala och regionala samverkansformer.

Samverkan är till för att tillvarata svenska kyrkans resurser och skapa utrymme för en flexibel och effektiv resursanvändning. I samband med statliga besparingsåtgärder har svenska kyrkan i ökad utsträckning fått ta det ekonomiska ansvaret för sin organisation och verksamhet. Det innebär att prioriteringen med avseende på användningen av de till buds stående resurserna i ännu högre grad än tidigare blivit en inomkyrklig angelägenhet.

Frågan om svenska kyrkans resurser handlar dock inte bara om ekonomi, organisation och tjänster. Resursbegreppet i kyrkan är vida mer komplicerat än vad ekonomisk statistik och organisationsplaner kan uppvisa. I de flesta församlingar finns resurser i form av frivilliga med-

arbetare som gör värdefulla och avgörande insatser i både församlingsvård och förvaltning. Många remissvar på Församlingen i framtiden betonar värdet av dessa frivilliga insatser och menar, att dessa bort framhållas starkare i diskussionsbetänkandet. Vi delar denna uppfattning.

Vi finner det angeläget, att de olika samverkansformer vi föreslår får en sådan utformning och genomförs på ett sådant sätt, att den tillgång svenska kyrkan har i sina frivilliga medarbetare inte förminskas eller användningen av dessa resurser försvåras. Därtill kommer, att behovet av sådana frivilliga insatser i framtiden snarare kommer att bli större än mindre.

De samverkansformer vi i det följande föreslår är

- a. samverkan genom ändrad kompetensfördelning församling — pastorat
- b. samverkan genom pastoratsreglering innebärande att två eller flera pastorat bildar nytt pastorat med bredare underlag
- c. samverkan genom samfällighetsbildning inom pastoratet för samtliga församlingsangelägenheter — pastoratssamfällighet
- d. samverkan genom samfällighet mellan flera pastorat omfattande en, flera eller samtliga angelägenheter på församlings- och pastoratsnivå
- e. samverkan på stiftsplanet i en stiftssamfällighet och i en ny stiftsorganisation
- f. samverkan i ett utjämningsystem inom kyrkofonden.

Frivillighet

En stark remissopinion säger ja till förändringar under frivillig medverkan från berörda församlingars sida. Ett grundläggande drag i våra förslag är därför frivilligheten i församlingarnas medverkan. Våra förslag innehåller ett minimum av obligatoriska inslag. I stället är de uppbyggda så, att en frivillig samverkan ska underlättas och stimuleras.

Inomkyrklig frihet

De senaste årens kyrkopolitiska reformer har byggt på en politisk överenskommelse om en bibehållen balans mellan omfattningen av statligt reglerad och frivillig verksamhet inom svenska kyrkan — "vare sig mer eller mindre statskyrka". Inom denna ram har dock kyrkan även i offentligrättsligt reglerade frågor fått en ökad rätt att själv fatta beslut. Kyrkomötesreformen har härigenom lett till en ökad inomkyrklig frihet.

Samtidigt är en samhällsutveckling till förmån för ökad decentralisering och mindre statlig reglering tydlig. En anslutning till denna utveckling kommer också att medföra en ökad inomkyrklig frihet. Centrala beslut, ofta fattade i regering eller centrala statliga myndigheter, ersätts med regionala eller lokala beslut som fattas i stift eller församlingar.

Våra förslag bygger på dessa principer, decentralisering och minskad statlig reglering. Svenska kyrkan kommer med våra förslag att på sitt stiftsplan få ett ökat ansvar för fördelningen av resurser i form av utjämningsbidrag, tjänsteorganisation och strukturomvandling. I vissa

delar ges församlingarna själva det avgörande inflytandet över beslut som tidigare fattats regionalt eller centralt. Sammantaget ökar — med bibehållande av det grundläggande sambandet mellan stat och kyrka — den inomkyrkliga friheten att besluta om de resursfrågor som har betydelse för den kyrkliga verksamheten.

5 Församlingar i samverkan

5.1 Församling och pastorat — kompetensfördelning

5.1.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår, att de nuvarande församlingsangelägenheterna delas upp på en församlings- och en pastoratsnivå i syfte att med bibehållet församlingsansvar för verksamhetens utformning avlasta församlingarna de tyngre kostnaderna.

På församlingsnivån vilar ansvaret för gudstjänst, evangelisation, diakoni och kyrkans undervisning samt dessutom för församlingskyrkans inre vård och underhåll, övriga lokaler för församlingsverksamhet med avseende på inre vård och underhåll samt kyrkogårdens löpande vård och underhåll.

På pastoratsnivån vilar ansvaret för församlingskyrkans yttre vård och underhåll, övriga lokaler för församlingsverksamhet med avseende på yttre vård och underhåll, övriga byggnader i deras helhet, begravningsplatser och kyrkogårdar vad gäller större underhåll och investeringar samt tjänster och personaladministration.

Församlingen utdebiterar skattemedel för angelägenheterna på församlingsnivån, medan pastoratet utdebiterar för angelägenheterna på pastoratsnivån.

Vi föreslår vidare, att möjligheten att bilda partiella samfälligheter inom pastorat försvinner.

5.1.2 Bakgrund

Församlingens nuvarande kompetens anges i 1 kap. 3 § lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfälligheter. Med församlingsangelägenheter avses frågor som

- 1 anskaffande och vård av kyrka, församlingshus, tjänstebostäder och annan för kyrkligt ändamål avsedd egendom,
- 2 anskaffande och vård av begravningsplats, om inte regeringen för särskilt fall beslutar att uppgiften skall ankomma på en borgerlig kommun,

- 3 främjande av gudstjänstliv och kyrklig förkunnelse i övrigt samt kristen verksamhet bland barn och ungdom, äldre, sjuka och andra, samt
- 4 avlöningsförmåner åt arbetstagare i församlingen.

Pastoratet är en kyrklig samfällighet för de angelägenheter som enligt lag eller annan författning ankommer på pastoratet. De uppgifter som i dag åvilar pastoratet är främst avlöande av präster och kyrkomusiker, bestridande av övriga kostnader som hänför sig till prästers och kyrkomusikers tjänstgöring samt förvaltning av egendom som är anslagen till avlöande av prästerna. Även folkbokföringen är en pastoratsangelägenhet därigenom att det åligger pastoratet att tillhandahålla pastorsämbetena lokaler, personal och annan nödvändig utrustning.

Församlingarna inom ett pastorat kan även bilda s.k. partiell samfällighet, vilket innebär att ytterligare ekonomiska angelägenheter handhas av pastoratet. Sådan partiell samfällighet beslutas av regeringen eller myndighet regeringen bestämt för detta. Sådant beslut meddelas endast om församlingarna samtyckt till åtgärden eller denna varit påkallad av ett allmänt behov.

5.1.3 Redovisning av förslaget

Vårt förslag vill ge utökade möjligheter till samverkan mellan församlingar i syfte att stärka församlingens reella ansvarstagande för den egentliga församlingsverksamheten. Ett sätt att förstärka de lokala resurserna genom sådan utökad samverkan mellan församlingar är att inom ramen för en bevarad kyrkokommunal självständighet för församlingen göra förändringar av ansvarsfördelningen mellan församling och pastorat.

Genom att vissa församlingsangelägenheter blir pastoratsangelägenheter eller hänskjuts till andra nivåer inom den kyrkliga strukturen, blir det fler församlingar som bär det ekonomiska ansvaret för ifrågasvarande angelägenheter. Därigenom blir bördan lättare för de ekonomiskt svagaste församlingarna.

Redan i dag är utvecklingen mot utökad samverkan inom pastoraten tydlig. När församlingar inom ett pastorat får ekonomiska problem är lösningen i allmänhet bildandet av total samfällighet inom pastoratet. Flera församlingar har i sina remissvar på Församlingen i framtiden uppgett, att de överväger total samfällighet inom pastoratet. Det är alltså tydligt, att den närmast till hands liggande samverkansformen av formell art är den totala pastoratssamfälligheten.

De tre strukturmodellerna i Församlingen i framtiden hade alla "samfällighetskaraktär", dvs. de innebar olika former av samverkan inom pastoratet eller mellan pastoraten inom en och samma kommun.

Modell I innebar, att församlingen behöll sin kommunstatus och hade utdebiteringsrätt för församlingsarbete i trängre mening, dvs. gudstjänst, evangelisation, diakoni och kyrkans undervisning. De tyngre posterna fr.a. byggnader och tjänster, blev i modell I helt och hållet pastoratsangelägenheter, dvs. församlingarna inom ett pastorat samverkade kring

dessa angelägenheter. En annan tung post, begravningsverksamheten, kunde eventuellt förläggas till en partiell samfällighet, exempelvis på kommunplanet.

Modell II representerade en samverkansform som hade stora likheter med den totala samfälligheten inom pastoratet. Pastoratet var minsta kyrkokommunala enhet med utdebiteringsrätt. Därigenom representerade modellen en utökad samverkansform i förhållande till modell I.

Modell III innebar ytterligare ett steg och representerade utökad samverkan också mellan församlingar i flera pastorat inom en och samma borgerliga kommun.

Fördelarna med modell I kan sägas vara, dels att modellen innebär en ekonomisk avlastning på ett sätt som svarar mot både vad man på många håll har praktisk erfarenhet av och vad man på andra håll planerar för framtiden, dels att församlingen behåller kommunstatus som för många garanterar församlingens självständighet.

Nackdelen med modell I kan vara att den ekonomiska avlastningen i många fall är för liten och att den del av den totala budgeten som församlingen enligt modellen ska förfoga över är så liten (högst 10 %) medan samtidigt den lokala strukturen blir mera komplicerad. Många församlingar ifrågasätter om en sådan ekonomisk självständighet verkligen uppväger dessa nackdelar.

Fördelen med modell II kan vara att den faktiskt ger en ekonomisk avlastning för församlingen, att den förenklar den lokala administrationen och organisationen, att den svarar mot den utveckling i riktning mot total samfällighet inom pastoratet som otvivelaktigt pågår, samt att den skulle underlätta församlingsbildningar inom större enförsamlingspastorat i de stora kommunerna.

Nackdelen kan vara, att församlingens självständighet inte är garanterad på samma sätt som i modell I. Modellen har orsakat en omfattande diskussion om förhållandet mellan församling och samfällighet. Det finns i många små församlingar en skepsis gentemot samfällighetsinstitutet. Denna motiveras av att samfällighetens organ antas dominera över församlingarna. Denna skepsis finns dock fr.a. i församlingar som saknar erfarenhet av samfällighet medan den oftast inte föreligger i församlingar som redan ingår i totala samfälligheter.

Fördelen med modell III kan vara möjligheten till planering och resursanvändning inom ett större område, dvs. för fler församlingar i samverkan. Fr.a. framhävs behovet av sådan bredare planering i ett större sammanhang för personalfrågorna. Detta har bl.a. framgått därav, att det ganska stora antal alternativa sturkturförslag som finns i remissmaterialet och som ofta har kontraktet som obligatorisk samverkansnivå, i nästan samtliga fall förlagt personalfrågorna till denna nivå.

Nackdelen med modell III har i debatten betonats mycket starkt. Risker för att "stordrift" kan avlägsna människor från beslutsprocesserna och därmed skapa främlingskap har framhållits. En av kyrkans främsta resurser, människors frivilliga engagemang i sin församlings liv och verksamhet, kan därmed riskera att gå förlorad. Ett stort antal remissinstanser betonar kraftigt behovet av ett vidgat resursbegrepp. Med viss rätt menar man, att resonemangen kring resurser i diskussions-

betänkandet Församlingen i framtiden är alltför snävt ekonomiskt. Väl så viktiga resurser är människors vilja och möjlighet att aktivt delta i det församlingsvårdande arbetet som frivilliga medarbetare. En mindre enhet antas i allmänhet lättare kunna engagera församlingsmedlemmarna än en större.

Sammantaget kan remissopinionen sägas bejaka "samfällighetstendensen" i Församlingen i framtiden. Däremot hävdar en stor majoritet av församlingarna, att de själva *frivilligt* ska ta de steg som behövs för att möta framtida ekonomiska problem. Sådana beslut förutsätter att det i den lokala församlingen finns en trygg förvisning om den egna församlingens framtida existens och möjligheter att verka och fylla de uppgifter som åvilar en församling. Denna trygghet finns enligt denna församlingsmajoritet i en bibehållen kyrkokommunal självständighet för församlingen med utdebiteringsrätt.

Redan i avsnittet 4 Grundläggande principer har vi redovisat skälen för vårt ställningstagande i detta avseende. Av dessa skäl menar vi, att församlingen ska bestå som kyrkokommun med bibehållen rätt att utdebitera medel för församlingens angelägenheter.

Däremot är en omprövning av förhållandet mellan församling och pastorat och arbetsfördelningen/kompetensfördelningen dem emellan nödvändig. Syftet med denna omprövning bör vara att uppnå större samverkan mellan församlingar beträffande vissa, ekonomiskt tunga angelägenheter.

I modell I hade de tunga posterna byggnader och tjänster samt begravningsverksamheten förts över till pastoratsnivån eller högre nivå. Tanken på denna form av samverkan kring tyngre kostnader har fått ett icke obetydligt stöd, även om fr.a. mindre församlingar förordar frivillighet vid förändringar i denna riktning.

Många församlingar och andra remissinstanser har vid diskussionen kring modell I pekat på den betydelse kyrkobyggnaden (och särskilt då kyrkorummet), församlingshemmet och även ansvaret för den egna kyrkogården har för församlingslivet. Detta sker samtidigt som man i andra sammanhang kan peka på den lättnad det rent ekonomiskt inneburit för församlingen att bli avlyft kostnader som har samband med just dessa poster. De erfarenheter som gjorts på Gotland av den partiella stiftssamfälligheten för den yttre vården av kyrkobyggnaderna tycks vara entydigt positiva. Flera andra stift hänvisar till denna samfällighet och föreslår liknande lösningar på stifts- och kontraktsplan.

Erfarenheterna från Gotland visar, att församlingarna där inte upplever det som om de förlorat inflytandet över sina församlingskyrkor i för församlingsarbetet betydelsefull mening genom bildandet av den gemensamma samfälligheten för vård av kyrkornas yttre. Avvägningen mellan församlingens inflytande över kyrkans inre och samfällighetens ansvar för de tunga kostnader som hänför sig till kyrkans yttre tycks vara väl gjord.

Den ansvarsfördelning som gjorts på Gotland innebär i korthet att samfälligheten har ansvar för byggnadskroppen med tak, väggar och golv samt torn, fönster, valv och takmålningar, altare samt fast anbringad altarprydnad och predikstol. Därtill kommer värmesystem och elsys-

tem, fasta bänkkvarter och läktare. Församlingen har ansvar för allt övrigt i kyrkan såsom klockor, orgel, krucifix, utsmyckningar och inventarier, belysningsanordningar och elledningar i armatur.

Ett liknande förfaringsätt borde med fördel kunna tillämpas på avvägningen mellan vad som bör vara församlingsangelägenhet och vad som bör vara pastoratsangelägenhet.

Visby domkapitel och stiftsnämnd har till sitt remissvar dessutom bifogat en PM ang. möjligheterna av en utvidgning av gotlandssamfälligheten. Bland de angelägenheter som bäst lämpar sig för en uppdelning liknande den som gjorts för kyrkobyggnaderna nämns begravningsverksamheten. Denna kan också sägas bestå dels av en mindre ekonomiskt krävande del som har nära samband med församlingslivet, dels av en ekonomiskt tung del som inte på samma sätt har någon direkt inverkan på församlingslivets utformning.

På församlingarna skulle ligga ansvaret för det löpande underhållet av kyrkogårdarna runt församlingskyrkorna, gravöppningar och igenläggningar, gravunderhåll, snöröjning och sandning av gångar etc. På det gemensamma organet skulle falla ansvaret för vård och underhåll av hägnader, murar och byggnader, omläggning av gravkvarter, utvidgningar och nyanläggningar av begravningsplatser. På detta sätt skulle tunga kostnader avlyftas från församlingarna, samtidigt som den löpande vården och ansvaret för den för församlingslivet i mera direkt mening betydelsfulla delen av begravningsverksamheten ligger kvar.

Begravningsverksamheten är den församlingsangelägenhet som många remissinstanser vill se upplyft till ett annat samarbetsplan, t.ex. på kommunnivå. De stora samfälligheterna samt flera mindre förordar denna lösning. Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbunds styrelse har enhälligt uttalat sig för en organisation av begravningsverksamheten som innebär att partiella samfälligheter på kommunplanet ansvarar för densamma. Goda skäl finns för en sådan lösning. De argument remissinstanserna för fram handlar om effektivisering och, i den mån man inte direkt föreslår ett överförande av ansvaret för begravningsverksamheten till den borgerliga kommunen, förbättrade möjligheter till samverkan med borgerlig kommun.

Vi är dock inte beredda att föreslå en så långtgående åtgärd som ett obligatorium. En ytterligare samverkan över pastoratsgränserna i begravningsfrågor torde ha goda förutsättningar att utvecklas frivilligt. Vi föreslår således endast en begränsad förändring vad gäller ansvarsfördelningen mellan församling och pastorat enligt gotlandsmodellen.

Ytterligare en grupp av församlingsangelägenheter kan vara värd att diskutera i detta sammanhang. Det gäller personalfrågor och personaladministration.

Tjänster inom församlingen är den församlingsangelägenhet som av flest remissinstanser förordats för ett högre samarbetsplan än församlingen. Anledningen torde vara, att en effektiv användning av tjänster ofta kräver ett större arbetsfält än en mindre församling kan erbjuda. Det finns ett stort antal partiella samfälligheter inom både pastorat och kontrakt för gemensamma tjänster, t.ex. en gemensam församlingsassistent eller diakon. Till detta kommer, att det redan i alla pastorat finns

erfarenhet av pastoratsbaserade tjänster, eftersom prästtjänsterna är knutna till pastorat och inte till församling. Som redan antytts är det också främst frågan om tjänsterna som motiverat stöd för långtgående strukturförändringar eller de förslag om obligatoriska kontraktssamfälligheter som finns bland remissinstanserna.

Vi vill dock inte gå så långt som dessa remissinstanser föreslagit. Om de lokala förhållandena påkallar en mer omfattande samverkan, så är det rimligt att detta sker frivilligt. Däremot synes pastoratet vara lämpligt som samarbetsnivå för personalfrågor och tjänster. I detta sammanhang kan det vara viktigt att betona, att pastoratsbaserade tjänster inte innebär någon centralisering av tjänsterna till centralorten i pastoratet, detta lika litet som pastoratsbaserade prästtjänster hittills inneburit det.

Sammanfattningsvis föreslår vi således att församlingar i flerförsamlingspastorat utökar sin samverkan genom att kompetensfördelningen mellan församling och pastorat förändras i vissa avseenden. Själva grundprincipen bör därvid vara, att församlingen har det direkta ansvaret för församlingsverksamheten och allt som har ett direkt samband med denna verksamhet. De angelägenheter som har ett indirekt samband med församlingsverksamheten och kan ses som stödfunktioner bör där-
emot vara angelägenheter som församlingarna regelmässigt samverkar kring på pastoratsnivån.

Fördelningen av församlingsangelägenheterna på en församlings- och en pastoratsnivå blir därvid följande.

Församlingsnivån:

Gudstjänst, evangelisation, diakoni och kyrkans undervisning (främjande av gudstjänstliv och kyrklig förkunnelse i övrigt samt kristen verksamhet bland barn och ungdom, äldre, sjuka och andra).

Församlingskyrkas inre vård och underhåll

Övriga lokaler för församlingsverksamhet vad gäller inre vård och underhåll

Kyrkogårdens löpande vård och underhåll

Pastoratsnivån:

Församlingskyrkas yttre vård och underhåll

Övriga lokaler för församlingsverksamhet vad gäller yttre vård och underhåll

Övriga byggnader (prästgårdar, löneboställen etc.)

Begravningsverksamheten vad gäller större underhåll, investeringar
Tjänster och personaladministration

Församlingen är sålunda även fortsättningsvis kyrkokommun med rätt att utdebitera skattemedel för de angelägenheter som ligger på församlingsnivån. Församlingen har alltid det yttersta ansvaret för dessa angelägenheter.

Pastoratet äger på motsvarande sätt rätt att utdebitera skattemedel för angelägenheterna på pastoratsnivån. För dessa angelägenheter handlar det sålunda om pastoratssamverkan i flerförsamlingspastoratet.

De angelägenheter som i dagsläget i åtskilliga fall leder till partiella samfällighetsbildningar inom pastoratet återfinns i detta förslag på pastoratsnivån. Genom förslaget elimineras alltså behovet av denna rika flora av partiella samfällighetsbildningar, varför möjligheten att dela upp angelägenheterna på en församlingsnivå och en pastoratsnivå inom ett pastorat på annat sätt än vad den föreslagna uppdelningen anger bör utgå.

Inom ett enförsamlingspastorat handhar församlingens/pastoratets gemensamma organ samtliga angelägenheter på såväl församlings- som pastoratsnivå. De pastorat som även efter en reform förblir enförsamlingspastorat påverkas sålunda inte av de föreslagna åtgärderna (för frågan om församlingsreglering — se avsnitt 5.3).

5.2 Samfällighetsbildning

5.2.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår en förenkling av reglerna för samfällighetsbildning. Församlingar som ingår i samma pastorat kan själva besluta om pastoratssamfällighet omfattande samtliga ekonomiska församlingsangelägenheter. Förutsättningen för ett beslut på lokal nivå är att församlingarna är ense.

Församlingar inom flera pastorat föreslås få förenklade beslutsvägar för att få till stånd en kyrklig samfällighet omfattande flera pastorat. Beslut om sådan samfällighet fattas på stiftsplanet. Sådan samfällighet kan gälla en eller några angelägenheter på församlings- eller pastoratsplanet. Den kan också gälla samtliga dessa angelägenheter. Endast pastorat som utgör pastoratssamfällighet kan bilda sådan kyrklig samfällighet som omfattar dels flera pastorat och dels samtliga angelägenheter på församlings- och pastoratsnivå.

5.2.2 Bakgrund

Församlingar kan i dag bilda samfälligheter för en eller flera ekonomiska församlingsangelägenheter — partiell samfällighet — om regeringen eller myndighet regeringen bestämmer så beslutar. Församlingar kan också bilda samfällighet som omfattar samtliga ekonomiska församlingsangelägenheter — total samfällighet — och denna kan utgöras av ett eller flera pastorat.

Beslut om samfällighet får fattas av regeringen eller den myndighet regeringen delegerat uppgiften till endast i den mån samtliga församlingar samtyckt till beslutet eller detta kan vara påkallat av ett allmänt behov. Med detta uttryck avses, att samfällighetsbildningen skall medföra uppenbara fördelar för de i samfälligheten ingående församlingarna.

Den totala samfälligheten har övertagit all utdebiteringsrätt från församlingarna, medan den partiella samfälligheten endast har utdebiteringsrätt för de angelägenheter samfälligheten omfattar.

Fr.o.m. 1985-01-01 är uppgiften att besluta om samfällighetsbildning inom pastoratet delegerad till domkapitlet i den mån de i pastoratet

ingående församlingarna är överens om åtgärden. Om detta inte är fallet ligger beslutsrätten kvar på regeringen.

Antalet samfälligheter inom svenska kyrkan — utöver de obligatoriska pastoratssamfälligheterna — var 1983 299. Av dessa var 199 totala samfälligheter och 100 partiella. Antalet däri ingående församlingar var 1 002, varav 711 ingick i de totala samfälligheterna och 291 i de partiella. 1983 nybildades 23 totala samfälligheter, varav det övervägande flertalet avsåg samfällighetsbildning inom pastoratet.

En fråga som blivit alltmera uppmärksammas och även upptar en stor plats i flera remissvar är frågan om förhållandet mellan en samfällighet och de i samfälligheten ingående församlingarna. Det finns erfarenheter både av samfälligheter som genom sina organ begränsar eller berövar församlingskyrkoråden möjligheterna att på ett reellt sätt ta ansvar för församlingens verksamhet. Men det finns också erfarenheter av att samfälligheten fungerar som ett gemensamt organ för fördelning av gemensamma resurser av olika slag. Det tycks också som om en utveckling är på gång som innebär att man inom samfälligheterna försöker finna nya former för att tillvarata och säkerställa församlingens självständighet.

Med utgångspunkt från den observationen i remissmaterialet på Församlingen i framtiden att församlingar som inte har erfarenhet av samfällighetsbildning i allmänhet är mera negativa till en församlings möjligheter att självständigt fungera inom en samfällighet än vad församlingar med samfällighetserfarenhet var, beslöt vi att göra en kompletterande enkät. Denna redovisas i bilaga till betänkandet. Av enkäten framgår, att det överväldigande flertalet församlingar som ingår i totala samfälligheter ser positivt på de egna arbetsmöjligheterna. Samtidigt är det klart att det finns flera exempel på samfälligheter där församlingen berövats sin möjlighet att självständigt besluta om sina egna församlingsvårdande uppgifter.

Det är vår förhoppning att denna enkät med dess olika rekommendationer ska ge anledning till översyn och omprövning inom samtliga totala samfälligheter i dag. Den nya nämnden för församlings- och pastoratsförvaltning bör kunna utfärda närmare riktlinjer i detta ärende. Ökad självständighet åt lokala organ inom en samfällighet är ju också i linje med den utveckling som f.n. sker inom ramen för de borgerliga kommunerna.

5.2.3 Redovisning av förslaget

Pastoratssamfällighet

Den andra samverkansformen, efter en ändrad kompetensfördelning, är samfällighetsbildning inom pastoratet. Beslut om pastoratssamfällighet, motsvarigheten till den totala samfälligheten inom pastoratet i dagsläget, bör kunna fattas lokalt inom pastoratet i den mån samtliga församlingar är överens om samfällighetsbildningen. I detta fall bör endast skyldighet att anmäla beslutet till stiftet föreligga. Stiftet har därvid att rättsligt granska samfällighetsbildningen bl.a. med avseende på församlingarnas samtycke till åtgärden och förvaltningen av den egendom som de i

pastoratet ingående församlingarna är i besittning av. Stiftsmyndigheten fastställer samfällighetsbildningen och aviserar berörda myndigheter. Någon allmän lämplighetsprövning bör härutöver inte ske. Besvär vad gäller den rättsliga prövningen bör kunna anföras hos kammarkollegiet. Detta förslag innebär en förenkling i förhållande till den ordning som gäller i dag och som vid varje samfällighetsbildning fordrat beslut av regeringen eller den myndighet regeringen delegerat uppgiften till.

Beslut om pastoratssamfällighet, som sålunda är ett frivilligt lokalt beslut, innebär, att pastoratet får utdebiteringsrätten för samtliga angelägenheter på både församlings- och pastoratsnivå, dvs. samma ordning som i dag. Det ekonomiska ansvaret faller på samfälligheten, men det bör framhållas att ansvaret för verksamheten ligger kvar på församlingen.

I normalfallet bör alltså samtliga församlingar samtycka till sådan utvidgning av pastoratets kompetens att samtliga angelägenheter i ekonomiskt avseende hänföres till pastoratsnivån. Men även om man i samtliga fall bör eftersträva full enighet inom pastoratet, kan undantagsvis den situationen inträffa att åtgärden kan anses vara påkallad av ett allmänt behov, dvs. medför uppenbara fördelar för de berörda kyrkokommunerna, men någon eller några enstaka av dem inte önskar delta i pastoratssamfälligheten. Då bör möjlighet finnas att trots detta genomföra samfällighetsbildningen. Beslut om bildande av pastoratssamfällighet bör kunna fattas på stiftsplanet i de fall full enighet ej föreligger bland berörda församlingar inom pastoratet. Dagens regel om "allmänt behov" skulle alltså fortfarande gälla. Vårt förslag innebär således ingen skärpning i förhållande till dagens ordning. Även här bör besvär kunna anföras hos kammarkollegiet, som bör höra svenska kyrkans centralstyrelse,

Besluten om upplösning av en pastoratssamfällighet fattas på stiftsplanet.

Kyrklig samfällighet omfattande flera pastorat

Den tredje samverkansformen utgörs av den kyrkliga samfällighet som omfattar flera pastorat. Beslut om sådan samfällighet fattas på stiftsplanet efter gemensam framställning av de i samfälligheten ingående pastoraten. Sådan samfällighet kan gälla samtliga angelägenheter på församlings- och pastoratsnivå inom de berörda pastoraten. Samfälligheten kan också gälla en eller flera enskilda angelägenheter. Det kan t.ex. gälla begravningsverksamheten på kommunnivå, olika tjänster på kontraktsnivå eller gemensamma församlingsangelägenheter på stiftsnivå. I den mån samfälligheten rör viss eller vissa angelägenheter anser vi inte att de pastorat som ingår i en samfällighet såsom i dag är föreskrivet nödvändigtvis måste geografiskt gränsa till varandra.

I flerförsamlingspastorat där församlingarna har kvar beskattningsrätten för angelägenheterna på församlingsnivån bör beslut om att hos stiftsmyndigheten begära bildandet av samfällighet över pastoratsgränser för en eller flera angelägenheter efter hörande av berörda församlingar fattas av församlingsdelegerade i pastoratet. I den av oss föreslagna

organisationen får pastoraten ett vidgat ansvarsområde (se avsnitt 5.1). Med denna ansvarsfördelning måste det ankomma på pastoratet att avgöra om de anförtrödda arbetsuppgifterna bättre kan utföras i samverkan med andra pastorat. Då församlingarna utgör basen i den lokala organisationen kan det dock vara naturligt att dessa får tillfälle att ge sina meningar tillkänna.

Kyrklig samfällighet omfattande flera pastorat och avseende samtliga angelägenheter på församlings- och pastoratsnivå kan endast bildas av pastorat som utgör pastoratssamfällighet. Det organ som då har att begära samfällighetsbildning är pastoratsfullmäktige. Även i dessa fall bör dock yttrande inhämtas från berörda församlingar.

En kyrklig samfällighet som omfattar flera pastorat är en frivillig samverkansform, varför beslutet att hos stiftet begära sådan samfällighetsbildning i normalfallet bör ha stöd av samtliga berörda pastorat. Skulle dock en samfällighetsbildning medföra uppenbara fördelar för de i samfälligheten ingående pastoraten, bör man på stiftsplanet kunna besluta om samfällighetsbildning även i de fall något av de tilltänkta pastoraten motsätter sig detta. Samma regel om "allmänt behov" som vid bildande av pastoratssamfällighet bör sålunda gälla. Besvär över stiftsmyndighetens beslut bör kunna anföras hos kammarkollegiet, som har att höra svenska kyrkans centralstyrelse. Inte heller här innebär kommitténs förslag någon skärpning i förhållande till dagsläget.

Beslut om upplösning av en kyrklig samfällighet omfattande flera pastorat fattas på stiftsplanet.

Förenklad samfällighetsbildning

Vårt förslag rörande samfällighetsbildningar innebär en avsevärd förenkling. Vid pastoratssamfällighetsbildning kan de i pastoratet ingående församlingarna själva fatta beslutet. Vid bildning av kyrklig samfällighet omfattande flera pastorat fattas beslutet på stiftsnivå. Genom denna förenkling bör en hel del psykologiska hinder, som i dag finns mot att påbörja en långdragen beslutsprocess där det slutliga avgörandet ligger hos regeringen eller hos den myndighet regeringen beslutar, undanröjas.

5.3 Församlingsreglering

5.3.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår, att en församlingsreglering kommer till stånd som innebär att de större församlingarna delas. Som en lämplig övre gräns för en församling anger vi 10 000 - 12 000 medlemmar i svenska kyrkan. Denna övre gräns är avsedd att fungera som riktmärke.

De flesta stora församlingar är enförsamlingspastorat, vilket betyder att de efter församlingsregleringen blir flerförsamlingspastorat. Pastora-ten regleras inte, varför den historiska och ekonomiska enhet som i dag finns inom enförsamlingspastoratet blir kvar inom det nya pastoratet.

För de allra minsta församlingarna föreslår vi ingen nedre gräns. Denna är beroende av de lokala förutsättningarna och vi förutsätter att församlingar och pastorat medvetet analyserar förutsättningarna för de allra minsta församlingarna att bestå som självständiga församlingar i framtiden.

5.3.2 Bakgrund

I diskussionsbetänkandet Församlingen i framtiden betecknade vi de mycket små och mycket stora församlingarna som problem fast i olika avseenden. För de mycket små församlingarna kan problemet bestå i att de är för små för att en sociologiskt iakttagbar församlingssamfund ska kunna uppstå. Det kan också bereda svårigheter att finna människor som är villiga att åta sig förtroendeposter i de minsta församlingarna. Dessutom kan de ekonomiska svårigheterna bli överväldigande för de mycket små församlingarna.

För de stora församlingarna existerar i allmänhet inga ekonomiska problem av så allvarligt slag som kan gälla för vissa små församlingar. I stället är de för stora för att upplevas som församlingssamfund. Avstånden, både psykologiskt och geografiskt kan vara för stora för att det ska vara möjligt att uppleva församlingstillhörighet. Den stora församlingen blir lätt till blott och bart ett administrativt område inom samhällsstrukturen för många som är medlemmar i svenska kyrkan.

Antalet små församlingar är följande.

- 51 församlingar har under 100 invånare.
- 276 församlingar har under 200 invånare.
- 497 församlingar har under 300 invånare.
- 693 församlingar har under 400 invånare.
- 847 församlingar har under 500 invånare.

Antalet stora församlingar är följande.

- 3 församlingar har över 50 000 invånare.
- 7 församlingar har över 40 000 invånare.
- 24 församlingar har över 30 000 invånare.
- 85 församlingar har över 20 000 invånare.
- 149 församlingar har över 15 000 invånare.

5.3.3 Redovisning av förslaget

Det betonades både i diskussionsbetänkandet Församlingen i framtiden och i kommentarer till den debatt som följde publicerandet av betänkandet, att utredningsarbetets primära syfte var att slå vakt om församlingen och stärka församlingens inflytande över den egna församlingsverksamheten. De förändringar som fördes fram gällde pastoratet i första hand och handlade om att stärka församlingarna genom att skapa ett bredare underlag för samverkan i olika former.

Analysen i kapitel 4 har dock visat, att ett vaktslående om församlingen utifrån församlingsverksamhetens behov inte kan få betyda att samtliga dagens församlingar förblir oförändrade. Det finns ett tydligt behov

av en övre gräns för församlingen. Ur församlingsvårdens synvinkel är ett ökat antal församlingar i de största tätorterna angeläget. De stora enförsamlingspastoraten i och kring storstäderna borde bli flerförsamlingspastorat med flera nybildade församlingar. Nuvarande distrikt behöver ombildas till officiella församlingar med legala församlingskyrkoråd som tar ansvar för församlingsverksamheten. En församling har som kyrkokommun en helt annan ställning än ett distrikt inom ett större pastorat.

Argumenten för en övre gräns kan vara olika. En församling ska inte vara större än att den stora grupp medlemmar, som utan att vara aktiva församlingsmedlemmar känner samhörighet med svenska kyrkan, kan identifiera sig med församlingen. De bör veta var församlingskyrkan är belägen, känna de närmast ansvariga, församlingsprästen och medarbetarna i övrigt. Man kan också hävda, att församlingen inte ska vara större än att människor som inte är aktiva i församlingen likväl känner till de mest aktiva i församlingen, vet vilka som tillhör den, kan möta dem i andra sammanhang än i församlingsgudstjänsten och annan församlingsverksamhet. Det handlar sålunda både om möjligheten att "nä ut" och att bli identifierad.

Det är svårt att ange definitiva siffror för en övre gräns för en församlings storlek. Antagligen bör siffrorna vara olika i olika delar av landet. I en tätort där andelen "positiva utan att vara aktiva" är stor kan man acceptera en högre siffra än i en tätort där denna grupp är mindre och andelen indifferent är större.

Från sociologisk utgångspunkt skulle antagligen den övre gränsen ligga närmare 5 000 än 10 000. Till sociologiska överväganden måste emellertid också läggas ekonomiska. En ny församling behöver en församlingskyrka och lokaler för församlingsverksamhet. Detta gör att en realistisk siffra ligger närmare 10 000 än 5 000. Om man väljer att sätta en övre gräns för församlingens storlek vid 10 000 - 12 000 medlemmar betyder det, att församlingar med ett medlemstal som överstiger 12 000 delas. Tillämpas denna princip skulle sålunda församlingarnas övre gräns ligga mellan 6 000 och 11 000 medlemmar.

De flesta stora församlingar har i dag en genomförd distriktsindelning. Hur denna distriktsindelning är genomförd kan variera avsevärt. I vissa fall avser den endast personal och medarbetare, medan de förtroendevalda fungerar på församlingsplanet. I andra fall avser den bara prästerna medan övriga medarbetare och förtroendevalda finns på församlingsplanet. I andra fall har man en frivillig förtroendemannaorganisation med distriktskyrkoråd. I detta senare fall blir skillnaden mellan församling och ett distrikt liten. Att det dock är en skillnad är tydligt. Kyrkorådet får i församlingen ett legalt ansvar för församlingslivet medan samma kyrkoråd i distriktet endast kan ta ansvar som frivilliga medarbetare. Den andra stora skillnaden är att de som bor inom en församling är medlemmar i den församlingen, medan de som bor inom ett distrikt är medlemmar i en församling som har sitt centrum någon annanstans. Det torde vara uppenbart att detta förhållande kan komplicera kommunikationen mellan distriktet respektive församlingen och de enskilda människorna.

Samtidigt är det väsentligt att betona, att en församlingsreglering inte bryter sönder den historiska gemenskap som en stor och ofta gammal församling utgör. Den historiska gemenskapen och de historiska rötterna finns kvar i pastoratet som består som flerförsamlingspastorat. Samtliga församlingar inom pastoratet har fortfarande gemensam kyrkoherde. Dessutom bör betonas att fördelarna med församlingsdelning uppnås utan att ett väl fungerande ekonomiskt samarbete bryts sönder. Vi förutsätter nämligen att man i samband med församlingsdelning låter pastoratet vara ekonomisk samfällighet för samtliga angelägenheter — pastoratssamfällighet.

Det bör betonas, att den övre gräns som har redovisats är ett riktmärke. Lokala överväganden och regionala beslut bör ta hänsyn till de omständigheter som råder i varje enskilt fall. Sådana omständigheter kan vara tätortens utseende och centrumbildningar inom tätorten, ekonomiska konsekvenser, de hittillsvarande distriktens ställning och funktion inom den odelade församlingen etc.

Frågan om de ekonomiska resurser som måste ställas till en nybildad församlings förfogande behöver särskilt övervägas. I många fall finns redan dessa kyrkor och församlingshem i form av distriktskyrkor. Investeringarna är i dessa fall redan gjorda. I de fall det inte finns någon distriktskyrka måste man övergångsvis eller permanent kunna tänka sig lokaler av enklare slag. Man kan låna och samutnyttja lokaler. Man kan använda samlingslokaler i bostadshus och andra lägenhetslokaler. Man kan låta uppföra "vandringsskyrkor" med tillhörande församlingslokaler. Varje församling måste dock ha "kyrka" för regelbunden gudstjänst.

Frågan om en nedre gräns för församlingens storlek diskuterades redan i Församlingen i framtiden. Där konstaterades, att en sådan nedre gräns knappast kan föreligga, då denna helt är beroende av lokala förutsättningar av typ församlingsmedlemmarnas engagemang och vilja att göra frivilliga insatser. I remissvaren betonades frågan om söndaglig gudstjänst. Sammanlysningar ansågs vara av ondo. Om man skulle konstatera, att en församling i allmänhet bör ha resurser att fira söndaglig gudstjänst, kunde detta fungera som en vägledande norm för en nedre församlingsgräns. Det behövs främst människor som vill fira gudstjänst. Vidare behövs resurser i form av präster eller lekmän som kan leda en gudstjänst, kanske också människor som vill leda eller medverka i kör. Det måste finnas människor som vill utgöra ett kyrkoråd och ta ansvar för församlingens liv och verksamhet. Slutligen behövs det en ekonomi som tillåter att kyrka eller annan lokal kan upplåtas för gudstjänst och annan församlingsverksamhet.

Om mycket små församlingar finner, att dessa förutsättningar inte föreligger kan de antingen bilda en ny församling tillsammans med andra församlingar i samma belägenhet, eller kan de samverka *som om* de vore en enda församling. Denna senare möjlighet föreligger redan i dag genom att församlingar kan inrätta gemensamt kyrkoråd, utsett av kyrkostämman i respektive församling. Fördelen med denna lösning är att församlingsnamnen består och varje församling har kvar sin kyrkostämman. Arbetet kan däremot planeras gemensamt med en söndaglig gudstjänst för samtliga församlingar gemensamt.

Genomförande av församlingsreglering

Församlingsreglering skall genomföras i samverkan mellan berörda församlingar, pastorat och stift. Härvid undersöks förutsättningarna för församlingsdelning och nya församlingsgränser föreslås. Kammarkollegiet beslutar efter förslag från stiftsmyndigheten om församlingsreglering. Beslutet kan överklagas hos regeringen.

5.4 Pastorsreglering

5.4.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår, att den "rullande" pastorsregleringen förnyas och effektiviseras. Vårt förslag innehåller fyra komponenter: en samverkansnämnd i varje stift, en omedelbar uppgift, en fortlöpande uppgift och utvärdering.

Samverkansnämndens uppgift blir att arbeta med strukturfrågor och i samverkan med berörda pastorat föreslå strukturförändringar. Den första uppgiften innebär en aktualisering av 1957 års normer. Dessa innebär, att ett pastorat i allmänhet inte understiger 2 000 invånare.

I samband med 1957 års riksdagsbeslut fastslogs också vissa situationer som motiverade avvikelser från en nedre gräns för pastoratet. Dessa var framför allt geografiska till sin natur. Sådana avvikelser är fortfarande relevanta, varför det även i framtiden kommer att finnas många pastorat som underskrider den beslutade nedre gränsen. Till den omedelbara uppgiften hör också att reglera pastorat som skär kommungränser.

Den fortlöpande uppgiften innebär en analys av pastoratets bärkraft med anledning av de utökade uppgifter som vårt förslag innebär för pastoraten. I de fall man kan vänta förbättrad bärkraft som en följd av en pastorsreglering blir det samverkansnämndens uppgift att försöka åstadkomma denna med frivilligt deltagande av berörda pastorat. Förutom den ekonomiska bärkraften kan tjänsteorganisationen ge anledning till pastorsreglering.

Förändringar som bygger på frivillighet måste utvärderas, varför vi har föreslagit att den "rullande" pastorsregleringen utvärderas 1995.

5.4.2 Bakgrund

Förändringarna inom befolkningsstrukturen redovisades ingående i Församlingen i framtiden. Dessa innebär, att antalet små enheter i svenska kyrkan har ökat under den senaste tjugoårsperioden. Antalet pastorat var före pastorsregleringen 1962 1 378, och efter regleringen 1 131. Den 1 januari 1984 var antalet pastorat 1 142 varav antalet under 2 000 invånare 208.

De normer för en pastorsreglering som riksdagen antog 1957 föreskrev, att pastoratet skulle omfatta en minimifolkmängd av 2 000 personer. Folkmängdtalet skulle gälla vid "mätlig areal", vilket i propositio-

nen översattes till ca två kvadratmil. I beslutet fanns också angivet vilka avvikelser från minimifolkmängden som var tänkbara. I pastorat som hade stor areal eller mer permanent isolerade bygder (t.ex. skärgårds- och fjällpastorat) kunde minimisiffran underskridas. Detsamma gällde i pastorat som var växande och man kunde anta att minimisiffran inom en nära framtid skulle överskridas. Dessutom kunde pastorat med många små församlingar underskrida minimisiffran i de fall den anvisade tjänsteorganisationen inte kunde täcka behovet av gudstjänster. Även arealberäkningen kunde korrigeras vid t.ex. dåliga kommunikationer, skärgård och liknande.

Många av pastoraten tillhörde redan 1962, när 1957 års riksdagsbeslut genomfördes, den grupp för vilken särskilda skäl av detta slag gällde. Dessa finns givetvis kvar i dag, och skälen till avvikelse från den allmänna nedre pastoratsgränsen finns kvar.

5.4.3 Redovisning av förslaget

Pastoraten får enligt vårt tidigare redovisade förslag utökade ekonomiska uppgifter. Detta aktualiserar frågan om pastoratets bärkraft, i detta sammanhang främst den ekonomiska bärkraften.

I modellerna I och II i diskussionsbetänkandet Församlingen i framtiden föreslogs, att pastoratet av detta skäl borde omfatta en minimibefolkning av 5 000 personer. Kring denna siffra fördes en intensiv diskussion. En rad särskilda omständigheter anfördes för att påvisa hur omöjlig en pastoratsreglering utifrån normen 5 000 skulle bli. De särskilda omständigheter man i dessa fall angav, var i stort sett de omständigheter som redan i 1957 års beslut finns redovisade: geografisk belägenhet såsom glesbygd, skärgårdsbygd etc., dåliga kommunikationer, mångförsamlingspastorat på landsbygden. Många alternativa förslag om minimifolkmängd fördes fram, från ett fasthållande vid 1957 års siffra, alltså 2 000, till både 3 000 och 4 000 invånare. Dessutom hävdades, att en befolkningssiffra borde tjäna som riktmärke, inte som absolut gräns. Flera remissinstanser menade också, att riktvärdet borde anges i antalet medlemmar, inte i rena befolkningstal. Argumenten var dels ekonomiska, det är medlemmarna som bär upp församlingarnas och pastoratens ekonomi, dels ekumeniska, det kan vara provocerande att räkna andra kyrkors medlemmar i underlaget för svenska kyrkans organisation.

I diskussionsbetänkandet anfördes som skäl för den föreslagna pastoratsnivån i modellerna I och II, dels behovet att öka den ekonomiska bärkraften eftersom uppgifterna för pastoratet blivit fler, dels behovet av ett arbetslag för de inom församlingsvården anställda. I diskussionen kring betänkandet har betonats att bärkraften är vida mer än ekonomiska faktorer. Det har också pekats på hur olika även de ekonomiska villkoren kan vara inom pastorat av samma storlek. Om arbetslaget har hävdats, att detta ingalunda består av enbart anställda eller blott av de inom församlingsvården anställda. Det ligger viktiga erfarenheter i dessa påpekanden, men de eliminerar inte behovet av ett pastorat som har ett starkare underlag än vad många av de minsta pastoraten har i dag.

Utan att fastslå någon siffra för ett pastorats minimistorlek vill vi betona att det i många fall finns behov av starkare pastorat. Siffror skapar alltid gränfallsdiskussioner och kanske också rädsla och olust.

Men viktigare än att föreslå gränsvärden eller riktvärden som generella normer är att föreskriva, att pastorat *i allmänhet* bör ha resurser att bära de ekonomiska bördor som åvilar pastoratet. Dessa kommer ju att avse församlingskyrkornas yttre vård och underhåll, övriga lokaler för församlingsverksamhet vad gäller yttre vård och underhåll, övriga byggnader, begravningsverksamheten vad gäller större underhåll och investeringar samt tjänster och personaladministration. Syftet med församlingarnas samverkan i pastoratet är att denna samverkan ska innebära en verklig ekonomisk avlastning som skall komma församlingsverksamheten i församlingarna till godo. Pastoratet bör sålunda ha en sådan storlek att en verklig avlastning kommer till stånd genom församlingarnas samverkan. De avvikelser som gällde 1957 är dock fortfarande relevanta — även om det bör observeras att de argument för avvikelser som handlar om tjänsteorganisationens storlek inom pastorat med många små församlingar kan förlora i styrka genom införandet av en mera flexibel ordning för prästtjänsternas fördelning inom ett stift.

Ett pastorat bör också i normalfallet vara av den storleken att mer än en präst och därtill antingen en diakon, församlingsssekreterare eller församlingsassistent skall kunna ingå i det arbetslag av anställd personal som har att arbeta med församlingsvårdande arbetsuppgifter. Ett självklart påpekande, som ändå bör göras med hänsyn till de tolkningar vissa av remissinstanserna gjort, är att det församlingsvårdande arbetslaget skall arbeta i nära samverkan med såväl församlingens frivilligt arbetande lekmän som övrig anställd personal.

I förarbetena till 1962 års pastoratsreglering diskuterades enprästpastoratets för- och nackdelar. Bland fördelarna angavs värdet av de personliga kontakter som ofta utvecklas mellan en präst och dennes församling i ett enprästpastorat. Dessutom uppgavs, att en präst i ett enprästpastorat, som ju då var kyrkoherde, oftast stannade på denna tjänstestiden ut, varför enprästpastorat fick en kontinuitet som andra pastorat ofta saknade. Som enprästpastoratets nackdelar uppgavs avsaknaden av möjligheter att fördela arbetet mellan präster av olika läggning och ålder.

Präst i svenska kyrkan — riktlinjer utgivna av biskopsmötet och Svenska kyrkans personalförbund i mars och juni 1982 — anger, att det ur prästtjänstens synpunkt borde vara fördelaktigt med pastorat som hade minst två präster. Dessa skulle innebära reella möjligheter till arbetsfördelning och uppdelning av ledighet. Riktlinjerna betonar också värdet av att arbeta i arbetslag.

I sitt remissvar på Församlingen i framtiden betonar Svenska kyrkans personalförbund dessa synpunkter och framhåller, att antalet enprästpastorat bör begränsas så långt det är möjligt. Personalförbundet har också på annat sätt uppmärksammat prästernas arbetssituation i enprästpastoratet. En arbetsgrupp inom förbundet arbetar med arbetsmedicinska frågeställningar i detta sammanhang.

Den hållning vi har intagit till frågan om pastoratsstorlek gör, att det

kommer att finnas enprästpastorat även i framtiden. I de fall särskilda skäl för avvikelser i förhållande till fastställd minimigräns finns att anföra, kommer pastorat med mindre än 2 000 medlemmar att bestå. I samtliga fall torde det röra sig om enprästpastorat. Däremot torde vi få färre enprästpastorat än i dag, genom att flera mindre pastorat kommer att ställas under kravet på reglering. Det handlar i första hand om de pastorat som i dag har mindre än 2 000 medlemmar och inte kan åberopa särskilda skäl för avvikelser från de generella normerna.

Innebörden av de allmänna föreskrifterna beträffande behovet av tillräckligt underlag i olika typer av pastorat måste tolkas regionalt av de olika stiftsorgan som kan få uppgiften att arbeta med strukturfrågorna. Det är också på stiftsplanet de rimliga avvikelserna måste beslutas.

Diskussionsbetänkandet innehöll ingen övre gräns för pastoratet. Detta kritiserades av flera remissinstanser. De argument som anfördes för en begränsning av pastoratens storlek var allmänna. Över en viss storlek skiljs administrationen från människors delaktighet. Ett sönderfall i mindre inofficiella enheter inträder lätt. Även några av de större pastoraten inom svenska kyrkan förordade en övre gräns för pastoratets storlek. 20 000 och 25 000 förekommer flera gånger som ett lämpligt riktvärde.

Vi avstår dock under nuvarande omständigheter från att föreslå någon övre gräns för pastoratet. Det finns flera anledningar till detta.

Man kan anta, att ett stort pastorat som i dagsläget befinner sig väl fungerande ur administrativ och ekonomisk synvinkel efter en delning skulle bestå som kyrklig samfällighet omfattande flera pastorat med uppgift att svara för samtliga ekonomiska församlings- och pastoratsangelägenheter. Skillnaden mellan en sådan samfällighet och ett pastorat blir då tjänsteorganisationen. Beräkningen av antalet prästtjänster kan ske på sådant sätt, att ett odelat pastorat inte innebär att antalet blir mindre i jämförelse med en situation där pastoratet blivit delat.

I det läget återstår arbetsledningen. Vi har gjort den bedömningen, att denna i nuläget inte motiverar delning av de större pastoraten. I stället finner vi det — som framgått av avsnitt 5.3 — vida mera angeläget, att alltför stora församlingar delas. Då flertalet större pastorat samtidigt är enförsamlingspastorat, skulle frågan om både församlingsdelning och pastoratsdelning vara komplicerad att verkställa. Dessutom kan det verka hämmande på den mera angelägna frågan om församlingsdelning.

Detta resonemang gäller nuläget och de mera omedelbara reformer som vi har att föreslå. I ett längre perspektiv kan frågan om en övre gräns för pastoratet hamna i ett annat läge.

Genomförande av pastoratsregleringen

En pastoratsreglering är en samverkansform. Den betyder att underlaget för gemensamma uppgifter breddas och förutsättningarna för församlingsverksamheten förbättras. I vissa fall torde behovet av en pastoratsreglering knappast ifrågasättas.

Vid en pastoratsreglering kan man välja två olika metoder. De alter-

nativ som föreligger är en samtidig pastoratsreform och en mera successivt genomförd reform.

Den förra pastoratsregleringen genomfördes samtidigt den 1 januari 1962. Det finns uppenbara fördelar med att göra samtliga förändringar vid ett och samma tillfälle. Samtidigt är förändringar inte lika angelägna för samtliga inblandade församlingar vid samma tidpunkt. En framgångsrik pastoratsreglering förutsätter medverkan av de lokalt berörda parterna. En sådan lokal medverkan i en pastoratsregleringsprocess bör bygga på en decentraliserad beslutsordning, där de beslutande organen har god kännedom om lokala förhållanden och kan avgöra under vilka omständigheter en reglering leder till maximala fördelar. När vi därför föreslår den mjukare mera processinriktade metoden för en strukturreform är skälet att denna skapar det nödvändiga utrymmet för lokal analys av för- och nackdelar av en pastoratsreglering.

Vårt förslag innehåller fyra komponenter:

- samverkansnämnder
- en omedelbar uppgift för samverkansnämnderna
- en fortlöpande uppgift för samverkansnämnderna
- utvärdering av den fortlöpande uppgiften

Dessa komponenter skall här utvecklas.

Varje stift bör ha en samverkansnämnd med ledamöter utsedda på stiftsplanet. Samverkansnämnden skall vara ett stiftets organ för att arbeta med strukturfrågor (och tjänsteorganisation — se nedan), för information och rådgivning, för initiativ och utarbetande av förslag till de strukturförändringar som kan tillföra församlingarna bättre arbetsförhållanden. Samverkansnämnden skall samverka lokalt med berörda parter, kyrkoråd i församlingar, pastorat och samfälligheter, personalorganisationer etc. Samverkansnämnden utarbetar förslag som överlämnas till stiftsmyndigheten för beslut.

På stiftsnivå fattas beslut om pastoratsregleringar och samfällighetsbildningar. Beslut om strukturförändring fattas efter hörande av länsstyrelsen, varvid länsstyrelsens yttrande särskilt har att beröra de tekniska frågor som har med val och liknande att göra.

Besvär över stiftets beslut anförs hos kammarkollegiet, som är den myndighet som har det övergripande struktursvaret. Kammarkollegiet skall bereda svenska kyrkans centralstyrelse tillfälle att yttra sig. Kammarkollegiets beslut kan ej överklagas.

Samverkansnämndernas första uppgift blir att skapa förutsättningar för att man ånyo skall kunna uppnå de mål som angavs i 1957 års riksdagsbeslut. Den förändringen av 1957 års regler genomförs att de nu får avse antalet medlemmar i stället för invånare. Pastorat med mindre än 2 000 medlemmar ska sålunda regleras så att de uppnår denna gräns. Dessutom ska pastorat som är beläget i mer än en kommun regleras så att pastorat ej längre skär kommungräns.

Vid denna aktualisering av 1957 års normer skall också de avvikelser som då ansågs giltiga prövas. Dessa gäller framför allt särskilda geogra-

fiska förhållanden och dåliga kommunikationer, samt i viss utsträckning stort antal församlingar inom pastoratet. Många pastorat där dessa förhållanden råder kan sålunda även i fortsättningen underskrida 2 000-gränsen.

Vid dessa regleringar bör principen i första hand vara att pastorat läggs samman och inte delas. Detta gäller givetvis inte de pastorat som nu skär kommungränser. Förändringen förbereds av samverkansnämnderna i samarbete med de berörda lokala församlingarna och pastoraten och beslutas av stiftsstyrelsen.

Det är vår förhoppning att denna första uppgift kan genomföras utan onödiga dröjsmål. Den fortlöpande uppgiften för samverkansnämnderna ska vara ett strukturarbete inom stiftet, där de allmänna riktlinjerna för församlings- och pastoratsstorlek ska vara målet för verksamheten. Förändringar är härvidlag dock frivilliga för församlingarna och pastoraten. Dessas frivilliga medverkan är en förutsättning för det fortsatta arbetet. Den fortlöpande uppgiften kan sägas innebära, att den nuvarande "rullande" pastoratsregleringen fullföljs och effektiviseras. Samverkansnämnderna ska ha sådan kännedom om församlingar och pastorat att de kan se vilka resurser som finns tillgängliga inom berörda enheter. Med utgångspunkt från denna kännedom har de att ta initiativ och inspirera till de förändringar som kan sägas på ett avgörande sätt förbättra arbetsvillkoren för församlingarna. De mest angelägna förändringarna bör genomgöras snarast möjligt. Andra förändringar genomföres efter hand och i den takt man kan finna det fördelaktigt.

Även om sålunda frivillighet ska gälla som princip för denna fortlöpande uppgift, omfattande pastoratsregleringar som går längre än minimigränsen 2 000 medlemmar, så bör den regel om "allmänt behov" som gäller vid samfällighetsbildningar också gälla i detta sammanhang. Den skulle innebära, att om flertalet församlingar eller pastorat är överens om en förändring men någon eller några få av de berörda parterna motsätter sig denna förändring, stiftsmyndigheten likväl skulle kunna besluta om pastoratsregleringen i fråga, om betydande fördelar därvid skulle vara att uppnå.

Denna processinriktade strukturreform bygger vad gäller den fortlöpande uppgiften på frivillighetens princip. Vi faller därvid tillbaka på den församlingsopinion som kommit till tals i remissvaren på Församlingen i framtiden. Det finns en beredskap för och villighet till förändringar som kan motiveras med att uppenbara fördelar kan utvinnas av förändringarna. Besluten ska dock fattas frivilligt av berörda parter.

En strukturförändring som bygger på frivillighet och litar till den förändringsberedskap, som församlingarna har uttalat, behöver utvärderas. Denna utvärdering föreslås ske 1995. Har metoden då inte medfört de förändringar som vid den tidpunkten kan bedömas angelägna, bör den omprövas.

Samverkansnämnderna har att varje år till den ansvariga stiftsmyndigheten, kammarkollegiet och svenska kyrkans centralstyrelse avge verksamhetsberättelse.

5.5 Församlings- pastorats- och samfällighets-organisationen

5.5.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår att den nuvarande organisationen för församlingar, pastorat och samfälligheter består i sina huvuddrag. Som övre gräns för kyrkostämma i församling föreslår vi 300 medlemmar i stället för nuvarande gräns vid 500 röstberättigade medlemmar. Möjligheten för en församling som ingår i total samfällighet att i dagsläget ersätta kyrkofullmäktige med kyrkostämma försvinner såvida inte församlingen har under 300 medlemmar. Som alternativ till kyrkofullmäktige föreslår vi en möjlighet att ha direktvalt kyrkoråd för församlingar som ingår i samfällighet och har mer än 300 medlemmar.

5.5.2 Bakgrund

Beslutanderätten i en församling med över 500 röstberättigade medlemmar utövas i dagsläget av kyrkofullmäktige. Om en församling har 500 röstberättigade medlemmar eller därunder kan beslutanderätten utövas av kyrkofullmäktige eller kyrkostämma.

I flerförsamlingspastorat utövas beslutanderätten av församlingsdelegerade liksom i partiell samfällighet.

I total samfällighet utövas beslutanderätten av samfällighetens fullmäktige. Församling som ingår i total samfällighet har kyrkofullmäktige, såvida inte regeringen medgett att beslutanderätten får utövas på kyrkostämma. Detta senare är det vanligen förekommande.

5.5.3 Redovisning av vårt förslag

Församling och enförsamlingspastorat

Församlingarna bör i basorganisationen ha ett församlingsfullmäktige valt i kyrkofullmäktigevalet. Om församlingen har mindre än 300 medlemmar bör man dock kunna ha kyrkostämma i stället för fullmäktige. Församlingens fullmäktige (resp. kyrkostämma) utser församlingskyrkoråd.

Motiven för en sänkning av gränsen för kyrkostämma från 500 röstberättigade medlemmar till 300 medlemmar är följande. Fullmäktigeinstitutionen är den normala ordningen och den bör tillämpas överallt där så är möjligt. Därvid torde det vara möjligt att införa fullmäktige i ett antal nya församlingar. I de allra minsta församlingarna är dock inte ett representativt system med fullmäktige det mest ändamålsenliga. I gengäld är det just i dessa mindre enheter formen med direktdemokrati verkligen kan fungera varför den där kan ses som en positiv möjlighet.

Motivet för en övergång till att ange antalet medlemmar är att samma beräkningsgrunder bör användas i samtliga sammanhang där olika nivåer anges. I fortsättningen bör dessa nivåer anges i antalet medlemmar.

Anledningen kan dels sägas vara ekumenisk, dels ekonomisk. Det är inte rimligt att som underlag för olika organisationslösningar inräkna andra samfunds medlemmar liksom det knappast heller är rimligt att medräkna personer som inte är medlemmar i något samfund. Det kan däremot vara rimligt att ange det ekonomiska underlaget i form av medlemmar, som genom sin kyrkoskatt bekostar svenska kyrkans verksamhet.

Vad som i vårt förslag anges för församling gäller också för enförsamlingspastoratet.

Flerförsamlingspastorat

I ett flerförsamlingspastorat utgörs pastoratets beslutande organ av församlingsdelegerade, som väljs indirekt av församlingarnas fullmäktige. Pastoratsfullmäktige/församlingsdelegerade utser pastoratskyrkoråd.

Kyrkostämma

Kyrkostämmans för- och nackdelar diskuteras livligt. I remissvaren på Församlingen i framtiden framför de stora samfälligheterna skarp kritik mot kyrkostämeinstitutionen. Man pekar på det låga valdeltagandet och riskerna för kupper i samband med en stämma. Den som har ett offentligt ansvar ska också vara vald i allmänt val, menar man. Man pekar också på kopplingen mellan de ekonomiska besluten och verksamhetsansvaret. Denna koppling ligger bakom de många förslag som innebär, att församlingskyrkoråden skall utses av pastoratets eller samfällighetens fullmäktige i stället för av kyrkostämma inom församlingen. När man föreslår denna ordning, hänvisar man i allmänhet också till att detta är den ordning som i allmänhet föreslås för de kommundelsnämnder som finns och är under framväxt inom flera borgerliga kommuner.

Kyrkomötet 1984 behandlade frågan om kyrkostämman. En motion från Malmö (1984:7) förde fram de samfällighetssynpunkter som också återspeglade sig i remissmaterialet på Församlingen i framtiden. Kyrkolagsutskottet avstyrkte motionen under hänvisning dels till att de nya bestämmelserna om kyrkostämma i lagen om församlingar och kyrkliga samfälligheter var stramare än tidigare, dels till att kyrkostämman var ett värdefullt inslag i den lokala självstyrelsen som den sista resten av direkt demokrati. Kyrkomötet följde utskottet varför motionen, som begärde tilläggsdirektiv till 1982 års kyrkokommitté så att kommittén också skulle överväga ett eventuellt avskaffande av kyrkostämman, inte ledde till någon åtgärd.

Av debatten i kyrkomötet framgår tydligt, att man bör skilja mellan kyrkostämman som det fakultativt beslutande organet i mindre församlingar, och kyrkostämman som alternativet till kyrkofullmäktige i de församlingar som ingår i totala samfälligheter.

Vi vill ta fasta på denna skillnad. Vi föreslår sålunda att kyrkostämeinstitutionen bibehålls som en möjlighet för de minsta församlingarna. Gränsen för denna möjlighet bör som redan nämnts sänkas ytterligare, så att den i framtiden skall vara 300 medlemmar. Församlingar med mer än 300 medlemmar skall således ha kyrkofullmäktige.

För församlingarna i de större samfälligheterna ter sig dock situationen något annorlunda. Vi delar uppfattningen att kyrkoråd bör utses av församlingsmedlemmarna själva, varför förslaget att församlingskyrkoråden utses av pastorats- resp. samfällighetsfullmäktige inte kan accepteras. Eftersom det beslutande organet i samfälligheten är samfällighetens fullmäktige, är emellertid kyrkofullmäktiges/kyrkostämmans uppgift i dag i stort sett endast att utse kyrkoråd inom respektive församling. Som alternativ till kyrkofullmäktige i församlingen föreslår vi därför i dessa fall i stället direktval av kyrkorådet i samband med det ordinarie kyrkofullmäktigevalet.

Fördelarna med direktvalda kyrkoråd i samfälligheternas församlingar, i de fall församlingarnas medlemstal överstiger 300, är uppenbara. Den parodi på demokrati som en kyrkostämma ibland kan vara i stora församlingar med inget eller begränsat deltagande bringas därmed till ett slut. Inte heller blir det längre möjligt att genom tillfälligt sammansatta majoriteter på en kyrkostämma (s.k. kupper) påverka den fortsatta utvecklingen av församlingens arbete utan att någon kan sägas ta ansvar för detta. Det direktvalda kyrkorådet får sitt mandat prövat i nästa allmänna val.

Pastoratssamfällighet och kyrklig samfällighet

För organisationen av pastoratssamfällighet och kyrklig samfällighet omfattande flera pastorat innebär detta följande.

I pastoratssamfälligheten väljs pastoratsfullmäktig direkt i kyrkofullmäktigevalet. Fullmäktige utser pastoratskyrkoråd. Församlingarna inom pastoratssamfälligheten kan ha församlingsfullmäktige. Om de väljer att inte ha fullmäktige kan de ha direktvalt kyrkoråd, vilket sålunda innebär att kyrkorådets ledamöter väljs i samband med kyrkofullmäktigevalet. Om församling inom en pastoratssamfällighet har under 300 medlemmar har den möjlighet att som alternativ till direktvalt kyrkoråd eller kyrkofullmäktige ha kyrkostämma. Församlingskyrkoråden utses sålunda antingen av fullmäktige — eller av kyrkostämma, om församlingen har mindre än 300 medlemmar — eller genom direktval i samband med kyrkofullmäktigevalet.

Den kyrkliga samfällighet som omfattar flera pastorat har, om den omfattar samtliga ekonomiska församlings- och pastoratsangelägenheter, samma organisation som pastoratssamfälligheten. Om den kyrkliga samfälligheten omfattar en eller några angelägenheter, utövas samfällighetens beslutande funktioner av församlingsdelegerade som utses av församlingens fullmäktige.

5.6 Samverkan på stiftsplanet

5.6.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår, att församlingarna inom stiftet samverkar obligatoriskt i en stiftssamfällighet för vissa gemensamma församlingsangelägenheter.

Dessa är bl.a. den andliga vården vid sjukhus och andra vårdinrättningar, kriminalvårdsanstalter samt militära förband. Dessutom skall tjäns-teorganisationen för det finskspråkiga församlingsarbetet tillhöra stiftssamfällighetens uppgifter.

Stiftssamfällighetens medlemmar kan utvidga samfälligheten till att omfatta andra gemensamma församlingsangelägenheter av det slag som i dag ombesörjs inom den frivilliga stiftstingsorganisationen.

Stiftssamfällighetens fullmäktige utser en stiftsstyrelse. Biskopen är självskriven ordförande i stiftsstyrelsen.

Stiftsstyrelsen skall vara beredande och verkställande organ för stiftssamfälligheten. Den skall vidare överta den övervägande delen av domkapitlets uppgifter. Slutligen skall stiftsstyrelsen svara för vissa statliga förvaltningsuppgifter. För de två senare arbetsuppgifterna fungerar stiftsstyrelsen som ett kyrkokommunalt organ med statliga förvaltningsuppgifter, varför stiftsstyrelsen i dessa ärenden inte är ansvarigt inför stiftssamfällighetens fullmäktige.

Vissa ärendetyper bör dock inte beslutas i denna ordning. Det gäller frågor som rör kyrkans lära samt disciplinfrågor rörande den prästerliga ämbetsförvaltningen. Dessa frågor ligger kvar på domkapitlet vars ledamöter utses på ett delvis nytt sätt. Domkapitlet skall bestå av biskopen, domprosten, en av stiftets präster vald präst samt tre lekmän utsedda av stiftssamfällighetens fullmäktige.

Även de nuvarande stiftsnämnderna upphör och uppgifterna överförs på stiftsstyrelsen. Uppgifternas särskilda karaktär kräver dock att dessa behandlas i särskild ordning.

De nuvarande domkapitlens, stiftsnämndernas och stiftsrådens kanslier integreras till ett gemensamt stiftskansli.

5.6.2 Bakgrund

Domkapitlet

De allmänna stadgandena om domkapitlets åligganden finns i lagen (1936:567) om domkapitel, kompletterad av en instruktion (nu gällande av 3.12.1965, SFS nr 738). Domkapitlet antar arbetsordning, som närmare fördelar arbetsuppgifterna på de olika befattningshavarna på kansliet. Kostnaderna för domkapitlets verksamhet bestrids från anslag i statsbudgeten.

Domkapitel finns i varje stift och består av

- Biskopen (preses)
- domprosten (vice preses)
- en av stiftets präster vald präst, som innehar prästerlig tjänst i stiftet (väljs på prästmöte för en tid av sex år)
- en av ombud för pastoraten i stiftet vald lekman (vald för sex år inför biskopen enligt en omfattande procedur)
- två av regeringen förordnade ledamöter (för sex år efter förslag av domkapitlet).

Huvudstadgandet om domkapitlets åligganden återfinns i 13 § 1 mom domkapitel-lagen: "Domkapitlet åligger att taga noggrann kännedom om stiftets förhål-landen samt verksamt beflita sig om det kyrkliga livets vård och förkovran. Det skall genom erforderliga åtgärder tillgodose församlingarnas behov ävensom främja den kristna kärleksverksamheten och ungdomsvården samt barnens krist-na fostran inom stiftet. Vid fullgörandet av dessa uppgifter bör domkapitlet jämväl låta sig angeläget vara att, där så lämpligen kan ske, samarbeta med frivilliga organisationer för främjande av kyrklig och religiös verksamhet. Dom-kapitlet tillkommer vidare att hålla hand däröver att stadgad kyrklig ordning iakttages, att hava intresse över prästerskapets ämbetsförvaltning och leverne ävensom att i övrigt fullgöra de särskilda åligganden med avseende å stiftets kyrkliga angelägenheter, som enligt vad därom i lag eller eljest är stadgat ankom-ma på domkapitlet."

De uppgifter, beslutande eller beredande, som i särskilda författningar åläggs domkapitlet, är mångskiftande; de viktigaste av dem tas upp här nedan.

Anslagsframställningar hos regeringen (civildepartementet).

Den kyrkliga organisationen och indelningen: indelningsärenden, in-rättande och indragning av prästtjänster, tjänstgöringsföreskrifter för prästerskapet (arbetsordning) samt kyrko- och kontraktsprostarkiv.

Kyrkomusikerorganisationen: distriktsindelning, tjänstetyp och in-struktioner samt veckotimal.

Personal- och löneärenden: biskopen, domkapitlets och stiftsnäm-n dens ledamöter samt domkapitlets och stiftsnämndens personal (tjänst-tillsättning, pension, avgång, tjänstledigheter, förordnanden och löne-klassplaceringar).

Prästerskapet, icke prästvigda tjänstebiträden: prästexamen, prästvig-ning, dispensar, tjänstedubblingar och vikariatslöneförordnanden, pension, avsked, dödsfall, förening av tjänster, disciplinärenden, värn-plikt, tjänstebostäder, tjänstledigheter, löneförmåner (lönegrads- och löneklassplacering, flyttningskostnader, reseersättning och begravningshjälp).

Kyrkomusiker: tillsättning och antagning, förening av tjänster och reseersättning.

Gudstjänster och kyrkliga förrättningar: gudstjänst (tid och plats för gudstjänst samt utformning, sammanlysning och inställelse), konfirma-tionsundervisning och lekmans medverkan vid gudstjänst.

Kollekter: ansökan om kollekt och ansökan om ändrad kollekt.

Kyrkobokföring: ändring av namn och födelsetid samt tillsyn över pastorsämbetenas befattning med kyrkobokföringen.

Byggnadsärenden: ny-, om- eller tillbyggnad av kyrkor, församlings-hus, klockstapel samt utvidgning och ändring av kyrkogård/begravnings-plats.

Fonder, stiftelser, kassor: lån, bidrag, understöd och stipendier, do-nationsurkunder, permutationer, tillsyn över fonder (stadgar, utseende av styrelseledamöter och revisorer, revision, ansvarsfrihet).

Övriga ärenden: besvär över frågodagsförrättning och valförrättning, yttrande till kammarrätten i kyrkokommunala besvärsmål, prästmöte, remisser rörande olika betänkanden samt servicemyndighet för stiftet.

Stiftsnämnden

Stiftsnämnderna inrättades 1932. Huvudbestämmelserna om dessa organ finner man i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord (6 §). Denna lag är tillkommen i kyrkolags ordning. Närmare bestämmelser om stiftsnämnderna meddelas i särskild instruktion. Stiftsnämnderna fastställer själva sin arbetsordning. Verksamheten finansieras via dels statsbudgeten och dels pastoratens skogstillgångar. Större delen av beloppet från statsbudgeten ersätts genom bidrag ur kyrkofonden. De sammanlagda utgifterna för domkapitlen och stiftsnämnderna är f.n. ca 7 milj. kr./år, varav ca 4 milj. kr. kommer från kyrkofonden.

Stiftsnämnd finns i alla stift utom Stockholms stift. Nämnden består av

biskopen, ordförande (eller annan som regeringen förordnar) samt fyra av regeringen utsedda ledamöter (varav två utses efter förslag av Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund).

Stiftsnämndens åligganden finns angivna i 2-5 §§ i instruktionen. Nämnden skall bl.a. ha vård om och inseende över kyrklig jord samt handlägga ärenden om pastoratens och kyrkofondens ekonomiska mellanhavanden. Detta skall sättas i samband med huvudbestämmelsen i lagen om förvaltning av kyrklig jord (14 §) att förvaltningen av kyrklig jord "skall inriktas på att egendomens avkastningsförmåga tillgodgörs på ekonomiskt bästa sätt" med skäligt beaktande av naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen. Här möter således en klart uttalad företagsekonomisk princip.

I övrigt kan nämnas följande ärenden som handhas av stiftsnämnderna.

Anslagsframställningar hos regeringen (civildepartementet).

Köp och försäljning av kyrklig jord: försäljningsärenden och inköpsärenden.

Upplåtelser: jordbruksarrenden och besvär över arrendesättning, olika nyttjanderättsupplåtelser, avtal om jakt och fiske, substansupplåtelser (t.ex. grus), elektriska ledningar (koncessioner samt ersättning för skada och intrång) samt upplåtelser rörande vägar och vattenkraft.

Skogliga ärenden: indelning i skogvaktardistrikt, skogsindelning och skogshushållningsplaner, virkesförsäljning, utsyning, avverkning, skogsvård, arbetskraftsfrågor, arbetarskydd, naturskydd, andelstalsberäkning samt utbildning av skoglig personal.

Fastighetsbildningsfrågor: lantmåteriförrättningar, byggnadsplaner, laga skiften, ägoutbyten och äganderättsutredningar.

Sygeförrättningar: av- och tillträdessyner samt besiktningssprotokoll från boställsnämnderna.

Tjänstebostadsärenden: prästgårdar (ombyggnader och reparationer, tjänstebostadshyra, bränslekostnadsgottgörelse).

Boställsnämnderna: tjänstgöringsområden, sammansättning, arvodet och övriga löneförmåner samt utbildning.

Löneboställen: byggnadsärenden.

Fond- och medelsförvaltning: kyrkofonden samt prästlönefonder.

För tillsyn över prästgårdar och löneboställen samt för t.ex. värde-

ringsuppgifter och arrendeuppskattningar finns i varje stift boställsnämnder. Dessa har en mellanställning i förhållande till stifts- och församlingsorganen. De fungerar dels som självständiga myndigheter, dels i övrigt som stiftsnämndernas fältorganisationer. Vissa av boställsnämndens beslut måste underställas stiftsnämndens prövning för att vinna giltighet, andra kan överklagas hos stiftsnämnden.

Stiften är indelade i särskilda boställsdistrikt. I varje distrikt finns en boställsnämnd. Nämnden består av ordförande och två andra ledamöter, som utses av länsstyrelsen. Den ene av de två ledamöterna vid sidan av ordföranden skall vara arrendator, den andre icke. Den sistnämnda utses efter förslag av förbundsavdelningen av Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund.

Stiftsting och stiftsråd

Under 1900-talet har utanför den legala regleringen inom alla stift vuxit fram organ för övrig verksamhet lämplig att bedriva på stiftsplanet. Fråga om inrättande av stiftssynoder var aktuell redan i mitten av 1800-talet och dök upp då och då. Genom initiativ inom olika stift skapades stiftsmöten och stiftsråd. Syftet med dessa var att i nya former vidareutveckla kyrkans samfundsliv. Stiftsmötena, som skulle vara huvudorgan för den fria verksamheten, bestod av präster och lekmän. Dessa har emellertid nu ändrat karaktär. Sedan mitten av 1960-talet utgör i stället det representativa organet stiftstinget. Detta har en fastare uppbyggnad med bl.a. bestämmelser om stiftstingsavgifter för de församlingar som anslutit sig till stiftstinget. Normalstadgar för stiftstingen har utarbetats av pastoratsförbundet.

Finansieringen av den fria verksamheten på stiftsplanet skedde till en början genom stats- och landstingsbidrag, kollektor, gåvor, kursavgifter samt församlingsanslag av utdebiterade medel. I allt större utsträckning bekostas numera verksamheten av utdebiterade medel.

Som tidigare berörts regleras stiftstingens arbetsuppgifter och verksamhetsområde i stadgar. Detsamma gäller för stiftsråden.

Uppgifterna varierar avsevärt från stift till stift. Även den organisatoriska uppbyggnaden skiftar. I stort är verksamheten dock organiserad enligt följande.

Medlemmar i stiftstingen är de församlingar i stiftet som beslutat att ansluta sig. Stiftstinget sammanträder årligen. Medlemsförsamlingarna väljer ombud till stiftstinget för en valperiod av tre år. Som förvaltande, verkställande och beredande organ fungerar stiftsrådet. I detta är biskopen självskriven ledamot, ibland även självskriven ordförande. I övrigt väljs ledamöterna i stiftsrådet av stiftstinget. De valda ledamöterna — i regel tio jämte ersättare — utses för en period av tre år. Stiftsrådets löpande uppgifter fullgörs av ett arbetsutskott. I regel förekommer ett centralt kansli, ofta benämnt stiftsbyrå.

Stiftstingets viktigaste uppgifter kan sammanfattas på följande sätt. Man fastställer stadgar för stiftsting och stiftsråd, väljer ledamöter i stiftsrådet och reviderar stiftsrådets förvaltning. För varje år fastställs

budget för verksamheten och på grundval av denna bestämmer stiftstinget utdebiteringen från medlemsförsamlingarna (stiftstingsavgiften). Vidare tillsätter stiftstinget styrelser, nämnder och beredningar för verksamheten och tillsätter också erforderliga tjänster, allt i den mån uppgiften inte ankommer på eller överlämnas till stiftsrådet. En viktig uppgift för de flesta stiftsting är vidare att utse representanter i sidoordnade eller centrala organ såsom t.ex. Rikskommittén för stiftstingen.

Stiftsrådets huvuduppgifter är sammanfattningsvis följande. Stiftstingets sammanträden förbereds och stiftstingsärendena bereds i vederbörlig ordning. Stiftsrådet brukar ha möjlighet att självmant sammankalla stiftstinget. Rådet verkställer stiftstingets beslut och företräder stiftstinget i rättsliga och ekonomiska angelägenheter. Stiftstingsegendom förvaltas, stiftstingsavgifter uppbärs och kollektor och övriga bidrag till verksamheten tas emot. Stiftsrådet är lönemyndighet för de i verksamheten anställda och fastställer inom ramen för stiftstingets uppdrag instruktioner för personalen. På stiftsrådet ankommer att självt tillsätta arbetsutskott.

Fördelningen av uppgifter mellan stiftsting och stiftsråd i fråga om ledningen av verksamheten, rätten att ta initiativ och möjligheterna att tillsätta nämnder och utskott för arbetet varierar i ganska hög grad mellan de olika stiften.

Som exempel på grenar av verksamheten kan nämnas följande.

Barn och familj: service åt församlingarnas lärare och ledare i kyrkans barnarbete, kursverksamhet, familjedagar och läger.

Diakoni: anslag till diakoniverksamhet och diakonianstalter samt sjukvårdskonferenser.

Information: stiftsbok och stiftsblad, stiftssida i Kyrkans Tidning samt närradio.

Invandrarfrågor: samarbetsråd för finskspråkigt församlingsarbete. Kommitté för allmänt invandrararbete.

Kyrka-arbetsliv: kursverksamhet, konferenser och studiedagar.

Kyrka-fritid: fritidskyrkans planering, turistinformation, sommar-kyrkogrupper, stöd åt fjällförsamlingarna.

Mission: informationsdagar samt samråd och samarbete med Svenska kyrkans missionsstyrelse.

Rekrytering: information om verksamheten samt teologdagar.

Soldathem: anslag till soldathemsverksamhet.

Syföreningssamverkan.

Ungdomsverksamhet: ungdomsledarutbildning, läger, ungdomsgårdar, anslag till sidoordnade organisationer som stifts ungdomsråd, programverksamhet och samråd angående kristet skolarbete.

Utbildning: samordning av kursverksamheten, planeringskonferenser, fortbildning, kurser angående konfirmationsundervisning, dop och metodik, veniautbildning, samordning av söndagsskolan, studiematerial, yrkesvägledning och rådgivning angående pry i kyrkan samt anslag till stiftsgårdar och kursgårdar.

Verksamhet bland sjömän: gudstjänster, samråd och samarbete med Styrelsen för svenska kyrkan i utlandet m.m.

Det kan vidare nämnas att ett omfattande samarbete äger rum med

helt eller delvis fristående organ på stiftsplanet, såsom Lutherhjälpens stiftskommitté, stiftskvinnoråd, missionsråd m.fl.

Samtliga dessa verksamheter kan karakteriseras som församlingsangelägenheter, visserligen bedrivna i samverkan men av sådan art att de ryms inom församlingsstyrelselagstiftningens beskrivning av den kyrkokommunala kompetensen.

Tidigare förslag rörande ändrad organisation på stiftsplanet

Den nuvarande dubbelorganisationen med domkapitel och stiftsting har organisatoriskt ansetts som en belastning, varför en rad reformförslag har framförts under de senaste två decennierna.

Det mest genomarbetade och kanske också det radikalaste förslaget torde ha varit det som kyrkoorganisationskommittén lade fram 1965. Det gick ut på en total integrering av domkapitlets, stiftsnämndens och stiftsrådets verksamhet till en samlad stiftsstyrelse med ett legaliserat stiftsting såsom representativt organ. Stiftstinget skulle fastställa stiftsavgifterna, vilka skulle bli en motsvarighet inom stiftet till den allmänna kyrkoavgiften och som det skulle åligga de enskilda församlingarna att uppta av sina medlemmar. Antalet ombud skulle vara 16-52, varav en fjärdedel präster och tre fjärdedelar lekmän. Biskopen skulle inte vara valbar men ha rätt att delta i överläggningar.

Under rubriken "Tänkbara reformer på stiftsplanet" diskuterade 1958 års utredning kyrka-stat denna fråga ingående under förutsättning av ett s.k. A-läge (1968). Någon total integrering av stiftsorganen kunde utredningen inte tänka sig. Däremot vägde man utförligt för- och nackdelar av en legalisering av stiftsråd. Den minimireglering som i så fall skulle behövas föreföll utredningen att böra innefatta bestämmelse om — utöver att dessa organ skall förekomma i varje stift — församlings skyldighet att bidra till kostnaderna för verksamheten och om församlings rätt att vara representerad vid stiftstinget. En mera omfattande reglering kunde enligt utredningen avse sådana frågor som organets sammansättning och kompetens samt sättet att utse av ombud till stiftstinget.

Kyrkomötets reformprogram 1968 byggde i stort på det reformprogram som studiegruppen för kyrkoorganisatoriska frågor efter uppdrag från biskopsmötet presenterade i skriften "Folkkyrkans organisation, 1968". Följande stiftsplansorganisation skisserades:

Stiftstinget sammanträder en gång om året och fastställer inom viss fastställd ram en stiftsavgift, som tas ut av varje församling i förhållande till det antal skattekronor för vilket församlingsavgiften skall erläggas. Tinget förrättar val av ledamöter i domkapitel och kyrkomöte. Domkapitlet övertar stiftsrådets uppgifter och blir styrelse för hela den verksamhet som utförs i stiftet.

De kyrkliga företrädarna i stat-kyrkaöverläggningarna skisserade i SOU 1978:2 stiftstingets funktion i den framtida organisationen, dess kompetens, arbetssätt och sammansättning. Stiftstingets huvuduppgift skulle bestå i att fastställa utgifts- och inkomststat för verksamheten på stiftsplanet och att på grundval därav bestämma stiftsavgiften. Stiftsting-

et skulle vidare få uppgiften att med proportionell valmetod utse 4-6 av de 7-9 ledamöterna i stiftsplanets centrala organ, stiftsstyrelsen.

Stiftstingets kompetens skulle bestämmas så att det har beslutanderätt i fråga om angelägenhet på stiftsplanet där inte annat är föreskrivet. Vissa typer av ärenden skulle av principiella skäl vara undandragna stiftstingets kompetens, bl.a. lärofrågor och disciplinärenden gällande präster. Men stiftstinget skulle ansvara för personal och viss egendom på stiftsplanet samt sörja för att stiftets styrande organ skulle kunna fullgöra sina självständiga uppgifter.

Antalet ledamöter i stiftstinget föreslogs bli 51-75, beroende på stiftets storlek. Varje kontrakt borde vara representerat. Valbar skulle vara varje inom stiftet boende röstberättigad medlem av svenska kyrkan. Någon kategoriklyvning mellan präster och lekmän skulle inte förekomma. Biskopen skulle emellertid inte vara valbar.

Stiftsstyrelsen föreslogs bli integrerad, dvs. vara ett sammanhållet organ för domkapitlets, stiftsnämndens och stiftsrådets dittillsvarande uppgifter. Vidare skulle ett sammanhållet stiftskansli innebära en avsevärd organisatorisk förstärkning, menade arbetsgruppen.

1979 års kyrkomötes utredningsnämnd menade att det var svårt att i nuläget bygga upp ett stiftsting med landstingskompetens. För att få obligatoriska stiftsting av någorlunda likartad utformning i varje stift måste dock stiftstingsorganisationen lagregleras. I stället för ett stiftsting efter landstingsmodell borde detta legaliseras som en partiell samfällighet bestående av stiftets samtliga församlingar samt utformad så att också alla totala samfälligheter kunde tillhöra stiftsgemenskapen. En samfällighet av detta slag ansågs vara förutsedd redan i förarbetena till församlingsstyrelselagen. Därför torde det enligt utredningsnämnden krävas ytterst få lagändringar för att möjliggöra denna organisatoriska reform. Stiftstingets kompetens måste preciseras. Kompetensbestämmelser borde ges i församlingsstyrelselagen. Genom bestämmelserna borde klara skiljelinjer dras upp mellan vad som är stiftsangelägenheter och vad som till skillnad från dessa i stället hör till biskopsämbetet, domkapitlets kompetensområde, stiftsnämndens kompetensområde eller till organ på församlingsplanet. Kompetensbestämmelserna borde kunna utformas som bestämmelser om en obligatorisk stiftstingssamfällighet med vissa uppräknade uppgifter. Det sakliga innehållet borde svara mot behovet av planering, utbildning och service för stiftets församlingar. Den närmare utformningen borde ansluta till ändamålsbestämmelserna för de nuvarande stiftstingen. Därigenom underlättades övergången till ett lagfäst system.

1982 års kyrkomöte ställde sig bakom utredningsnämndens förslag rörande en obligatorisk stiftssamfällighet bestående av stiftets samtliga församlingar. Även de följande kyrkomötens 1983 och 1984 behandlade frågan om stiftssamfällighet. 1984 beslöt kyrkomötet att återigen hemställa hos regeringen att frågan skulle beaktas i det pågående utredningsarbetet. Det utskott som behandlade motionen anförde solidariteten mellan församlingarna inom stiftet som det bärande skälet för ett obligatorium för församlingarna att tillhöra stiftsorganisationen. Regeringen har beslutat överlämna såväl 1982 års kyrkomötes hemställan som

1984 års till 1982 års kyrkokommitté för övervägande i samband med fullgörandet av utredningsuppdraget i övrigt (1983-09-22, 1984-03-29).

Den andliga vården inom sjukvården

Före 1980 var den andliga vården vid sjukhusen en del av församlingsprästernas tjänsteuppgifter. De folkmängdstal som var avgörande för den prästerliga tjänsteorganisationen i pastoratet omräknades i de fall ett sjukhus fanns inom pastoratets gränser. I ett s.k. F-ortspastorat (med en tätortsbefolkning som omfattar mer än 90 % av det totala antalet) multiplicerades vårdplatsantalet med tre och i övriga pastorat med två. Detta omräknade tal lades sedan till det ordinarie folkmängdstalet för beräkning av underlaget för tjänsteorganisationen. Kostnaderna belastade pastoratet i vanlig ordning.

1974 tillsattes en utredning som 1979 lade fram betänkandet *Andlig vård vid sjukhus, kriminalvårdsanstalter m.m.* (Ds Kn 1979:2). Framför allt beträffande dimensioneringen, kostnadernas bestridande samt ekumeniken innebar utredningsförslaget en nyorientering. Vårdplatsantalet skulle inte längre inräknas i pastoratets folkmängdstal för dimensionering av den prästerliga tjänsteorganisationen. I stället skulle 1 200 vårdplatser ge en heltids sjukhuspräst.

Vid mindre vårdplatsantal skulle deltidstjänst i motsvarande grad inrättas. Den präst som skulle tjänstgöra deltid på ett sjukhus skulle befrias från församlingstjänst i motsvarande grad, och denna del skulle upprätthållas av vikarie. Kostnaderna skulle bestridas ur kyrkofonden. Samtidigt var ansvaret för sjukhussjälavården ekumeniskt. Det delades lika mellan svenska kyrkan och de fria samfundet. Motsvarande antal tjänster som svenska kyrkan hade på ett sjukhus, heltid eller deltid, skulle täckas av statsbidrag inom ramen för statens stöd till de fria trossamfundet.

Beslutet i regering och riksdag 1980 innebar, att utredningens förslag modifierades på vissa punkter.

Besluten 1980 innebar att det ekumeniska ansvaret för sjukhussjälavården fastslogs. För svenska kyrkans del skulle ansvaret ligga kvar på det lokala pastoratet, men tjänsteorganisationen förstärktes så, att det öppnades möjligheter att inrätta en särskild komministertjänst för den andliga vården vid sjukhus i det pastorat där det samlade vårdplatsantalet uppgick till minst 1 200. Inom ett pastorat där vårdplatsantalet inte uppgick till 1 200 eller där vårdplatsantalet översteg 1 200 men ej uppgick till 2 400, vilket skulle ha berättigat till ännu en särskild komministertjänst, tillämpades de dittillsvarande reglerna om omräkning av vårdplatsantal till befolkningstal. Kostnaderna för en särskild komministertjänst vid sjukhus skulle bäras av pastoratet, varvid kyrkofonden lämnade lönebidrag omfattande 50 % av komministerlönen.

Genom 1980 års beslut förbättrades svenska kyrkans möjligheter att ta ansvar för den andliga vården vid sjukhusen. Vissa olägenheter kvarstår dock och har förts fram i debatten efter 1980, inte minst i samband med remissarbetet på Församlingen i framtiden. Eftersom sjukhusens orga-

nisation inte stämmer med pastoratens geografiska omfattning uppstår hela tiden gränsproblem som innebär att det inte går att räkna samman vårdplatsantal så att det blir sjukhusprästtjänster i behövlig omfattning. Inom en och samma kommun kan finnas flera sjukhus och andra vårdinrättningar, men då institutionerna ligger i olika pastorat saknas möjlighet att förstärka tjänsteorganisationen på önskvärt sätt, hävdas det. Till detta kommer utvecklingen inom sjukvården med kortare behandlingstider och mer decentraliserad sjukvård på mindre enheter och i hemmet. Denna utveckling kommer ytterligare att urholka förutsättningarna för inrättandet av de särskilda komministertjänsterna vid sjukhusen.

De förslag som i remissyttrandena på Församlingen i framtiden förs fram beträffande organisationen av den andliga vården inom sjukvården innebär, att tjänsteorganisationen räknas på vårdplatserna inom ett större område, inte inom pastoratet. Tanken på att antingen kontraktet eller stiftet är det område inom vilket man organiserar svenska kyrkans verksamhet inom sjukvården får ett starkt stöd. Samtidigt betonas värdet av den lokala anknytning som ligger i den nuvarande organisationens knytning till det lokala pastoratet och den lokala församlingsverksamheten.

Den andliga vården inom kriminalvården

Vid 1962 års riksdag antogs den ordning som nu gäller för den andliga vården vid kriminalvårdsanstalterna. Vid alla anstalter och häkten skall det finnas en nämnd för andlig vård (NAV), sammansatt av en präst i svenska kyrkan och en representant för frikyrkorna. Dessa utses av kriminalvårdsstyrelsen eller enligt dess bestämmande av regionchef eller styresman vid riksanstalt efter förslag av biskopen i stiftet resp. av Sveriges frikyrkoråd.

Nämndens uppgift är att biträda anstaltens styresman i frågor rörande den andliga vården. Ledamöterna uppbär ett mindre årsarvode. Till NAV-ledamot eller annan vid anstalt och häkte anlitas präst eller pastor utgår också ett mindre arvodesbelopp för varje förrättning, dock endast för ett begränsat antal förrättningar beroende på anstaltens storlek.

Hos kriminalvårdsstyrelsen finns tre resesekreterartjänster, varav en tillsätts och avlönas direkt av kriminalvårdsstyrelsen. Denna tjänst är avsedd för präst inom svenska kyrkan. De två övriga utses av Sveriges frikyrkoråd och Frälsningsarmén och de avlönas av resp. samfund som i gengäld erhåller anslag härför från kriminalvårdsstyrelsen. Resesekretärernas uppgift är att besöka anstalter och häkten och stimulera den s.k. NAV-verksamheten.

Den kritik som riktats och riktas mot nuvarande ordning innebär framför allt, att svenska kyrkans verksamhet vid kriminalvårdsanstalterna är klart underdimensionerad. Behovet tillgodoses inte. Det är knappast heller möjligt att förvänta sig effektiva insatser genom präster och pastorer som har sitt uppdrag som en bisyssla vid sidan av ordinarie församlingstjänst.

I betänkandet Andlig vård vid sjukhus, kriminalvårdsanstalter m.m. 1979 föreslogs en ny organisation för den andliga vården vid anstalterna. Den andliga vården skulle särskilt vid lokalanstalter bedrivas i nära anknytning till de på orten verksamma samfundet, något som förutsatte ett nära och förtroendefullt samarbete mellan anstalternas ledning och personal och de samfund på orten som medverkar i verksamheten. Beträffande rixanstalterna bedömdes inte den lokala anknytningen vara av samma värde. Här krävdes större arbetsinsatser av präster och pastorer varför det kunde vara naturligt att huvuddelen av prästernas/pastorernas tjänstgöring förlades till en anstalt.

För att kunna bedöma dels behovet av personella resurser, dels storleken på den ekonomiska gottgörelsen från statens sida behövdes en uppskattning av en normal arbetsinsats för att tillgodose kravet på en rimlig andlig vård vid olika typer av anstalter. Utredningen föreslog följande.

Häkte: 7 veckotimmar.

Rixanstalt: 8 veckotimmar.

Lokalanstalt: 5 veckotimmar.

Beräkningen tar hänsyn till den tid per vecka som kan antas åtgå för ca 20 platser. Svenska kyrkan och övriga trossamfund förutsattes normalt dela lika på uppgifterna, som endast undantagsvis skulle utföras som bisyssla. I normalfallet borde tjänstgöringen vara en del av en ordinarie församlingstjänst och vid de större anstalterna utgöras av hel- eller deltidstjänster med partiell tjänstebefrielse för den som innehade deltidstjänst. Lönen för präst inom svenska kyrkan utbetalades av kyrkofonden, men det ekonomiska ansvaret åvilade enligt förslaget statsmakterna. Kyrkofonden resp. Sveriges frikyrkoråd skulle därför ersättas för sina kostnader genom statsbidrag.

Enligt förslaget skulle NAV avskaffas. Emellertid kunde ett samordnande organ behövas vid varje anstalt, även om huvudmannskapet för verksamheten inte längre åvilade kriminalvårdsmyndigheterna utan trossamfundet. På rixplanen föreslogs indragning av de särskilda resekreterartjänsterna. Samtidigt förutsattes att det vid kriminalvårdsstyrelsen skulle finnas en tjänsteman med den andliga vården som sitt särskilda ansvarsområde.

Utredningens förslag har ännu inte lett till någon förändring av svenska kyrkans ansvarstagande för den andliga vården vid kriminalvårdsanstalterna.

Den andliga vården inom försvaret

Sedan 1939 är själavården inom försvaret inordnad i försvarsmakten. Frågor rörande försvarsmaktens själavårdsverksamhet handläggs i central instans av försvarsstaben. I staben ingår f.n. en fältprost, anställd mot ett årligt arvode som bekostas av statsmedel. På regional nivå finns en stabspastor vid varje milostab anställd mot ett årligt arvode. Även dessa tjänster bekostas av statsmedel. På lokal nivå, vid fredsförbanden,

ombesörjs i regel den andliga vården av präster som förordnas som militärpastorer vid sidan av annan prästerlig tjänst. I fredsorganisationen ingår f.n. 73 militärpastorer vars arvoden bekostas av kyrkofonden. Dessutom finns heltidsanställda präster i Boden (kyrkofondsmedel) och Karlskrona (kyrkokommunala medel).

Endast manliga och kvinnliga präster från svenska kyrkan kan f.n. förordnas som militärpastorer på deltid. I krigsorganisationen ingår manliga fältpastorer från såväl svenska kyrkan som de fria trossamfundet.

1980 tillsattes en särskild utredare för en översyn av den andliga vården inom försvarsmakten. Huvuduppgiften för utredningen, religionen i försvaret, var att "ange målet för den andliga vården inom försvarsmakten såväl i fred som under krig samt att lämna förslag till organisation och arbetsformer för att uppnå detta". I samband med detta utredningsuppdrag skulle den ekumeniska basen för arbetet, huvudmannaskap och finansiering övervägas.

1982 presenterades betänkandet (SOU 1982:59) Militär själavård. Utredningsförslaget innebar en väsentlig utökning av resurserna för andlig vård inom försvaret. De personella resurserna föreslogs bli beräknade så, att en militärpastor skulle betjäna ca 2 000 värnpliktiga. Detta skulle innebära ca 22 heltidstjänster. Både manliga och kvinnliga pastorer från såväl svenska kyrkan som de fria trossamfundet skulle kunna anställas. För deltidsanställda militärpastorer skulle fyllnadstjänstgöring ordnas i militärpastornas eget samfund på orten.

Kyrkorna föreslogs bli huvudman för verksamheten vid sidan av staten. Pastorerna föreslogs även fortsättningsvis bli knutna till de militära arbetsplatserna. För den centrala ledningen och samordningen av själavården inom försvaret skulle en ekumenisk nämnd inrättas, religionsnämnden inom försvaret, med ledamöter utsedda av svenska kyrkans centralstyrelse, Sveriges frikyrkoråd/SAMRÅD samt delegationen för vissa trossamfund. Försvarets representanter i nämnden skulle utses av överbefälhavaren.

Reformen skulle finansieras för svenska kyrkans del genom indragning av tretton prästtjänster och för de fria samfundens del inom ramen för statsanslaget till vissa trossamfund.

Utredningsförslaget remissbehandlades och remissinstansernas synpunkter var mycket splittrade. Regeringen beslöt 1984-03-29 överlämna betänkandet och remissyttrandena till 1982 års kyrkokommitté för att av kommittén beaktas vid det fortsatta utredningsarbetet. Vår uppgift innebär en inskränkning i jämförelse med det ursprungliga utredningsuppdraget. Vi skall behandla frågor rörande ekumenik, huvudmannaskap för fredsorganisationen, behörighet och kvinnliga pastorer.

Finskspåkigt församlingsarbete

Den största gruppen invandrare i Sverige kommer från Finland. Det finns f.n. inmot en halv miljon personer i Sverige med finländsk bakgrund. Den större delen är svenska medborgare. En mindre del utgörs av

finlandssvenskar eller barn i familjer där ena maken använder finskan som sitt huvudsakliga språk.

De flesta invandrarna från Finland var medlemmar av den finska evangelisk-lutherska kyrkan. Efter ansökan har flertalet av dessa upptagits som medlemmar i svenska kyrkan och betalar församlingsskatt i den församling där de är skrivna.

Finskspråkigt församlingsarbete är inte någon nyhet i svenska kyrkan. Den icke-territoriella finska församlingen i Stockholm har nyligen firat sitt 450-årsjubileum. I de norra gränsbygderna i Luleå stift med dess tvåspråkiga befolkning har sedan gammalt för vissa prästtjänster krävts att innehavaren behärskar också finska språket. Finska har jämte svenska varit gudstjänstspråk i församlingarna där.

Med den ökade inflyttningen från Finland efter andra världskriget har emellertid en ny situation uppkommit. Den finsktalande befolkningen är nu spridd över hela landet, dock med en viss koncentration till industriorterna. Att bedriva kyrklig verksamhet bland de finskspråkiga invandrarna har i princip ansetts vara en uppgift för de svenska kyrkoförsamlingarna, även om beredvilligheten att ta konkreta initiativ varit växlande. Främsta hinder har naturligtvis varit språksvårigheten, eftersom tillgången till finsktalande präster och andra kyrkliga medarbetare inte varit tillräcklig. Med finska kyrkans medverkan har dock ett antal präster kunnat rekryteras från Finland till tjänster som har inrättats i områden med en större finskspråkig befolkning. Utöver de tre församlingsprästtjänsterna (av vilka en är kyrkoherdetjäst, den enda inom svenska kyrkan i dag) i Stockholms finska församling finns nu inrättade 20 kontraktsadjunkts- och 7 pastoratsadjunktstjänster för finskspråkigt församlingsarbete. Innehavarna av dessa tjänster avlönas ur kyrkofonden. Vidare har för flertalet stift inrättats särskilda stiftsadjunktstjänster för regionalt finskspråkigt arbete. F.n. finns det 8 sådana tjänster. Vid ärkebiskopens kansli har inrättats en särskild stiftsadjunktstjänst för att samordna och främja det finskspråkiga församlingsarbetet i riket. Vid sidan av de nu nämnda ca 40 prästerna på särskilt inrättade tjänster finns det inom svenska kyrkan ytterligare ett 25-tal präster med finländsk bakgrund, som sporadiskt medverkar i finskspråkigt församlingsarbete.

För att underlätta och stimulera verksamheten har genom riksdagsbeslut medgetts att finsktalande präster får resekostnadsersättning och traktamente ur kyrkofonden vid resor för förrättningar bland finskspråkiga även utanför det egna pastoratet. Regeringen har vidare medgett att de präster som är särskilt anställda för finskspråkigt församlingsarbete får högst fyra gånger om året samlas till gemensamma överläggningar om arbetet. I stiftet finns kommittéer tillsatta för det finskspråkiga arbetet.

Ett starkt stöd för verksamheten utgör Riksförbundet för finskspråkigt församlingsarbete som bildades 1967. Förutom att det medverkar till rekryteringen av präster från Finland anordnar riksförbundet kurser för utbildning av lekmän, kuratorer och ungdomsledare för den finskspråkiga verksamheten. Finska församlingskretsar har bildats runt om i landet. Riksförbundet stöds ekonomiskt från den finska kyrkan men uppbär också rikskollekt i Sverige för sin verksamhet.

5.6.3 Redovisning av förslaget

Principiella överväganden

De senaste årens förslag om en s.k. legalisering av stiftstingen, dvs. att församlingarna i stiftet samverkar i en stiftsorganisation där samtliga församlingar är medlemmar och saknar möjlighet att dra sig ur stiftssamverkan, har givetvis ur rent organisatorisk synvinkel flera fördelar. Det finns också ett starkt stöd för en obligatorisk stiftssamverkan i remissyttrandena på Församlingen i framtiden.

Förslag i denna riktning kommer dock i konflikt med de principiella utgångspunkter som gällt för statsmakternas kyrkopolitiska arbete sedan 1982. Förutsättningarna för kyrkomötesreformen var en överenskomst om att inte i större omfattning rubba balansen mellan statlig reglering och inomkyrklig frihet. Denna principiella utgångspunkt har under de följande två åren blivit bekräftad i arbetet med fullgörandet av reformen. Detta framgår t.ex. av den dubbelhet som präglar svenska kyrkans rikskyrkliga organisation med ett lagreglerat kyrkomöte och en Svenska kyrkans stiftelse för rikskyrklig verksamhet. Den principiella utgångspunkten är sålunda, att den s.k. frivilliga verksamheten inom svenska kyrkan, den icke lagreglerade sektorn, svårligen kan regleras i lag. I stället bör det ankomma på kyrkan själv att bestämma formerna för och innehållet i denna verksamhet. På riksplånet har denna princip blivit genomförd. Vid förändringar på stiftsplanet måste samma princip gälla i sina huvuddrag.

Vad den principiella utgångspunkten kan betyda för frågan om samverkan på stiftsplanet måste tolkas. Sådan verksamhet som direkt utgår från församlingarnas och pastoratens obligatoriska verksamhet kan regleras så att verksamhetens bedrivs inom t.ex. en stiftssamfällighet. Det kan gälla vård av kyrkobyggnader så som fallet redan är inom den partiella stiftssamfälligheten på Gotland. Det kan också gälla uppgifter inom begravningsverksamheten t.ex. driften av krematorier och begravningsplatser för icke-kristna trosbekännare.

En rimlig tolkning av den principiella utgångspunkten är vidare, att sådan verksamhet som redan i dag är reglerad i lag kan fortsättningsvis regleras om än på ett annat sätt än i dag. Till denna kategori hör t.ex. den andliga vården inom sjukvården och inom försvaret, liksom i viss utsträckning också den andliga vården vid kriminalvårdsanstalterna.

Gemensamma församlingsangelägenheter

Utgångspunkten för den samverkan på stiftsplanet som kan ta sig uttryck i en samfällighetsbildning är att det rör sig om gemensamma församlingsangelägenheter. Församlingsangelägenheterna anges i lagen om församlingar och kyrkliga samfälligheter (1982:1052) i 1 kap. 3 §. I 4 § anges att ekonomiska församlingsangelägenheter kan vara anledning till samfällighetsbildning.

Anledningen till att en församlingsangelägenhet kan hänföras till gruppen gemensamma församlingsangelägenheter är i allmänhet, att en viss uppgift ställer stora krav på en församling därför att upptagningsområdet för de människor som uppgiften inbegriper är vida större än

församlingen/pastoratet. Exempel på detta är sjukhus där patienterna kommer från ett större upptagningsområde, militära förband där det samma gäller de värnpliktiga, kriminalvårdsanstalter där det gäller de intagna, stora industrier och andra arbetsplatser med ett stort upptagningsområde för de anställda, cityverksamhet där en pendlande befolkning arbetar i centrum av en kommun men bor i utkanterna. Det gäller också skol- och högskolearbete där elever och studenter kommer från hela kommunen eller, i det senare fallet, från en högskoleregion. Det gäller fritidskyrkans arbete som inriktar sig på fritids- och turistbefolkningen som kan komma från helt andra delar av landet.

Men anledning till att en församlingsangelägenhet hänföres till denna grupp av s.k. gemensamma församlingsangelägenheter kan också vara, att församlingar behöver samarbeta för att få till stånd ett effektivt församlingsarbete inom ett visst område. Det kan då handla om utbildning och fortbildning, konsulentverksamhet och rådgivningsverksamhet. Det kan också handla om arbete bland marginalgrupper, där det inom varje enskild församling finns risk att människorna tappas bort men uppgiften görs medveten och konkret i samverkan. Det kan gälla invandrararbete eller arbete bland handikappade.

De flesta av de uppräknade gemensamma församlingsangelägenheterna tillhör i dag stiftstingens arbetsområde inom de olika stiftet. De rymms alla inom församlingsstyrelsens kompetensbeskrivning. De är i vissa fall av den beskaffenheten att de knappast kan bli föremål för ökad statlig reglering.

Däremot kan självfallet kyrkokommunerna själva ta initiativ till samverkan i dessa frågor.

Vissa angelägenheter är redan i dagsläget reglerade och har blivit föremål för utredningar inom de senaste åren. Det gäller den andliga vården inom sjukvården, kriminalvården och försvaret.

Vi menar, att svenska kyrkans ansvar för den andliga vården inom sjukvården, kriminalvården och försvarsmakten bäst kan förverkligas inom en för samtliga angelägenheter gemensam struktur. Denna bör dels vara så flexibel att gränsdragningsproblem inte uppkommer eller att svenska kyrkans ambitioner att förstärka sina insatser inom visst eller vissa områden inte hindras av en olämplig organisation, dels vara sådan att ekumeniskt samarbete blir den naturliga arbetsformen för samtliga angelägenheterna. Detta kan åstadkommas genom att ett organ på stiftsplanet får det övergripande ansvaret för de nämnda gemensamma församlingsangelägenheterna vad gäller svenska kyrkans del av verksamheten.

Samtidigt är det av vikt, att de tjänsteinnehavare som fullgör uppgifter inom de nämnda områdena är förankrade i lokala arbetslag och kan uppleva sig som en del i det lokalt förankrade församlingsarbetet. Detta kan åstadkommas genom att verksamheten i första hand bedrivs inom kontrakt eller större pastorat, även om ett organ på stiftsplanet har det övergripande ansvaret för planering, fördelning och utveckling av tillgängliga resurser.

När det gäller organisationen av det finskspråkiga församlingsarbetet och dess anknytning till den lokala församlingen bör detta som hittills få

utformas på olika sätt beroende på de lokala förutsättningarna. Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund har genom en särskild arbetsgrupp utarbetat förslag till alternativa organisationsmodeller som överensstämmer med reglerna i församlingsstyrelselagstiftningen. Dessa riktlinjer bör kunna tillämpas på lokalplanet.

I fråga om tjänsteorganisationen för den kyrkliga verksamheten bland finskspråkiga visar de hittills vunna erfarenheterna att den inte lämpligen kan knytas till det enskilda pastoratet. Flertalet av de tjänster som från början inrättades som pastoratsadjunktstjänster för finskspråkiga präster har ombildats till kontraktsadjunktstjänster och även pastoratsadjunkterna får betjäna finskspråkiga personer utanför pastoratet. Vidare är det i huvudsak bara de större samfälligheterna som har anställt annan församlingsvårdande personal än präster för arbete bland den finsktalande befolkningen. Slutsatsen härav blir att ansvaret för anställande av präster och andra medarbetare för den finskspråkiga verksamheten i svenska kyrkan bör vila på stiftet.

Ett särskilt problem som bör uppmärksammas när det gäller prästtjänsterna utgör bristen på befordringstjänster för finsktalande präster i Sverige. Denna medför att de präster som rekryteras från Finland för tjänst i Sverige sällan stannar länge utan söker sig tillbaka till högre ordinarie tjänster i finska kyrkan. Förslag har därför väckts, bl.a. med anledning av en motion vid 1982 års kyrkomöte, om inrättande av särskilda kyrkoherdetjänster för finskspråkiga. En sådan tjänst finns i dag endast i den finska församlingen i Stockholm.

Kyrkoherdetjänster som inte har anknytning till en viss församling utan syftar till verksamhet inom en viss befolkningsgrupp finns f.n. inom svenska kyrkan, nämligen de sju tjänsterna som kyrkoherde för döva samt den till Luleå stift knutna tjänsten som kyrkoherde för samer. Utanför Stockholmsregionen finns det 12 kommuner där antalet finskspråkiga beräknas överstiga 3 000, därav fem kommuner med mera än 8 000 finskspråkiga. Det bör få ankomma på stiftet att inrätta kyrkoherdetjänster för finskspråkiga i kommuner där den finsktalande befolkningen överstiger ett visst minimalt. Därigenom skulle en viss kontinuitet i den finskspråkiga församlingsverksamheten åstadkommas.

Det kan förutsättas att stiftet, som således skulle få ansvaret för den tjänsteorganisation som behövs för det finskspråkiga församlingsarbetet också inrättar ett särskilt organ på stiftsplanet med uppgift att planera denna verksamhet i stiftet och ge råd och inspiration till pastoraten för utvecklingen av lokala initiativ på detta område.

För samordningen på riksplanet svarar den nya stiftelsen för rikskyrklig verksamhet, genom nämnden för mellankyrkliga och ekumeniska förbindelser, i nära samarbete med Riksförbundet för finskspråkigt församlingsarbete. Den tidigare till ärkebiskopens kansli knutna personalen med dessa uppgifter överförs till stiftelsen.

Stiftssamfällighet

Församlingar, pastorat och kyrkliga samfälligheter inom ett stift skall enligt vår mening samverka kring följande gemensamma församlingsangelägenheter:

- andlig vård vid sjukhus
- andlig vård inom kriminalvården
- andlig vård inom försvaret

Stiftssamfälligheten skall dessutom ha det övergripande ansvaret för tjänsteorganisationen för finskspråkigt församlingsarbete inom stiftet samt för regionala begravningsplatser för icke-kristna trosbekännare.

För dessa angelägenheter föreslår vi sålunda en obligatorisk stiftssamverkan. Stiftssamfällighetens uppgift blir att planera, stimulera och ekonomiskt stödja samt i vissa fall att bedriva verksamhet inom de angivna områdena. Stiftssamfällighetens ansvar innebär dock inte att församlingarna fritas från sitt primära ansvar för församlingsvård också till människor på sjukhus, kriminalvårdsanstalt, militär förband etc. inom församlingens gränser.

För arbetet inom sjukvården, kriminalvården samt försvaret gäller att ett ekumeniskt samarbete skall äga rum. På samma sätt förväntas stiftssamfällighetens arbete med det finskspråkiga församlingsarbetet ske i samverkan med de finsktalandes egna organisationer. Arbetet med att planera regionala begravningsplatser för icke-kristna trosbekännare förväntas likaledes ske i samverkan med representativa organ för dessa folkgrupper, fr.a. muslimer och judar.

Omfattningen av en obligatorisk stiftssamfällighet gör att nuvarande regler om val av ledamöter till församlingsdelegerade i en samfällighet inte går att tillämpa. Vi föreslår att det beslutande organet i stiftssamfälligheten får utgöras av stiftssamfällighetens fullmäktige som utses genom indirekt valmetod. Kontrakten är valkretsar, en ordning som i dag gäller för de flesta stiftstingsorganisationer. Valkorporation inom kontraktet är en elektorsförsamling. Valet av elektorerna har tillgång på samma sätt och med samma beräkningsmetoder som vid val av elektorerna inför kyrkomötesval. Stiftssamfällighetens fullmäktige ("stiftstinget") bör normalt bestå av 51-99 ledamöter beroende på stiftets storlek. Vid bedömningen av antalet ledamöter måste en avvägning ske mellan kravet på fullgod representativitet och mötesduglighet. I de allra största stiften kan detta leda till behov av ett större fullmäktige. Valbar till stiftssamfällighetens fullmäktige är varje röstberättigad medlem av svenska kyrkan bosatt inom stiftet.

Utvidgad stiftssamfällighet

Församlingar, pastorat och kyrkliga samfälligheter inom ett stift bör dessutom kunna utvidga sin samverkan genom att låta stiftssamfälligheten överta även andra gemensamma församlingsangelägenheter. Angelägenheter för sådan frivillig samverkan kan vara:

- utbildnings- och konsulentverksamhet
- fritidskyrkoverksamhet
- kyrkligt skolarbete
- kyrkligt högskolearbete
- cityverksamhet
- kyrkomusik
- industri- och arbetsplatsarbete

- diakonal verksamhet
- handikappverksamhet
- telefonsjälavård
- sjömansvård
- informationsverksamhet
- invandrar- och flyktingarbete
- stiftsgårdsverksamhet
- viss domkyrkoverksamhet

Beslut om utvidgad stiftssamfällighet för viss eller vissa gemensamma församlingsangelägenheter fattas av stiftssamfällighetens fullmäktige med 2/3 majoritet. Det är den beslutsordning samtliga stiftsting utom ett i dag tillämpar för stadgeändring etc.

Svenska kyrkans arbete bland döva och bland samer har i dag sin egen organisation. Det saknas anledning att ändra denna, särskilt som ett stift är för litet för att en ändamålsenlig organisation ska kunna fungera på dessa områden. Anledning kan dock finnas att överväga, om inte arbetet bland samer borde förstärkas så, att en präst svarade för det nordsamiska språkområdet och en annan präst för det sydsamiska. I dag svarar en präst för både språkområdena, vilket motsvarar halva Sveriges yta.

Verksamhetens bedrivande

Det är väsentligt att betona, att stiftssamfälligheten i dess obligatoriska lika väl som i dess frivilliga utvidgade form i främsta rummet har att fungera som ett organ för planering, fördelning och utveckling av till buds stående resurser. Verksamheten bör bedrivas i kontrakten eller i pastoraten. Personal som anställs av stiftssamfälligheten inom t.ex. sjukhuskyrkan eller fritidskyrkan bör sålunda placeras i ett lokalt arbetslag inom ett kontrakt resp. pastorat med kontraktsprosten/kyrkoherden som arbetsledare.

Regional och central organisation för ekumenisk samverkan

Stiftssamfälligheten med dess styrelse ansvarar för den andliga vården vid sjukhus och andra vårdinrättningar, kriminalvårdsanstalter och militära förband vad gäller svenska kyrkans del av verksamheten. Samtidigt skall dessa verksamheter bedrivas i ett ekumeniskt samarbete.

På det regionala planet utser stiftssamfälligheten ledamöter som har att representera svenska kyrkan i en eller flera ekumeniska nämnder för den andliga vården vid sjukhus, kriminalvårdsanstalter och militära förband. Antalet nämnder beror på storleken på den region en nämnd anser sig kunna betjäna.

Nämndernas ansvarsområden bör anpassas till organisationen inom den aktuella verksamheten, t.ex. landstingen för sjukvårdens vidkommande och kriminalvårdsregionerna. De olika samfunden har olika regional organisation, liksom den regionala organisationen för sjukvård, kriminalvård och försvarsmakt skiftar.

Till nämndens/nämndernas arbete adjungeras företrädare för sjukvården, kriminalvården och försvaret.

På central nivå bör Svenska ekumeniska nämnden bära det samordnande ansvaret för den andliga vården inom de tre områdena. Även här bör företrädare för de tre områdena sjukvård, kriminalvård och försvar, adjungeras till nämndens sammanträden när frågor rörande den andliga vården behandlas. Nämnden har själv att prova behovet av t.ex. särskilda utskott.

För svenska kyrkans del har kyrkomötet och svenska kyrkans centralstyrelse det övergripande ansvaret. Arbetet för den andliga vården kräver dessutom en samordning mellan nämnderna för diakoni och utbildning samt nämnden för mellankyrkliga och ekumeniska förbindelser.

Stiftsstyrelse

Stiftssamfällighetens beredande och verkställande organ är stiftssamfällighetens styrelse. Som sådan är den ett församlingarnas organ för gemensamma församlingsangelägenheter. Beslut som innebär dimensionering, prioritering och planering beträffande den verksamhet stiftssamfälligheten bedriver förbereds i stiftssamfällighetens styrelse.

Samtidigt innebär vårt förslag, att flera beslut som i dag fattas av statliga myndigheter på central nivå förs över till stiftsplanet som ett led i en decentralisering och en utveckling mot friare resursanvändning.

En typ av beslut som enligt vårt förslag i fortsättningen skall fattas på stiftsnivå gäller samfällighetsbildning på pastoratsplanet i de fall de i pastoratet ingående församlingarna inte är överens om behovet av pastoratssamfällighet. Då har den ansvariga stiftsmyndigheten att pröva lagtextens bestämmelser om "allmänt behov", dvs. avgöra i vilken mån en samfällighetsbildning kan bidra till uppenbara fördelar för de i samfälligheten ingående församlingarna.

Vidare bör stiftet kunna fatta beslut rörande kyrklig samfällighet omfattande flera pastorat. Detsamma gäller pastoratsreglering och yttanden över församlingsreglering.

Resurserna inom tjänsteorganisationen skall också fördelas på stiftsnivå enligt vårt förslag nedan (se kapitel 6.2).

Till detta kommer vårt förslag om decentralisering av vissa beslut inom utjämningsystemet, som innebär (se kapitel 5.7) att fördelningen av ekonomiska resurser för gemensamma församlingsangelägenheter, utvecklingsarbete och utjämningsbidrag i övrigt skall ske på stiftsplanet.

En förutsättning för församlingarnas, pastoratens och de kyrkliga samfälligheternas acceptering av att ett organ på stiftsplanet får dessa övergripande funktioner med möjlighet till genomgripande beslut torde vara, att man på lokalplanet upplever detta stiftsorgan som ett organ som i dessa beslut representerar kyrkans lokalplan. Detta stiftsorgan måste också kunna ställas till svars för sina beslut och prioriteringar i regelbundna val.

Dessa överväganden motiverar, att vi föreslår åtgärder också beträffande den nuvarande stiftsstyrelsen (domkapitel, stiftsnämnd och stiftsråd). Stiftsstyrelsens demokratisering så att den i största möjliga utsträckning representerar församlingarna blir sålunda en förutsättning

för de föreslagna reformernas genomförande. Den nya stiftsstyrelsen bör i huvudsak ersätta såväl domkapitel, stiftsnämnd som stiftsråd. Eftersom den föreslagna stiftssamfälligheten får den demokratiska uppbyggnad som krävs är det naturligt att stiftssamfällighetens styrelse blir den nya stiftsstyrelsen.

Vi föreslår att stiftsstyrelsen utses av stiftssamfällighetens fullmäktige, som väljer åtta ledamöter och lika många ersättare. Biskopen är självskriven ordförande i stiftsstyrelsen. Ersättare för biskopen är domprosten. Eftersom biskopen och domprosten är självskriven ordförande respektive ersättare bör de inte vara valbara till stiftssamfällighetens fullmäktige. Stiftsstyrelsen övertar de nuvarande domkapitlens uppgifter enligt lag om domkapitel 1936. Det gäller tillsynen över "stiftens förhållanden" samt "det kyrkliga livets vård och förkovran". Det gäller vidare uppgiften att tillse att gällande kyrklig lag och ordning efterlevs samt andra uppgifter som kan läggas på stiftsstyrelsen genom lag eller andra beslut.

Stiftsstyrelsen blir alltså ett kyrkokommunalt organ, men med vissa i lag beslutade statliga uppgifter, t.ex. tillsynen över församlingarna, strukturfrågorna, tjänsteorganisationen för prästerna, utjämningsbidragens fördelning etc.

Den nuvarande kyrkostrukturen — i samband med remissarbetet på Församlingen i framtiden benämnd den dubbla ansvarslinjen, kombinationen av folkligt förankrad självstyrelse och prästerlig ämbetsförvaltning — förutsätter att frågor som rör kyrkans lära och prästernas ämbetsförvaltning inte beslutas i vanlig kyrkokommunal ordning.

Vi föreslår därför, att domkapitlet även i framtiden ges detta ansvar. Samtidigt föreslår vi en delvis ny ordning att utse ledamöterna i detta organ. Biskopen bör som nu vara självskriven ordförande. Likaså bör domprosten vara självskriven ledamot och vice ordförande. Liksom i dag bör också stiftets präster utse en präst som ledamot i domkapitlet. Däremot bör samtliga tre lekmannaledamöter utses av stiftssamfällighetens fullmäktige. Ett visst personsamband mellan stiftsstyrelsen och domkapitlet torde vara naturligt att eftersträva.

De frågor som domkapitlet har att behandla är av två slag. Det gäller dels frågor som rör kyrkans lära, dels frågor som rör den prästerliga ämbetsförvaltningen. I frågor som rör kyrkans lära gäller tillsynen i första hand prästerna, eftersom domkapitlet för dessa utövar arbetsgi-varfunktioner. Men domkapitlets tillsyn bör även gälla kyrkans lära i stort och då avse såväl församlingars som övrig församlingsvårdande personals verksamhet.

Till den prästerliga ämbetsförvaltningen hör de frågor som rör präst-tjänsternas innehåll och funktion. Dit hör antagning till präst, behörighetsprövning, tillsättning, tjänstgöringsföreskrifter, disciplinära åtgärder. Inrättandet av tjänsterna, som är en fråga om resursfördelning, faller däremot på stiftsstyrelsen.

Den kompetens, som domkapitlets uppgifter kräver menar vi vara tillgodosedd genom den av oss föreslagna sammansättningen.

Vi föreslår också, att de nuvarande stiftsnämnderna upphör i sin nuvarande utformning. I stället bör de omformas till nämnder under

stiftsstyrelsen ("nämnden för stiftets egendomsförvaltning"). Dessa nämnder bör dels överta de nuvarande stiftsnämndernas uppgifter dvs. även i fortsättningen svara för statliga förvaltningsuppgifter (se s. 55 f.), dels svara för stiftets egendomsförvaltning i övrigt. Arbetsfördelningen mellan styrelse och nämnd bör bygga på en långtgående delegering till nämnden att fatta beslut. Endast större eller på annat sätt principiellt viktiga beslut bör fattas av stiftsstyrelsen.

Ledamöterna i de nämnder som har att överta de nuvarande stiftsnämndernas arbete bör även framgent utses på sådant sätt, att den kompetens som uppgifterna kräver garanteras. Central statlig förvaltningsmyndighet för frågor som rör den kyrkliga egendomen är kammarkollegiet. Det informella samråd som i dag sker inom stiftsnämndskonferensen bör även i fortsättningen äga rum, möjligen under ledning av kammarkollegiet.

I samband med reformen bör Stockholms stift få samma organisation som övriga stift, dvs. även en nämnd för egendomsförvaltning. En samordning av kansliorganisationen t.ex. då det gäller stiftsjägmästartjänsten bör däremot övervägas.

I samband med att merparten av det nuvarande domkapitlets uppgifter överförs till stiftsstyrelsen bör övervägas, om inte vissa av dessa uppgifter i framtiden bör föras till annan statlig myndighet. Den ärendegrupp som framför allt kan bli aktuell gäller folkbokföringen. Domkapitlet har i dag att öva tillsyn över pastorsämbetena. Men då vi föreslår att den del av folkbokföringen som innebär fiskal myndighetsutövning ska överföras från pastorsämbetena till de lokala skattemyndigheterna och då en sammanhållen tillsyn synes vara att föredra, föreslår vi att denna tillsyn över folkbokföringen överförs från de nuvarande domkapitlen och de framtida stiftsstyrelserna till länsstyrelserna. Därvid bör också domkapitlens/stiftsstyrelsernas befattning med en växande ärendegrupp försvinna, nämligen namnären. Dessa torde i framtiden kunna avgöras i förvaltningsdomstol, med länsrätten som första instans och med besvärsmöjlighet till kammarrätten.

En förändring av stiftsstyrelsen i den föreslagna riktningen skapar förutsättningar för en samordning av kansliresurserna på stiftsplanet. Kanslierna vid de nuvarande domkapitlen, stiftsnämnderna och stiftsråden bör i framtiden integreras till ett enda stiftskansli. Detta kansli bör därigenom vara tillförsäkrat en avsevärd kompetens för de ärenden stiftsstyrelsen i framtiden kommer att ansvara för. Tjänsten som stiftssekreterare består, och stiftssekreteraren blir inom varje stiftskansli huvudansvarig föredragande i juridiska frågor i stiftsstyrelsen och domkapitlet. Vid disiplinmål i domkapitlet bör stiftssekreteraren dessutom ingå som ledamot, dvs. dagens ordning bör på denna punkt bestå. På samma sätt består stiftsjägmästartjänsten. Denne blir huvudansvarig föredragande inom sitt ansvarsområde i såväl stiftsstyrelse som stiftsnämnd. Hur kanslichefsfunktionen i det sammanslagna stiftskansliet skall organiseras bör bli föremål för prövning i varje enskilt stift.

Personalen vid stiftskanslierna blir kyrkokommunalt anställd. Den nuvarande personalen vid domkapitel och stiftsnämnder skall vid övergången tillförsäkras ett bibehållande av nuvarande rättigheter.

5.7 Utjämningsystemet

5.7.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår att konstruktionen med en allmän kyrkoavgift och ett allmänt utjämningsbidrag skall bestå. En viss justering av nuvarande indelning i skattekraftsklasser bör ske.

Vidare bör — såsom redan förutsattes vid systemets införande — beräkningsgrunden för den särskilda kyrkoavgiften ses över genom en ny inventering av den kyrkliga egendomen och en anpassning bör ske av taxeringsvärden och procentsatser. Förslag i detta avseende kommer att redovisas i vårt huvudbetänkande.

Det särskilda utjämningsbidraget föreslås få en ny konstruktion. På varje stift fördelas lönebidragen och kyrkofondens nuvarande belastning för lönekostnader på lokal- och stiftsplanet. Beslut om fördelning på kyrkokommuner av dessa resurser föreslås ske på stiftsnivå.

Det extra utjämningsbidraget föreslås bestå i stort sett oförändrat.

En ny komponent av utjämnande betydelse kan vara att försäkringskostnaderna för den kyrkokommunala egendomen övertas av kyrkofonden. Slutligen menar vi att kyrkofonden bör kunna ge bidrag till mera kostnadskrävande underhåll av kyrkobyggnader m.m. samt att fonden under vissa förhållanden bör kunna ta ansvar för de kyrkobyggnader som i framtiden eventuellt kan komma att visa sig övertaliga.

5.7.2 Bakgrund

Sedan den 1 januari 1983 sker den ekonomiska utjämningen mellan de kyrkliga kommunerna helt genom kyrkofonden. Ett nytt system har ersatt både det tidigare statliga skatteutjämningsystemet för de kyrkliga kommunerna och kyrkofondens gamla utjämningsystem av vissa lönekostnader. Systemets uppbyggnad har närmare beskrivits i (SOU 1983:55) Församlingen i framtiden (sid. 25 ff.) I korthet är systemet uppbyggt enligt följande.

Det nya systemet bygger liksom den kommunala skatteutjämningen på en *skattekraftsgaranti* syftande till att utjämna de olika kyrkokommunernas skattekraft. Av de kostnadsfaktorer som ingår i grundgarantin för kommunerna har emellertid endast de geografiskt betingade bedömts vara tillämpliga på den kyrkliga sidan. Dessa kostnadsfaktorer bygger på kalkyler rörande vissa kostnader som beror på kommunernas geografiska läge.

Med utgångspunkt från de geografiska kalkylerna har de kyrkliga kommunerna indelats i olika skattekraftsklasser. Varje skattekraftsklass har garanterats en viss procent av medelskattekraften. År 1984 utgjorde denna 400,85 skkr/inv.

Skattekraftsklasserna fördelar sig mellan 98 och 119 % av medelskattekraften. Det bidrag som betalas ut på grund av skattekraftsgarantin kallas *allmänt utjämningsbidrag*. Detta skall utgå till alla kyrkliga kommuner, dvs. församlingar, pastorat och andra samfälligheter, som inte uppnår den garanterade skattekraften.

Dessutom utgår ett *särskilt utjämningsbidrag*. Konstruktionen av detta bidrag var avsett att utgöra en övergångsanordning för den första perioden av systemets tillämpning. Bidraget innehåller dels ett lönebidrag, som är kopplat till antalet i respektive pastorat inrättade tjänster för församlingspräster. Det är beräknat så att för varje tjänst utgår f.n. 25 000 kr. Avsikten med bidraget är inte att det skall användas just för prästlönekostnader utan att det skall gå till pastoratens utgifter utan specialdestination. I avvaktan på andra kostnadsfaktorer ansågs bidraget fylla en viktig funktion då det gäller att till lägsta kostnad få bästa möjliga utjämnings-effekt. Det särskilda utjämningsbidraget bygger vidare på de tillskott ur kyrkofonden som utgick före införandet av det nya systemet. Under en övergångsperiod utgår en fjärdedel av de tillskott som betalades ut under åren 1978-81. Det särskilda utjämningsbidraget utgår således endast till pastoraten. Det allmänna och särskilda utjämningsbidraget beräknas år 1985 uppgå till totalt 464 milj. kr. (Se närmare prop. 1981/82:158, sid. 29 o. 30).

Bland de större utgifterna för kyrkofonden utöver utjämningsbidragen kan nämnas *vissa lönekostnader* m.m. (biskopar, stifts- och kontraktssadjunker, vikarier och icke prästvigda tjänstebiträden, kontraktsprostar etc). Därtill kommer *kostnader för rikskyrkliga ändamål* såsom kyrkomötet och svenska kyrkans centralstyrelse, bidrag till vissa rikskyrkliga organ m.m. inom av regeringen fastställda ramar.

Den största intäktsposten för kyrkofonden är *den allmänna kyrkoavgiften* vilken årligen fastställs av regeringen med en av kyrkofondens styrelse upprättad budget som underlag. Allmänna kyrkoavgiften är f.n. 16 öre. Den betalas av pastoraten och utgår i förhållande till det antal skattekronor, på vilket församlingsskatt beräknas. Skatteunderlaget minskas dock med 70 % av den del som hänförs till personer som inte är medlemmar i svenska kyrkan. Den allmänna kyrkoavgiften beräknas år 1985 uppgå till 521 milj. kr.

En annan intäktspost är *den särskilda kyrkoavgiften*. Denna betalas av pastorat som har lönetillgångar, dvs. löneboställen och prästlönefonder samt andelar i prästlönejordsfond och prästlönefondsfastigheter. Avgift utgår i förhållande till vad som kan anses vara en skälig avkastning av tillgångarna. Regeringen fastställer på vilka grunder avgiften skall beräknas. F.n. utgår en avgift för lönetillgångar som är fast egendom med 2 % av 1980 års taxeringsvärde (för fastighet med skogsbruksvärde dock 6 %), för obligationer, förlagsbevis och konvertibla skuldebrev 8 % av anskaffningsvärdet, för aktier och aktieandelar 4 % av anskaffningsvärdet och för bankmedel m.m. 7 % av nominella värdet. Avgiften uppgår år 1985 till 68 milj. kr.

Av övriga större intäktsposter för kyrkofonden kan nämnas *statsbidrag* till fonden som kompensation för att skatten från juridiska personer upphört. Dessa kan för år 1985 beräknas till 85 milj. kr. Ett ytterligare statligt bidrag är ersättningen för indraget tionde ca 5 milj. kr. *Ränteintäkterna* har 1985 budgeterats till 28 milj. kr.

Kyrkofondens *styrelse* fullgör de uppgifter som ålagts den i lagen om kyrkliga kostnader och kungörelsen om kyrkliga kostnader. Till dessa hör bl.a. att styrelsen i mån av tillgång på medel kan bevilja extra

utjämningsbidrag om det allmänna och särskilda utjämningsbidraget inte ger tillfredsställande utjämningsseffekt. Vidare kan styrelsen besluta att inskränka bidrag om utjämningsssystemet medför att utdebiteringen kan sänkas under en nivå som styrelsen anser oacceptabel. Denna nivå får dock inte sättas högre än 20 öre över rikets medelutdebitering av församlingskatt.

5.7.3 Redovisning av förslaget

Av remissvaren framgår att utjämningsssystemet är av stor betydelse för kyrkokommuner med svag skattekraft.

De kyrkokommuner, som själva har hög skattekraft och därför betalar jämförelsevis stora belopp i allmänna kyrkoavgifter poängterar dock vikten av att dessa i framtiden inte blir väsentligt högre.

De hänvisar därvid till att samfällighetsbildningarna måste öka. Andra kyrkokommuner, som redan i dag erhåller tämligen höga bidrag från kyrkofonden och betalar jämförelsevis blygsamma avgifter till fonden, menar att utjämningsbidraget bör vidareutvecklas så att de skattesvaga kyrkokommunerna erhåller ytterligare bidrag.

Någon direkt kritik mot den tekniska uppläggningsmedlen med den allmänna avgiften och det allmänna utjämningsbidraget baserat på en skattekraftsgaranti framförs emellertid inte.

Allmän kyrkoavgift och allmänt utjämningsbidrag

Övervägande skäl talar enligt vår mening för att systemets grundpelare — en *allmän kyrkoavgift*, som betalas av pastoratet, och ett *allmänt utjämningsbidrag* utformat som en skattekraftsgaranti för alla kyrkliga kommuner — bör bestå.

Vi har övervägt om bidraget fortfarande skall beräknas med hjälp av den berörda kyrkokommunens faktiska skattesats eller i stället på medelskattesatsen i riket. I det senare fallet uppnås att en kyrklig kommun inte längre själv kan direkt påverka nivån på det allmänna skatteutjämningsbidraget, ett förhållande som även kritiserats beträffande de borgerliga kommunerna.

En kyrkokommun med en hög skattesats och låg skattekraft skulle dock med en sådan förändring komma att erhålla ett väsentligt lägre bidrag. Härigenom kommer sålunda utjämningsseffekten att bli betydligt sämre. I nuläget skulle en sådan förändring troligen innebära ca 70 milj. kr. i minskade bidrag. Med hänsyn härtill — och då framförallt till effekten för de kyrkokommuner som har stora tillskott av skatteunderlag och därjämte en skattesats som väsentligt avviker från medelutdebiteringen — anser vi att bidraget även i framtiden bör beräknas med hjälp av de faktiska skattesatserna.

Vad som dock kan behöva diskuteras och kostnadsberäknas är nivån på skattekraftsgarantin, och då särskilt om nya komponenter av betydelse skall tillföras systemet. Utrymmet för några väsentliga höjningar av den allmänna kyrkoavgiften är ju synnerligen begränsat. Vidare saknas andra möjligheter till att i någon omfattning öka fondens inkomster.

Inför huvudbetänkandet skall nuvarande indelning i skattekraftsklasser ses över och förslag till eventuella ändringar arbetas fram. Mera långtgående ekonomiska konsekvenser torde denna bearbetning inte leda till.

Särskild kyrkoavgift

Vid införandet av det nuvarande skatteutjämningsystemet förutsattes att en viss översyn skulle ske ungefär varje treårsperiod. Således bör nu ske dels en ny inventering av den kyrkliga egendomen och dels en anpassning av taxeringsvärden och procentsatser. Därutöver har bl.a. i till kommittén överlämnade skrivelser diskuterats huruvida en sådan översyn skall ske med tätare intervaller, t.ex. varje år. Till dessa frågor, som kräver mer detaljerade studier än vi hittills kunnat genomföra, avser vi att återkomma i vårt huvudbetänkande.

Särskilt utjämningsbidrag

Det särskilda utjämningsbidragets utformning, liksom beräkningsgrunderna för detta, är ett provisorium som endast var tänkt att fungera fram till år 1985. Härav följer att en översyn av bidragets konstruktion nu bör ske. Detta är särskilt angeläget beträffande den del av bidraget som baseras på det tidigare systemets bidragsbelopp. Denna del av bidraget är ett provisorium av klar övergångsnatur.

I tidigare sammanhang — bl.a. i kyrkofondsutredningen, i remissvaren på denna m.m. — har angetts att det särskilda utjämningsbidraget i dess framtida utformning borde innehålla mer förfinade kostnadskomponenter, som grundade sig på en kostnadsanalys av de kyrkliga kommunernas verkliga kostnader.

Som redan har påpekats saknas emellertid på det kyrkliga området tillförlitlig finansstatistik. En grundlig kostnadsanalys torde kräva en mycket omfattande utredning med genomgång av budget och bokslut hos ett stort antal kyrkliga kommuner. Då de kyrkliga kommunerna inte tillämpar enhetliga ekonomiska redovisningsmetoder måste tidsödande direkta kontakter tas med många av de berörda kommunerna. En sådan kostnadsutredning torde ta mycket lång tid i anspråk och skulle sannolikt inte rymmas inom vår tidsplan.

Avgörande för oss då vi beslutat att inte genomföra en särskild utredning rörande de kyrkliga kostnaderna är emellertid att det enligt vår mening finns vägar att oberoende av resultatet av en sådan utredning förändra bidraget så att en godtagbar utjämnings effekt uppnås.

Vårt förslag är att en regionalisering sker av delar av utjämningsgenom att de ansvariga stiftsorganen fördelar de särskilda utjämningsbidragen. Den del av nuvarande utjämningsbidrag som motsvarar lönebidragen, ca 67 milj. kr., skulle då kunna fördelas på varje stift i förhållande till respektive stifts skattekraft. Vidare skulle till varje stift föras medel motsvarande kyrkofondens nuvarande kostnader för biskopar, stifts- och kontraktsadjunkter samt pastoratsadjunkter, icke prästvigda tjänstebiträden och praktikanter, vissa vikarier på församlingspräst-

tjänster, sjukhuspräster, präster inom fritidskyrkan, kontraktspräster, konfirmandkonsulenter, handledartillägg och handikappkonsulenter. Dessa lönekostnader har för år 1984 budgeterats till ca 84 milj. kr. Kostnaderna för garnisonspastorn i Boden och kyrkoherden för samer bör liksom i dag utgå direkt till berörda stift.

Till dessa lönekostnader bör också läggas kyrkofondens kostnader för domkapitlens och stiftsnämndernas förvaltning, dvs. löner till för domkapitel och stiftsnämnd gemensam kanslipersonal, stiftsjägmästare och viss annan skoglig personal hos stiftsnämnderna. Dessa kostnader har för år 1984 budgeterats till 19 milj. kr.

Staten svarar över statsbudgeten för en del av domkapitlens och stiftsnämndernas förvaltningskostnader. För budgetåret 1984/85 har dessa angetts till 11 728 000. Detta kostnadsansvar bör i framtiden omvandlas till ett bidrag som utgår direkt till kyrkofonden, som i sin tur fördelar detta på stiftet i samband med att fördelningen av övriga medel sker.

Totalt skulle på detta sätt stiftet tillföras över 181 milj. kr. Fördelningsgrunden skulle inledningsvis i första hand vara nuvarande belastning vad gäller de medel som avser löne- och förvaltningskostnader m.m. och skattekraften vad gäller de medel som nu utgår som lönebidrag. Resurserna bör användas för i stiftet gemensamma församlingsangelägenheter, utvecklingsarbete m.m. Detta bör ske genom bl.a. bidrag till pastoraten för personalkostnader (då inte bara präster) och till avlöning av personal som är anställd av stiftet och verksam antingen på stiftsplanet eller på det lokala planet och bidrag till olika aktiviteter på stifts- eller församlingsplan. Främst bör dessa bidrag utgå till församlingar med särskilt krävande behov, orsakade av t.ex. befolkningstrukturer, större institutioner och arbetsplatser.

Efter ett första år skulle den stiftsvisa fördelningen kunna omprövas av kyrkofondsstyrelsen. Underlag för denna prövning bör vara stiftsstyrelsens budgetplaner för kommande verksamhetsår tillsammans med yttrande från svenska kyrkans centralstyrelse. Genom att sammanställa stiftens långtidsplaner bör centralstyrelsen regelbundet kunna förelägga kyrkomötet ett underlag, som ger detta en möjlighet att göra principiella bedömningar, vilka bör kunna bli av betydelse inte bara för centralstyrelsens utan även för kyrkofondsstyrelsens ställningstaganden.

Genom den här decentraliseringen till stiftsstyrelsen kommer beslut om bidrag till den lokala verksamheten att fattas av instanser som lever i nära kontakt med de vardagliga problemen i våra församlingar. På denna nivå finns naturligen ett bättre detaljkunnande om hur det verkligen ser ut i de olika kyrkokommunerna och var det bäst behövs insatser i form av ytterligare resurser. Av avgörande betydelse för våra förslag i detta avseende är de förändringar beträffande stiftsorganens utformning som redovisats tidigare i denna rapport. Den decentralisering vi föreslår ställer krav på beslutande organ på stiftsplanet, vilka har en nära kontakt med församlingar och pastorat.

En decentralisering av det slag vi här föreslår ansluter också väl till den utveckling som sker i samhället i övrigt. De många motiv som i den allmänna samhällsdebatten anförs för att besluten skall läggas så nära

dem som berörs som möjligt har en mycket påtaglig relevans även inom den kyrkliga området. För att ett lokalt och regionalt beslutsfattande skall bli meningsfullt och leda till de positiva effekter som eftersträvas fordras emellertid att såväl lagliga som ekonomiska resurser ställs till de lokala och regionala organens förfogande. Det är detta synsätt som ligger bakom vårt förslag att man på stiftsnivå skall kunna fatta beslut också i betydelsefulla ekonomiska fördelningsfrågor.

Extra utjämningsbidrag

Något behov att göra några större ändringar beträffande nuvarande *extra utjämningsbidrag* synes inte föreligga. Detta bidrag, som f.n. utgör ett jämförelsevis ringa belopp, är systemets säkerhetsventil. Möjlighet finns härigenom att rätta till oformligheter som kan drabba vissa enskilda kyrkokommuner.

Kyrkans försäkringskostnader

Vi genomför för närvarande en omfattande undersökning om nuvarande försäkringskostnader. En enkätundersökning, riktad till samtliga kyrkokommuner, har genomförts. Resultatet av denna kommer att läggas till grund för en prövning av om det är lönsamt att överföra samtliga försäkringskostnader avseende kyrklig egendom till kyrkofonden. Denna fråga kommer att behandlas i vårt huvudbetänkande.

Kostnader för underhåll av kyrkobyggnader

Kyrkokommunerna bör kunna ges viss ekonomisk hjälp till särskilt kostnadskrävande underhållsarbeten och restaurering av kyrkobyggnader. Redan i våra direktiv förs denna möjlighet fram i samband med att användningen av den kompensation som utgår p.g.a. indragen kommunal beskattning av juridiska personer diskuteras.

Med hänsyn dels till vad som tidigare sagts om kyrkofondens ekonomi och om svårigheten att höja den allmänna kyrkoavgiften, dels till att de aktuella kostnaderna är betydande, kan kyrkofonden inte svara för de totala kostnaderna, utan endast för bidrag till dessa. Hjälpen bör sålunda utformas som ett bidrag vilket kyrkokommunen själv kompletterar med t.ex. lån hos kreditinstitut.

Ett sådant system skulle kunna bygga på följande grundprinciper.

I samråd med de kyrkokommuner, som önskar komma i fråga för att erhålla bidrag, och bl.a. länsantikvariens svarar stiftsledningen för att långsiktiga planer över mera kostnadskrävande underhållsarbeten upprättas för stiftets eventuellt bidragsberättigade kyrkobyggnader. Därvid bör angelägenhetsgraden anges för de olika objekten. Planerna, som revideras regelbundet, sänds till kyrkofonden för att behandlas vid dess budgetprövning. Denna föregås av en beredning hos en till kyrkofonden knuten kyrkobyggnadsnämnd. Nämnden bör innehålla byggnadsteknisk, kulturhistorisk, ekonomisk och teologisk sakkunskap, i samtliga fall med särskild inriktning på kyrkobyggnaderna. Efter beredning läm-

nar nämnden förslag till kyrkofondens styrelse om kommande budgetårs bidragsgivning. Kyrkofondens styrelse beslutar om bidragsram. De enskilda kyrkokommunerna ansöker därefter hos kyrkobyggnadsnämnden om bidrag för specificerade underhållsarbeten. Efter granskning godkännes den totalkostnad på vilken bidraget skall baseras. Särskilda regler bör utarbetas som tar hänsyn till såväl kyrkokommunens skatteunderlag och möjligheterna att delvis lånefinansiera de aktuella projekten. Förslaget i denna del avses inte begränsa den nuvarande statsbidragsgivningen till restaurering av de medeltida domkyrkorna.

Övertaliga kyrkor

Den närmare handläggningen av frågor rörande övertaliga kyrkor bör regleras i samarbete med den särskilda utredare¹ som arbetar med det regelverk som berör statens tillsyn över kyrkobyggnader. Vi vill här bara antyda en tänkbar grund för ett sådant system.

Efter tillstyrkan från församlingen ansöker pastoratet hos den ovan nämnda kyrkobyggnadsnämnden om att en viss kyrka skall förklaras vara övertalig. Yttrande från stiftsstyrelsen, utredning från länsantikvarien m.m. bifogas ansökan. Om kyrkobyggnadsnämnden finner att kyrkobyggnaden inte behövs inom svenska kyrkan föreslår nämnden kyrkofondens styrelse att kyrkan skall förklaras övertalig och att kostnadsansvaret för denna skall överföras till kyrkofonden. I avvaktan på vad som skall ske med byggnaden stängs den för kyrkliga förrättningar och hålles endast om den är av kulturhistoriskt värde öppen som ett museum. Det kommer nu an på kyrkofonden och dess kyrkobyggnadsnämnd att finna en alternativ användning för byggnaden. I första hand bör därvid prövas om byggnaden kan överföras till annan huvudman, t.ex. annat trossamfund eller borgerlig kommun.

Saknas alternativ användning och är byggnaden av kulturhistoriskt intresse bör kyrkofonden även i fortsättningen ha kostnadsansvaret för kyrkan. Kostnaderna bör därvid minimeras så att dessa i första hand avser det yttre underhållet. Om möjligt bör kyrkan inte värmas upp och eventuellt känsliga inventarier placeras på muséer. Skulle kyrkobyggnaden sakna kulturhistoriskt intresse bör undersökas om byggnaden efter en ombyggnad kan finna en ny användare. Är inte heller detta möjligt bör beträffande en kulturhistoriskt ointressant kyrkobyggnad kunna övervägas om inte byggnaden skall rivras.

¹Regeringsrådet Stig Brink

6 Tjänsteorganisationen

6.1 Tjänsterna inom församlingsvården

6.1.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår, att den nuvarande utformningen av de församlingsvårdande tjänsterna består i sina huvuddrag. Det betyder, att prästtjänsterna även i fortsättningen är statligt reglerade tjänster medan övriga tjänster inom församlingsvården är av kyrkokommunal natur. Till denna grupp hör framför allt diakonitjänster samt tjänster som församlingssekreterare och församlingsassistent. Kyrkomusikertjänsterna är f.n. statligt reglerade. Deras framtida ställning behandlas av kyrkomusikerutredningen (Kn 1980:04.)

Vi har redan tidigare föreslagit, att samtliga tjänster inom församlingsvården liksom övriga tjänster inom församling och pastorat skall vara pastoratsbaserade.

6.1.2 Bakgrund

Tjänsterna inom församlingsvården inom svenska kyrkan tillhör två olika tjänstesystem. Det är dels de statligt reglerade prästtjänsterna, dels de kyrkokommunalt reglerade tjänsterna, dvs. diakoner/diakonissor, församlingssekreterare, församlingsassistenter, ungdomsledare, barn- och ungdomsledare m.fl. För prästerna finns en reglerad tjänsteorganisation med fastställda normer som anger hur många prästtjänster som bör finnas i ett pastorat av viss storlek samt vilken typ av tjänst som bör vara inrättad. För kyrkomusikerna finns särskilda regler, reglerade i en kyrkomusikerförordning. Beträffande andra tjänster inom församlingsvården saknas bestämmelser. Pastorat eller samfällighet anställer fritt den arbetskraft som behövs för fullgörandet av olika uppgifter inom församlingsarbetet.

I Församlingen i framtiden, kapitel 2.5, redogjorde vi utförligt för utvecklingen av tjänsterna inom den kyrkokommunala sektorn i vad som avser församlingsvården.

Problemen med den nuvarande uppdelningen i två olika tjänstesystem inom församlingsvården analyserades också utförligt i diskussionsbetänkandet. De hänger samman med uppgiften för såväl präster som

kyrkokommunalt anställda inom församlingsvården att samverka i samma eller näraliggande uppgifter trots att detta måste ske utifrån olika förutsättningar. Olikheterna gäller anställningsförhållanden och anställningsvillkor, tjänsternas yrkesprofil och plats i svenska kyrkans organisation.

Genom diskussionsbetänkandet ville vi få olika sätt att förändra arbetsvillkoren för den församlingsvårdande personalen belysta. Dels förde vi fram arbetslaget inom församlingsvården som en grundläggande princip för den lokala strukturens storlek, dels presenterade vi tre olika tjänstemodeller med delvis nya eller helt nya relationer mellan de olika yrkesgrupperna inom församlingsvården.

Tjänstemodell A innebar, att såväl präster som diakoner omfattades av en reglerad tjänsteorganisation. För prästtjänsterna som skulle förbli statligt reglerade skulle en reviderad version av 1957 års normer gälla. För diakonerna gällde, att varje pastorat med över 10 000 medlemmar skulle vara skyldigt att inrätta en diakonitjänst. Denna diakonitjänst skulle företrädesvis ha karitativ inriktning (vårdiriktning). Enligt modell A skulle domkapitlet öva uppsikt också över diakonitjänsternas innehavare med avseende på det läroansvar som kan anses ligga i en vigningstjänst.

Tjänstemodell B innebar att samtliga tjänster inom församlingsvården var kyrkokommunala. Beräkningen av antalet tjänster skulle gälla det totala antalet tjänster som förutom prästtjänsterna även omfattade "det utvidgade diakonatet" vilket inkluderade diakoner/diakonissor, församlingssekreterare och församlingsassistenter.

Tjänstemodell C innebar, att samtliga tjänster var kyrkokommunala och att kyrkokommunen fick anställa behövlig församlingsvårdande personal.

Bland remissinstanserna fick modell A det största stödet medan modell B fick ett visst stöd inte minst bland olika diakoniorganisationer. Modell C fick stöd endast av ett fåtal församlingar och något fler samfälligheter.

De argument som ledde till stöd för modell A byggde dels på behovet av ett bibehållande av den statliga regleringen av prästtjänsterna, dels på viljan att ge diakonin en starkare ställning inom svenska kyrkan. Den statliga regleringen av prästtjänsterna tolkades samman med prästernas inordning under domkapitlet som arbetsgivarmyndighet — och därmed också deras självständighet gentemot de församlingar där de är satta att verka. Detta brukar benämnas med uttrycket "kombinationen av prästerlig ämbetsförvaltning och folkligt förankrad självstyrelse", den s.k. dubbla ansvarslinjen. Enligt detta synsätt har domkapitlet ett avgörande inflytande över prästtjänsternas fördelning mellan olika pastorat, användningen av tjänsterna (tjänstgöringsföreskrifter), utnämningen av prästtjänsternas innehavare samt tillsyn över prästernas läroansvar och ämbetsförvaltning.

Viljan att ge diakonin en starkare ställning inom svenska kyrkan är väl dokumenterad. 1975 års kyrkomöte antog ett förslag till lag om diakonat i svenska kyrkan, ett förslag som omnämns i våra direktiv. Förutom i remissmaterialet på Församlingen i framtiden återspeglas också denna

vilja att stärka diakonin i remissvaren på Svenska kyrkans diakoninämnds utredning Vigd till tjänst, som lagts fram under 1984 och ställts till kyrkokommitténs förfogande.

De argument som motiverar ett stöd för modell B utgick ofta från arbetslagets behov av en gemensam arbetsgivare och likartade anställningsvillkor för samtliga anställda inom församlingvården. Också tanken på "det utvidgade diakonatet" har tilltalat många remissinstanser. Det torde vara en rimlig tolkning av materialet, att ett "utvidgat diakonat" på sikt kan bli verklighet inom svenska kyrkan, men att tiden för denna åtgärd ännu inte är mogen. Tills vidare önskar man en starkare markering av diakonins plats i den kyrkliga organisationen.

6.1.3 Redovisning av förslaget

Ett samlat grepp på de församlingsvårdande tjänsterna i form av ett gemensamt arbetsgivarskap hade med nödvändighet inneburit en kyrkokommunalisering av prästtjänsterna, eftersom en utveckling i motsatt riktning, dvs. en statlig reglering av de nuvarande kyrkokommunala tjänsterna, varken är lämplig eller möjlig att genomföra.

Flertalet remissinstanser ser emellertid en kyrkokommunalisering av prästtjänsterna som en rubbning av den balans som i dag finns mellan "det prästerliga ämbetsansvaret" och "den folkligt förankrade självstyrelsen". Vi har därför stannat för att föreslå att domkapitlet även fortsättningsvis, i omorganiserat skick, utövar arbetsgivarfunktioner gentemot prästerna inom vissa bestämda områden. Det gäller dels prästernas läro- och ämbetsansvar, dels frågor som antagning till präst, behörighetsprövning, tjänstetillsättning och tjänstgöringsföreskrifter. Det arbetsgivar-
skap som domkapitlet utövar är delat med de kyrkliga kommunerna. De arbetsgivarfunktioner som dessa utövar gentemot prästerna rör framför allt avlöning, tillhandahållande av tjänstebostäder och arbetslokaler, anslående av medel för material och annat för den prästerliga verksamheten, ansvaret för vissa arbetsmiljöfrågor. Vi kommer i vårt huvudbetänkande att mer detaljerat analysera de problem som har samband med det delade arbetsgivarskapet. En sådan analys har såväl i remissvar som på annat sätt efterlysts.

Diakonitjänsterna förblir således kyrkokommunala tjänster. Den kyrkokommunala självstyrelsen lägger emellertid hinder i vägen för att en förstärkning av diakonins ställning inom svenska kyrkan sker genom statlig lagstiftning. Tvingande regler som ålägger en kyrkokommun av viss storlek att inrätta en diakonitjänst kommer i konflikt med den kommunala självstyrelsen.

Istället för statlig reglering av diakonin förordar vi, att diakonin ges en starkare ställning genom inomkyrkliga regler, avtal och rekommendationer. Vi utvecklar dessa synpunkter närmare i avsnitt 6.3.

6.2 Prästtjänsternas fördelning

6.2.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår, att nuvarande statliga reglering av prästtjänsternas fördelning ersätts av fördelningsprinciper som i högre grad än nu bygger på inomkyrkliga prioriteringar. Det totala antalet prästtjänster inom svefska kyrkan fastställs av regeringen men fördelas mellan stiftet genom beslut i kyrkomötet. Inom stiftet fördelas prästtjänsterna av stiftsstyrelsen på pastorat, kontrakt och stift.

Vi föreslår inte några mer betydande avsteg från nuvarande fördelning av tjänster mellan stiftet. Vi ser vår uppgift i första hand vara att föreslå ett *system* för fördelning, medan den framtida prioriteringen däremot skall vara en inomkyrklig fråga. Det system vi föreslår innebär att fördelningsprinciper från 1951 aktualiseras på nytt och appliceras på dagens förhållanden.

Vi föreslår ingen utökning av det totala antalet prästtjänster i dagsläget. Däremot menar vi, att denna fråga bör aktualiseras den dag den nuvarande prästbristen till största delen är hävd. Till dess detta skett vill vi trycka på behovet av en ökad rekrytering till prästutbildningen.

6.2.2 Bakgrund

Till grund för den nuvarande församlingsprästerliga tjänsteorganisationen i pastoraten ligger beslut vid 1957 års riksdag. Enligt 1957 års normer är pastoraten indelade i tre grupper efter folkmängd, areal och tätortsgrad. Tabeller med olika folkmängdsserier för respektive grupper anger gränserna för antalet prästtjänster. När ett sådant gränstal "väsentligen överstigits" kan pastoratet ansöka om inrättande av en ytterligare prästtjänst. Normerna anger också vilka slags prästerliga tjänster som får inrättas.

Dessa normer från 1957 har kritiserats för bristande flexibilitet. I diskussionsbetänkandet Församlingen i framtiden redogjorde vi för de kritiska synpunkter som under lång tid framförts mot dessa normer. Det svenska samhällets ökade rörlighet är huvudskälet till att normerna upplevs som statiska. Tillfälligt boende, arbetspendling och fritidsboende, påverkar t.ex. inte antalet prästtjänster inom ett pastorat.

Man har också påpekat, att olika typer av pastorat med stora skillnader i arbetets omfattning och karaktär leder till olika användning av prästtjänsterna. En samordning av tjänster mellan tätortspastorat och landsbygdspastorat skulle utjämna denna olikhet och skapa jämnare arbetsbelastning och en mera likartad tjänsteanvändning.

Från fackligt håll har det hävdats, att ny lagstiftning på arbetslivets område i praktiken reducerat antalet prästtjänster, varför en kraftig höjning av det totala antalet tjänster är nödvändig.

Från storstadsförsamlingar har man pekat på den "landsbygdskaraktär" 1957 års normer har. De stora församlingarna missgynnas vid fördelningen av prästtjänsterna, hävdar man.

Fördelningen av nuvarande prästtjänster per stift framgår av nedanstående tabell.

1983-01-01 var det totala antalet av regeringen inrättade prästtjänster 2 905. Fördelade på en total folkmängd vid samma tidpunkt på 8 327 484 blir det i genomsnitt 2 864 invånare per inrättad prästtjänst.

Om man jämför det nuvarande antalet inrättade prästtjänster med det antal man skulle få, om prästtjänsterna fördelades enligt principen 1 präst per 3 000 invånare, blir resultatet följande.

Tabell A

Uppsala stift	har i dag	240, skulle få	214, skillnad	—	26
Linköpings stift	"—	199 "	172 "	—	27
Skara stift	"—	204 "	167 "	—	37
Strängnäs stift	"—	173 "	180 "	+	7
Västerås stift	"—	206 "	194 "	—	12
Växjö stift	"—	253 "	198 "	—	55
Lunds stift	"—	387 "	392 "	+	5
Göteborgs stift	"—	344 "	360 "	+	16
Karlstads stift	"—	160 "	128 "	—	32
Härnösands stift	"—	188 "	133 "	—	55
Luleå stift	"—	219 "	170 "	—	49
Visby stift	"—	42,5 "	18 "	—	24,5
Stockholms stift	"—	289 "	446 "	+	157

Bilden är emellertid inte fullständig. Förekommande vakanser liksom också tillgången på pastoratsadjunkter avgör hur den faktiska prästerliga arbetsituationen ser ut i varje stift. För en rättvisande bild av arbetsituationen inom församlingsvården som helhet krävs dessutom att tillgången på kyrkokommunal församlingsvårdande personal redovisas.

I följande tabell redovisas antalet prästerliga tjänster per stift, antalet vakanser med antalet tjänster utan redovisad vikarie inom (), antalet pastoratsadjunkter med tjl pastoratsadjunkter inom () samt det faktiska antalet präster i dag (antalet tjänster — antalet vakanser + antalet pastoratsadjunkter inklusive tjl). Siffrorna avser situationen 1984-09-01.

Tabell B

	Tjänster	Vakanta tjänster	Pastoratsadjunkter	Faktiska prästtjänster
Uppsala stift	240	19 (8)	44 (+5)	270
Linköpings stift	199	35 (27)	33 (+3)	200
Skara stift	204	23 (16)	12 (+2)	195
Strängnäs stift	173	16 (15)	13 (+1)	171
Västerås stift	206	26 (20)	12 (+5)	197
Växjö stift	253	30 (16)	25 (+6)	254
Lunds stift	387	34 (18)	58 (+12)	423
Göteborgs stift	344	11 (7)	23 (+1)	357
Karlstad stift	160	21 (14)	20 (+5)	164
Härnösands stift	188	46 (34)	12 (+2)	156
Luleå stift	219	34 (30)	22 (+5)	212
Visby stift	42,5	5 (4)	4 (+2)	43,5
Stockholms stift	289	16 (15)	66 (+8)	347

Det totala antalet "faktiska" prästtjänster blir sålunda 2 989. I denna siffra är inte medräknat antalet "övriga" präster, som uppgår till 364. Dessa arbetar i de centrala kyrkliga styrelserna, inom högskolan samt i vissa andra organ och sammanslutningar.

Inrättandet av pastoratsadjunktstjänster är reglerat på följande sätt. En kunglig kungörelse (1965:915) anger (§ 13), att extra tjänst får inrättas av domkapitlet endast vid vikariat, om ej regeringen medgiver annat. Detta regeringens medgivande finns i kungligt cirkulär (17 december 1965), där det sägs att domkapitlet får inrätta tjänster för pastoratsadjunkter "till det antal som oundgängligen fordras för att uppehålla den prästerliga verksamheten i stiftet". Det kungliga cirkuläret från december 1965 återger lydelsen av en provisorisk bestämmelse från 1951. Denna faller tillbaka på 1951 års kyrkomötes skrivelse nr 32 (särskilda utskottets betänkande nr 1), där beräkningen av antalet pastoratsadjunkter redovisas.

Enligt dessa beräkningar begränsas det totala antalet pastoratsadjunkter till 13,9 % av det totala antalet inrättade prästtjänster (avrundat till 14 %). Varje stift får inrätta pastoratsadjunktstjänster motsvarande 8 % av antalet inrättade prästtjänster i stiftet. Under särskilda omständigheter i form av mycket angelägna behov kan stiftet få inrätta ytterligare 3 %. Men inget stift får överskrida gränsen vid 11 % innan samtliga stift uppnått gränsen vid 8 %.

Det totala antalet av regeringen inrättade prästtjänster är i dag 2 905. Med ett maximalt antal pastoratsadjunktstjänster inrättade av stiftens domkapitel (14 % = 407 tjänster) skulle sålunda enligt dagens bestämmelser det maximala antalet prästtjänster, inrättade av regering och domkapitel, kunna bli 3 312. Denna siffra förutsätter en jämn fördelning mellan stiftet enligt principen, att de sista 3 % inte får tas ut förrän samtliga stift uppnått en viss nivå.

6.2.3 Redovisning av förslaget

Totala antalet prästtjänster

Enligt våra direktiv skall våra förslag hålla sig inom samma kostnadsramar som de nuvarande. För prästtjänsternas antal betyder detta, att vi inte kan föreslå ett utökat antal prästtjänster.

Till detta konstaterande vill vi dock foga några väsentliga synpunkter. I den debatt som följde på publicerandet av Församlingen i framtiden liksom i ett stort antal remissvar på diskussionsbetänkandet hävdades det, att antalet prästtjänster totalt sett borde höjas. Argumenten var, att det totala antalet inte höjts i takt med befolkningsökningen. Därtill kom att många landsbygdsförsamlingar menade sig förstå de stora tätorternas, framför allt Stockholms, behov av ytterligare prästtjänster. Men man ifrågasatte de andydnings i Församlingen i framtiden som innebar, att en utökning i t.ex. Stockholm måste gå ut över landsbygdspastoraten. I stället borde det totala antalet prästtjänster utökas, varvid ökningen skulle läggas på tätorterna och storstäderna, i synnerhet Stockholm.

Vi menar, att det i dagsläget skulle vara mindre lämpligt att föreslå ett utökat antal prästtjänster (med prästtjänster menar vi tjänster inrättade av regering och domkapitel enligt gällande normer). Anledningen till detta är att prästbristen fortfarande är stor. Om vi föreslog att ytterligare något hundratal prästtjänster skulle inrättas, utan att det nuvarande antalet vakanta tjänster bringats till ett minimum, skulle detta innebära motsvarande utökning av antalet vakanta tjänster. Men fördelningen av de vakanta tjänsterna är inte jämn över stiftet. Ett litet antal stift uppbär en stor del av det totala antalet, varför det är rimligt att anta att samma stift också skulle bära en huvuddel av en ökning av antalet vakanta tjänster. De stift som redan i dag har en svår situation skulle drabbas ytterligare. Expansionen i tätorterna skulle leda till ökat antal vakanser i glesbygden.

För att undvika en alltför ojämn fördelning av de vakanta tjänsterna menar vi, att det totala antalet prästtjänster inte kan höjas förrän den nuvarande prästbristen i huvudsak är hävd. Svenska kyrkan som helhet har ett ansvar för att svenska kyrkans verksamhet finns över hela landet. Detta ansvar kräver någorlunda balans mellan antalet prästtjänster och antalet präster i tjänst.

Dessa överväganden hindrar inte att vi är mycket medvetna om att behovet av en utökning av det totala antalet prästtjänster är mycket stort. Prästtjänsternas antal har inte följt befolkningsutvecklingen. Inte heller har den efter 1957 genomförda allmänna arbetstidsförkortningen eller det stora antalet nya lagar på arbetslivets område som inneburit utökade möjligheter till särskilda tjänstledigheter av olika slag kompenseras av en motsvarande höjning av antalet prästtjänster.

Vi finner det därför rimligt, att frågan om utökning av det totala antalet prästtjänster tas upp på nytt om och när den nuvarande prästbristen bringas till ett minimum. Under tiden bör rekryteringen till prästutbildningen intensifieras.

Regeringen fastställer det totala antalet prästtjänster.

Prästtjänsternas fördelning mellan stiftet

Vi föreslår, att prästtjänsterna fördelas mellan stiftet i svenska kyrkan enligt en särskild tjänstefördelningsformel. Som grund för denna fördelningsformel vill vi lägga de principer som beräkningsmetoderna från 1951 (vilka redovisats ovan) ger uttryck åt. Dessa principer innebär att antalet tjänster inrättade av regeringen ger ett underlag för en fri resurs av prästtjänster som stiftsstyrelsen kan inrätta. Samtidigt skall det råda en viss balans mellan tillgången på präster i de olika stiftet.

Det finns två kraftigt markerade önskemål i remissvaren på Församlingen i framtiden beträffande prästtjänsterna. Landsbygden vill behålla de prästtjänster de har i dag. Tätorten, framför allt Stockholms stift, vill utöka sitt antal. Som ovan redovisats säger antalet av regeringen inrättade prästtjänster inte hela sanningen om prästsituationen i ett stift. Genom att domkapitlet haft möjlighet att inrätta pastoratsadjunkturen "till det antal som oundgängligen fordras för att uppehålla den prästerliga verksamheten i stiftet" har tätortsstiftet kunnat kompensera den

”landsbygdskaraktär” som 1957 års normer kan sägas ha. Detta gäller i synnerhet Stockholms stift, där man inrättat pastoratsadjunkturen motsvarande 20 % av antalet inrättade tjänster. Samtidigt har prästbristen gjort att detta varit möjligt utan att de totala ramarna för pastoratsadjunkturen inom hela svenska kyrkan överskridits. I stället är förhållandet att flera stift inte kunnat förordna pastoratsadjunkter ens på befintliga vakanser i tillräcklig omfattning. Genom denna utveckling kan sålunda landsbygds- och glesbygdsstiften sägas ha avstått en del av sina prästtjänster till framför allt Stockholm.

Vi föreslår, att fördelningen mellan stiften i utgångsläget bygger på den faktiska situationen i dag. Den siffra som gäller för det faktiska antalet prästtjänster (såväl inrättade av regeringen som domkapitlet) jämförs med antalet tjänster (av regeringen inrättade). Den siffra som är högst får bilda underlaget för fördelningen i utgångsläget. Denna metod torde tillfredsställa såväl landsbygdsstiften, som får behålla sina inrättade tjänster, som tätortsstiften, som kan tillgodoräkna sig de senaste årens tillskott av pastoratsadjunkturen.

Fördelningen mellan stiften skulle bli följande.

☐ Uppsala stift	270 tjänster
☐ Linköpings stift	200
☐ Skara stift	204
☐ Strängnäs stift	173
☐ Västerås stift	206
☐ Växjö stift	254
☐ Lunds stift	423
☐ Göteborgs stift	357
☐ Karlstads stift	164
☐ Härnösands stift	188
☐ Luleå stift	219
☐ Visby stift	43
☐ Stockholms stift	347

Detta ger totalt 3 048 tjänster, vilket innebär att ca 5 % av de totalt 14 % på 2 905 (av regeringen inrättade tjänster) tagits i anspråk. Sålunda återstår 9 % (av 2 905) att fördela mellan stiften. Enligt beräkningsgrunderna från 1951, som vi fortfarande finner tillämpliga, kan de sista 3 % utnyttjas endast i den mån en någorlunda jämn fördelning mellan stiften uppnåtts. Detta betyder, att varje stift får överskrida sin tjänstesiffra med max 6 %, intill dess att samtliga stift uppnått en kvot av pastoratsadjunkter (i framtiden kontraktsadjunkter eller andra tjänster) motsvarande 3 %. När samtliga stift uppnått det antal tjänster som anges i tabellen ovan plus ytterligare 3 % av detta antal, blir de sista 3 % tillgängliga för de stift som upplever sig ha behov därav.

Genom detta förslag har vi i första hand velat tillskapa ett system för fördelning av prästtjänster mellan stiften. *Hur* befintliga tjänster sedan skall fördelas ser vi som en inomkyrklig fråga av stor betydelse.

För framtiden föreslår vi därför, att kyrkomötet med vissa intervaller omprövar fördelningsformeln. Som grund för fördelningen av prästtjänster mellan stiften och därmed över hela svenska kyrkan måste ligga en rikskyrklig strategi och en prioritering av kyrkans arbetsinriktning i

förhållande till de resurser som står svenska kyrkan till buds. Därför blir fördelning en inomkyrklig fråga av stor betydelse. Ett sådant beslut av kyrkomötet rörande tjänstefördelningsformeln bör beredas av svenska kyrkans centralstyrelse på grundval av framställningar från stiftet.

Prästtjänsternas fördelning inom stiftet.

Det antal prästtjänster som enligt tjänstefördelningsformeln tilldelats ett stift fördelas på tjänster inom pastorat, kontrakt och stiftssamfällighet. Beslut om fördelningen fattas av stiftsstyrelsen. I utgångsläget finns samtliga tjänster inom pastoraten kvar, och eventuella omprioriteringar sker i samband med vakanser och andra organisationsförändringar.

Stiftsstyrelsen bör ges möjlighet att prioritera tjänsternas fördelning inom stiftet. Som underlag för stiftsstyrelsens bedömning finns dels 1957 års normer för den församlingsprästerliga organisationen i pastoraten, dels överväganden med anledning av andra faktorer än befolkning och areal. Sådana faktorer kan vara särskilt betungande uppgifter inom pastoratet, tillfällig befolkning, utvecklingsarbete etc, dels behoven för de gemensamma församlingsangelägenheter som bedrivs inom stiftssamfällighetens ram. Detta betyder dels att 1957 års normer i fortsättningen får en rådgivande funktion vid stiftsstyrelsens bedömning och avvägning, dels att också andra faktorer måste tas med i beräkningen. Det blir sålunda stiftsstyrelsens uppgift att avväga balansen mellan rent församlingsprästerliga tjänster i pastoraten, tjänster på kontraktsplanet och tjänster för de för stiftet gemensamma församlingsangelägenheterna. Ambitioner inom t.ex. de senare områdena måste vägas mot andra uppgifter och prioriteras efter angelägenhetsgrad. Stiftsstyrelsens fördelningsbeslut bör inte kunna överklagas.

Det har tidigare betonats att tjänster inom stiftssamfälligheten i normalfallet placeras inom kontrakt eller pastorat och innehavare av sådan tjänst ingår i lokala arbetslag med kontraktsprost eller kyrkoherde som arbetsledare. Efter stiftsstyrelsens bedömning kan också sådan tjänst innehålla en mindre del som ren församlingstjänst. Detta skulle betyda att den som har sin huvudsakliga uppgift inom stiftsorganisationen, den andliga vården på sjukhus, kriminalvårdsanstalt eller militärt förband även kan ges ansvar för gudstjänstlivet i en mindre församling.

På samma sätt bör den som är präst i en större församling kunna ges ansvar för viss verksamhet i en närliggande liten församling. Likaså bör det vara möjligt att i högre grad än nu ge en präst med sin huvudsakliga verksamhet förlagd till en liten församling visst ansvar för verksamhet i en närliggande stor församling. En ökad flexibilitet av detta slag borde vara ett verksamt medel för att utjämna problem som uppkommer genom prästbrist och därtill förbättra arbetssituationen för såväl många församlingar som många präster. Till detta kan läggas att ett icke obetydligt antal präster i dag är verksamma i organisationer och företag utan att ha en direkt prästerlig funktion. Även i vissa av dessa fall skulle måhända en ökad flexibilitet vara möjlig, då genom en begränsad deltidstjänstgöring i en mindre församling som saknar präst eller en större församling med stor arbetsbelastning. Varje församling skall ha sin präst eller sina

präster, men omfattningen av den prästerliga insatsen får bestämmas av församlingens behov och tillgången på präster i stiftet.

Vid fördelningen av prästtjänsterna har stiftsstyrelsen också att ange vilken tjänstetyp det gäller. Härvid torde det finnas starka önskemål om att antalet tjänstenivåer/tjänstetitlar begränsas. Varje pastorat skall ha en kyrkoherde. Dessutom bör varje pastorat i görligaste mån ha en eller flera biträdande präster, komministertjänster. Däremot torde kyrkoadjunktstjänsterna kunna utgå.

Den rörliga del av prästkåren som i dagsläget består av pastoratsadjunkter bör i framtiden bestå av kontraktsadjunkter, då dessa tjänster medför en större flexibilitet. Ingenting hindrar givetvis att en kontraktsadjunkt får sin huvudsakliga uppgift förlagd till ett och samma pastorat.

De nyprästviga bör under första tjänstgöringsåret ha tjänsten förlagd till ett pastorat under erfaren kyrkoherdes ledning. Pastoratsadjunkt-begreppet kan därför bestå men endast avse präster under detta första tjänstgöringsår som är att betrakta som en aspiranttid och fortsatt utbildningstid.

Inom stiftssamfälligheten arbetar stiftsadjunkter och kontraktsadjunkter.

Inom det finskspråkiga församlingsarbetet kan stiftssamfälligheten inrätta kyrkoherdetjänst, där de finskspråkigas antal motiverar detta. I övrigt bör det finskspråkiga arbetet bedrivas av kontraktsadjunkter i vad som avser prästerliga tjänster.

6.3 Diakonins ställning i svenska kyrkan

6.3.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår inte någon statlig reglering av diakonins eller diakonatets plats i den kyrkliga organisationen. I stället föreslår vi, att den precisering av diakonins och diakonatets ställning i svenska kyrkan som upplevs som önskvärd sker genom inomkyrkliga beslut.

6.3.2 Bakgrund

De senaste decennierna har en intensiv debatt om diakonins och diakonatets plats i kyrkolivet pågått inom svenska kyrkan. Svenska kyrkans diakoninämnd har tillsatt två utredningar, 1969 och 1977, och dessa utredningars arbete har sammanfattats i Tjänsten åt nästan år 1972 och Vigd till tjänst år 1983. Den senare remissbehandlades ungefär samtidigt som vårt eget diskussionsbetänkande Församlingen i framtiden.

Man kan sammanfatta diskussionsläget på följande sätt. Det finns ett starkt önskemål inom svenska kyrkan om en fastare plats för diakonin och diakonatet inom den kyrkliga organisationen. Hur man ska uppnå denna fastare plats finns det många olika meningar om. Men ett par önskemål går att urskilja. Många önskar en lag om diakonat i linje med det lagförslag som antogs av 1975 års kyrkomöte. En sådan lag skulle bekräfta deras plats i kyrkolivet som redan är diakon/diakonissviga

och arbetar inom diakonin. Ett annat önskemål är diakonatets knytning till stiftet och stiftets biskop. Det är tydligt att man önskar att den nuvarande knytningen till utbildningsanstalten ersätts av en motsvarande knytning till stiftet. I detta sammanhang betonas också diakonens/diakonissans läroansvar, ett ämbetsansvar i likhet med det som gäller för prästerna. Ett tredje önskemål är inrättandet av diakonitjänster enligt en reglerad tjänsteorganisation och i samband därmed fastställd behörighet för innehav av dessa tjänster.

Samtidigt som dessa ganska preciserade önskemål förs fram är tveksamheten stor om innebörden i diakonatet och dess förhållande till "kyrkans ämbete". Denna tveksamhet speglas inte minst i remissmaterialet till diakoninämndens vigningsutredning Vigd till tjänst som nämnden ställt till vårt förfogande. Tveksamheten kan också sägas gälla innehållet i diakonitjänsten och då särskilt i relation till andra församlingsvårdande tjänster med likartat innehåll. Det gäller främst församlingssekreterar- och församlingsassistenttjänsterna. Denna ovisshet finns också med i remissvaren på Församlingen i framtiden, där den traditionella diakonitjänsten med karitativ tyngdpunkt (dvs vårdinriktning) får det starkaste stödet, medan diakoniinstitutionerna förordar en "vidgad" syn på diakonatet så att det också naturligen innefattar pedagogiska och administrativa uppgifter.

1968 års kyrkohandbokskommitté arbetar för närvarande med vigningsfrågorna och vigningsritualen. I samband därmed har kommittén att presentera en tolkning av "kyrkans ämbete" och förhållandet mellan prästämbetet och diakonatet som en bakgrund till de framlagda förslagen till vigningsritual.

Under 1985 kommer dessutom svenska kyrkan att avge en reaktion på det s.k. Limadokumentet, *Dop Nattvard Ämbete*, utgivet av Kyrkornas Världsråds Faith and Order-kommitté. I detta dokument förordas en ekumenisk samling till det tredelade ämbetet, biskop, präst och diakon. Svenska kyrkan måste inför denna internationella och ekumeniska utmaning tolka sin egen konfessionella bakgrund, där kyrkans ena ämbete traditionellt tolkats som liktydigt med predikoämbetet, prästämbetet. Det finns ett samband mellan detta arbete och den diskussion vi förde i Församlingen i framtiden om det utvidgade diakonatet.

Det finns sålunda all anledning att anta, att svenska kyrkan genom sitt kyrkomöte kommer att precisera sin syn på kyrkans ämbete och därmed också på diakonatet plats i kyrkolivet och betydelse för kyrkans identitet.

6.3.3 Redovisning av förslaget

Ett flertal överväganden ligger bakom vårt förslag att inte någon statlig reglering bör göras av diakonin och diakonatets plats i den kyrkliga organisationen. Svenska kyrkans egen syn på diakonatet och dess plats inom kyrkans ämbete är ännu alltför oprecis för att göra det möjligt för en statlig utredning att dra organisatoriska konsekvenser av den.

Vidare torde det från juridisk utgångspunkt vara synnerligen tveksamt att anta en lag av det slag som en lag om diakonat skulle innebära. En

sådan lag skulle få begränsade praktiska konsekvenser och dess betydelse torde snarast vara psykologisk.

Att överföra diakonitjänsterna från det kyrkokommunala till det statligt reglerade området för att ge dem en ställning av samma slag som prästtjänsterna torde inte vara möjligt. I dag går samhällsutvecklingen i stället i den motsatta riktningen, mot en större frihet för kommunerna att besluta utan statlig reglering.

Om man sålunda stannar för fortsatt kyrkokommunalt huvudmannaskap för diakoner och diakonissor, som vi föreslår, uppstår såväl konstitutionella som praktiskt politiska problem för den som skulle vilja reglera kyrkokommunernas inflytande över dessa tjänster genom att föreskriva både ett visst antal tjänster i kyrkokommun av viss storlek eller ställa krav på viss behörighet för innehav av dessa tjänster. Ett förslag om att ställa ett i dag oreglerat område under statlig reglering torde vare sig från allmänpolitisk eller kyrkopolitisk synpunkt vara realistiskt.

Vi föreslår sålunda att inte heller i fortsättningen någon statlig reglering görs beträffande diakonins och diakonatets plats i svenska kyrkan.

Detta innebär dock inte, att det inte skulle vara möjligt att, i den mån som svenska kyrkan vinner ökad klarhet i de teologiska och principiella frågeställningar som har betydelse för frågan om diakonins och diakonatets ställning, likväl finna vägar att närmare precisera en sådan syn. Det ligger utanför vår uppgift att lämna förslag på sådana inomkyrkliga metoder för att uppnå den eftersträlvade preciseringen. Men eftersom vi varit tvungna att tränga in i frågeställningarna och samtidigt har ett rikt remissmaterial till vårt förfogande vill vi peka på några av dessa möjligheter:

- a. Kyrkomötet kommer under de närmaste åren att anta en kyrkoordning med inomkyrkliga stadgar. Såvitt vi kan bedöma föreligger inga hinder att svenska kyrkan i denna kyrkoordning preciserar sin syn på kyrkans ämbete och därmed på diakonatet.
- b. Kyrkomötet kommer likaledes att fatta beslut om ny kyrkohandbok sedan 1968 års kyrkohandbokscommitté fullgjort sitt arbete. I den sista fasen har detta gällt kyrkans ämbete och vigningsritual. Den enda kyrkorättsliga reglering av diakonatet som föreligger i dag består av de anvisningar som utgör ingressen till ritualen för diakonvigning. Denna ingress måste ersättas av andra anvisningar. Kyrkomötet kan därvid besluta att vigning till diakon/diakonissa sker i stiftet av stiftets biskop. Därigenom sker en knytning till stiftet och diakonatet får en fastare plats i den kyrkliga organisationen är i dag. Härmed skapas också en ansvarsrelation mellan stiftets biskop och diakonen. Kyrkomötet kan likaledes besluta att vigning till diakon/diakonissa endast kan ske, då kyrklig tjänst i vigningsstiftet föreligger.
- c. Kyrkomötet och/eller Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund kan utfärda rekommendationer om inrättandet av diakonitjänster i pastorat av viss storlek.
- d. Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund kan ingå avtal som innebär, att förbundets medlemmar, dvs. kyrkokommunerna, förbinder sig att för diakonitjänst endast anställa den som har av

svenska kyrkan fastställd diakoniutbildning samt erhållit diakonivigning.

- e. Genom våra förslag i avsnittet 5.6 ges stiftsstyrelsen frihet att prioritera olika uppgifter inom stiftet samt ekonomiska möjligheter att stödja prioriterad verksamhet. Detta ger bl.a. stiftsstyrelsen frihet att inrätta diakonal/a tjänst/er på stiftsplanet och att stödja inrättandet av tjänster av viss typ i pastoraten.

Dessa överväganden rörande möjliga vägar att på olika sätt precisera diakonatets plats i svenska kyrkan leder till att vi i våra förslag måste vara öppna för en möjlig framtida utveckling. Skulle diakonivigningen förläggas till stift och vara förknippad med prövning av biskop och domkapitel skapas en relation mellan diakonen och domkapitlet. Det läroansvar som i dag gäller prästerna kan därmed också sägas gälla diakoner och diakonissor. Detta gäller oaktat diakonitjänstens kyrkokommunala status. Skulle ett avtal dessutom ange som behörighetsvillkor för den kyrkokommunala diakonitjänsten bl.a. vigning skulle ett beslut i domkapitlet i ett disciplinmål som berövar en diakon vigningen få konsekvenser för behörigheten.

De regler i § 13 i lagen om domkapitel som i dag gäller den prästerliga ämbetsförvaltningen och disciplinmål med anledning av anmärkningar mot denna, skulle i framtiden i stället gälla "innehavare av svenska kyrkans ämbete" och gälla såväl präst som diakon.

Slutligen vill vi redan nu redovisa att vi i slutbetänkandet avser att föreslå, att begreppet "diakoni" används i lagen om församlingar och kyrkliga samfundigheter, liksom det redan används i lag om svenska kyrkan. Det moment i kompetensparagrafen (1 kap. 3 § mom. 3) som i dag lyder: "(främjande av) gudstjänstliv och kyrklig förkunnelse i övrigt samt kristen verksamhet bland barn och ungdom, äldre, sjuka och andra" skulle i en reviderad lag om församlingar lyda: "(främjande av) gudstjänst, evangelisation, diakoni och kyrkans undervisning".

6.4 Prästtillsättning

6.4.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår, att den nuvarande ordningen för prästtillsättning ändras så att provpredikningar, prästval och frågedagsförrättning med möjlighet att kalla s.k. fjärde provpredikant försvinner.

Vi föreslår också, att den nuvarande balansen mellan församlingsinflytande och myndighetsinflytande bibehålls. Detta innebär att församlingen/församlingarna utser präst två gånger av tre, medan domkapitlet utser den tredje gången. Församlingen utser präst genom sitt kyrkoråd. Vid tredjegangstillsättning avger församlingens kyrkoråd förord innan domkapitlet utnämner. Denna ordning avser såväl kyrkoherde som komminister.

Vi föreslår vidare, att domprosttillsättning förenklas i motsvarande grad. Detta betyder att domprostvalen försvinner och att möjligheten att

söka en domprosttjänst direkt hos regeringen bör utgå. Regeringen utser domprost även fortsättningsvis.

6.4.2 Bakgrund

Alltsedan den äldsta kristna tiden i Sverige har det funnits en spänning mellan "myndighetstillsättning" och "folkets val" vid tillsättning av prästtjänster. De första kyrkorna byggdes av sockenmännen, och det ansågs självklart att de därför också skulle ha rätten att utse sin präst. Men detta förfaringsätt stred mot den kanoniska rätten (den katolska kyrkans rättspraxis), enligt vilken prästerna skulle tillsättas av biskopen. Vid sidan av de vanliga s.k. konsistoriella gällan (konsistorium = domkapitel, gäll = pastorat) fanns s.k. regala gäll där kungen hade tillsättningsrätten och patronella gäll, där en adelsman (patronus) hade rätt att utnämna präst. Dessa båda senare tillsättningsförfarande avskaffades först under början av 1900-talet.

Under modern tid kan man se den gamla spänningen som en spänning mellan synen på prästen som tjänsteman (myndighetstillsättning) och förtroendeman (folkets val). De tre prästvalslagar som hittills stiftats under 1900-talet (1910, 1934 och 1957) kan ses som försök att finna en balans mellan de båda synsätten. Kravet på ökad myndighetstillsättning har samtidigt varit ett prästerligt krav på ett rättvist befordringssystem. Som ett led i detta infördes 1934 de s.k. tredjegångstillsättningarna. Bestämmelserna om dessa utvidgades i prästvalslagen 1957.

Ordinarie församlingsprästerliga tjänster är komministertjänst, kyrkoherdetjänst samt domprosttjänst. Vid tillsättning av komminister och kyrkoherde sker denna efter val två gånger av tre. Då utnämner domkapitlet den som erhållit de flesta rösterna. Den tredje gången utnämner domkapitlet en av de sökande efter yttrande från kyrkorådet. Fr.o.m. 1 januari 1983 har regeringen delegerat utnämningssrätten för kyrkoherdetjänster vid s.k. tredjegångstillsättning till domkapitlet. Före denna tidpunkt utnämnde domkapitlet komministertjänsterna och regeringen kyrkoherdetjänsterna vid dessa tillsättningstillfällen. Före regeringens utnämning avgav domkapitlet förord.

Tillsättningsproceduren är följande: Vid uppkommande ledighet på tjänst utlyses denna av domkapitlet, om inte extraordinära förhållanden föreligger. Ansökningstiden är tre veckor. Sedan ansökningstiden utgått uppför domkapitlet tre sökande på förslag. Behörigheten är särskilt reglerad. Vid tillsättning efter val äger sedan provpredikan rum (sökande kan dock befrias från skyldighet att ha provpredikan). Två veckor efter den sista provpredikan äger val rum till komministertjänst, och domkapitlet utnämner den som erhåller de flesta rösterna. Gäller det kyrkoherdetjänst förrättas s.k. frågedag söndagen efter sista provpredikan. Då kan församlingsmedlem förslå att annan präst utöver de som avlagt prov skall kallas till tjänsten. Har sådant förslag framförts företas omröstning. Om rösterna mot förslaget inte uppgår till hälften av de avgivna rösterna, och den präst som blivit föreslagen får minst 400 röster eller en femtedel av samtliga i röstlängden upptagna, uppföres den föreslagna prästen på förslaget och kallas att provpredika. Har kallelse

inte skett på frågedagen förrättas val två veckor senare, och domkapitlet utnämner den som erhållit de flesta rösterna. Har kallelse skett förrättas valet två veckor efter den fjärde provpredikantens prov. Då är ej valresultatet utslagsgivande utan regeringen utnämner i detta fall en av dem som stått under val.

Proceduren vid tredjegangstillsättning är likartad bortsett från prov- och valförfarandet. Domkapitlet översänder samtliga sökandes handlingar till kyrkorådet som bereds tillfälle att yttra sig och förorda en av de sökande. Domkapitlet utnämner därefter komminister eller kyrkoherde.

I de fall endast en behörig sökande anmält sig till en utlyst tjänst är proceduren något olika vid komministerval och kyrkoherdeval. I det förra fallet ledigförklaras tjänsten på nytt, om endast en behörig sökande anmält sig. Om efter två ansökningstillfällen fortfarande endast en sökande föreligger, kan domkapitlet utnämna denne till tjänsten. Om endast en behörig sökande finns till kyrkoherdetjänst anses förslaget likväl fullständigt och domkapitlet äger utnämna denne efter frågedagsförrättning.

Tillsättning av domprosttjänst är en komplicerad procedur. Efter ansökningstidens utgång uppsätter domkapitlet tre av de sökande på förslag. Vid samtliga tillsättningstillfällen äger val rum, men valet är aldrig direkt utslagsgivande. De tre som uppförts på förslag provpredikar, frågedagsförrättning äger rum och om inte fjärde provpredikant kallas så äger val rum. Under den tid valet vinner laga kraft kan tjänsten sökas utom förslaget direkt hos regeringen (en ordning som fanns för kyrkoherdetjänster vid tredjegangstillsättning i 1934 års prästvals lag). Sedan valet vunnit laga kraft yttrar sig domkapitlet över dem som stått under val och dem som sökt utanför förslaget, samt förordar en av de sökande. Regeringen utnämner en av dem som stått på förslaget eller en av dem som sökt utanför förslaget.

Prästvalsundersökningen (Ds C 1983:9)

Önskemålen om en översyn av 1957 års prästvalslag har varit många. 1981 tillsatte därför kommundepartementet f landshövdingen Sven af Geijerstam med uppdrag att företa en förberedande undersökning som skulle kunna ligga till grund för en bedömning av prästvalsfrågans vidare behandling. Syftet med undersökningen som blev klar 1983, var att kartlägga hur det nuvarande prästvalssystemet fungerade i praktiken.

Det låga valdeltagandet är en punkt som kritiserats. Prästvalsundersökningen, som arbetade med samtliga prästtillsättningar under åren 1974 — 1980, visade att valdeltagandet i genomsnitt var 5 %, men variationerna var givetvis stora. Ett kyrkoherdeval i Skara stift samlade 14,7 % av de röstberättigade medan motsvarande siffra för Stockholms stift var 3,9 %. Valdeltagandet är också större i mindre pastorat än i större. Valdeltagandet vid komministerval var generellt sett lägre än vid kyrkoherdeval. Vid bedömningen av valdeltagandets storlek jämfördes denna med siffran för valdeltagande i kyrkofullmäktigevalen. Där var den genomsnittliga siffran 14 %.

Undersökningen klarlägger också hur ofta valreglerna sätts ur spel genom att endast en sökande till en tjänst föreligger. Räknat på samtliga prästtillsättningar förelåg endast en sökande i 2/3 av tillsättningarna. För komministertjänsterna rörde det sig om 3/4. För kyrkoherdetjänsterna var det vanligare med en sökande de gånger tjänsten skulle tillsättas genom val än vid tredjegangstillsättning, 60 % mot 40 %.

S.k. fjärdemanskallelse användes endast i 21 fall under åren 1974 – 1980. Valdeltagandet vid dessa tillfällen var dock mer än dubbelt så stort som vid kyrkoherdeval i allmänhet.

Beträffande de s.k. provpredikningarna, uttalade flertalet domkapitel en negativ inställning. Man menade att det finns andra möjligheter att ordna informationen till församlingen än att tillämpa den nuvarande ordningen.

Prästvalsundersökningen renodlar avslutningsvis frågeställningen om prästtillsättningarna i framtiden så, att valet står mellan myndighetsinflytande eller församlingsinflytande eller en avvägd balans dem emellan. Som exempel nämns, att Svenska kyrkans personalförbund förordar myndighetstillsättning, dvs. att domkapitlet utnämner präster i samtliga fall. Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund å andra sidan förordar ett utökat församlingsinflytande, innebärande att kyrkoråden skulle tillsätta samtliga prästtjänster.

6.4.3 Redovisning av förslaget

Vi föreslår, att den nuvarande ordningen för prästtillsättning med prov och prästval försvinner. Vi delar de argument som framförts av flertalet domkapitel, Svenska kyrkans personalförbund och Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund och som innebär att denna tillsättningsordning i dag måste betraktas som otidsenlig. Det låga valdeltagandet i de flesta fall, liksom det förhållandet att valreglerna i en majoritet av tillsättningsärendena sätts ur spel genom att endast en sökande föreligger, är också argument för oss att föreslå detta.

Vi föreslår samtidigt att den nuvarande balansen mellan s.k. myndighetsinflytande och församlingsinflytande bibehålls. Detta betyder, att församlingen utser såväl kyrkoherde som komminister två gånger av tre. Den tredje gången utser myndighet, dvs. domkapitlet.

Vi anser vidare, att den s.k. frågedagsförrättningen med möjligheten att kalla fjärde provpredikat försvinner. Den möjligheten har använts i så få fall, att det knappast kan vara rimligt att komplicera och förlänga tillsättningsproceduren genom detta inslag i prästtillsättningen.

Vårt förslag innebär sålunda följande.

Prästtillsättning två gånger av tre:

Sökande anmäler sig till domkapitlet.

Domkapitlet prövar behörigheten.

Domkapitlet upprättar förslag med tre behöriga sökande, om så många behöriga sökt tjänsten. I annat fall omfattar förslaget en eller två sökande.

Församlingens/församlingarnas kyrkoråd utser en av de sökande som är uppförd på förslag. Kyrkorådet kan avstå från att utse och begära att tjänsten skall ledigförklaras på nytt.

Domkapitlet utnämner den som kyrkorådet utsett.

Prästtillsättning vid s.k. tredjegangstillsättning:

Sökande anmäler sig till domkapitlet.

Domkapitlet prövar behörigheten.

Domkapitlet tillställer församlingen/församlingarna samtliga behörigas ansökningshandlingar utan inbördes rangordning.

Församlingens/församlingarnas kyrkoråd förordar en av de sökande. Kyrkorådet kan avstå från att förorda och begära att tjänsten skall ledigförklaras på nytt.

Domkapitlet utser en av de sökande.

Det är alltså församlingskyrkorådet som för församlingarnas talan vid prästtillsättning. I ett flerförsamlingspastorat väljer varje församlingskyrkoråd ledamöter i en gemensam valkorporation i proportion till församlingens storlek. Valkorporationen utser präst eller upprättar förord på samtliga kyrkoråds vägnar.

Tillämpas våra principer på domprosttillsättning blir konsekvenserna följande:

Sökande anmäler sig till domkapitlet.

Domkapitlet prövar behörigheten.

Domkapitlet tillställer domkyrkoförsamlingen eller församlingarna i domkyrkopastorat samtliga behörigas ansökningshandlingar utan inbördes rangordning.

Kyrkoråd/valkorporation förordar en av de sökande.

Domkapitlet förordar en av de sökande.

Regeringen utnämner en av de sökande.

Möjligheten att söka domprosttjänst direkt hos regeringen försvinner.

Vi föreslår inga förändringar i frågor som rör behörighet och meritvärdering vid prästtillsättningar. Däremot förordar vi en mindre formell tjänsteårsberäkning. Domkapitlet kan värdera de sökandes tidigare tjänstgöring utan regeringens medverkan. Besvär över kyrkorådets val av präst kan endast avse ett ärendes formella hantering. Sådant besvär avgörs av kammarrätten. Besvär över domkapitlets beslut kan anföras hos regeringen.

Samtliga nu diskuterade tjänster blir extra ordinarie tjänster.

6.5 Tystnadsplikt, sekretess

6.5.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår, att sådant tillägg görs till sekretesslagens (1982:1106) 7 kap., att det inom församlingsvårdande arbete införs sekretess till skydd för enskilds personliga förhållanden.

6.5.2 Bakgrund

Yttrandefriheten är i det svenska samhället grundlagsfäst. Inskränkningar i denna i form av tystnadsplikt måste därför lagregleras. Kyrkolagens stadgande om prästs tystnadsplikt ersattes 1979 av lag (1979:926) om tystnadsplikt för präst inom svenska kyrkan. Enligt denna lag har präst tystnadsplikt angående det som framkommit under bikt (enskilt skriftermål) eller annat själavårdande samtal.

Inom det församlingsvårdande arbetet i övrigt anförtror sig människor till dem som arbetar inom församlingsvården inom svenska kyrkan. Vad som yppas i personliga samtal inom det församlingsvårdande arbete som ligger utanför den prästerliga verksamheten har inget lagfäst skydd. I en rad framställningar till regeringen har man från svenska kyrkans sida begärt sådant lagstadgat skydd för den enskildes integritet.

I skrivelser 1981-11-13, 1982-02-02 och 1982-03-19 hemställde Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Svenska kyrkans diakoninämnd och Svenska kyrkans personalförbund om tillägg till sekretesslagen så att sekretess också skulle omfatta diakoner och diakonissor.

1982 års kyrkomöte anhöll hos regeringen om sådant tillägg till sekretesslagen att inom den församlingsvårdande verksamheten införs sekretess till skydd för enskilds personliga förhållanden. Den motion som föranlett kyrkomötets beslut hade begärt att tystnadsplikt skulle införas för diakoner och diakonissor. Kyrkolagsutskottet delade motionärens uppfattning men menade att detsamma skulle gälla för all personal med församlingsvårdande uppgifter.

Även 1983 års kyrkomöte vände sig till regeringen. En motionär begärde, att tystnadsplikt skulle gälla för assistenter inom sjukhuskyrkan.

Regeringen har överlämnat både 1982 års och 1983 års kyrkomötes skrivelser till 1982 års kyrkokommitté att övervägas i samband med fullgörandet av utredningsuppdraget.

6.5.3 Redovisning av förslaget

Såväl präster som annan församlingsvårdande personal inom svenska kyrkan får i sitt arbete del av uppgifter som rör enskilda människors personliga förhållanden. Detta arbete bygger på förtroende, och det är naturligt att anta, att den som anförtror sig räknar med den mottagande partens tystnad. För präster är detta reglerat i lagen (1979:926) om tystnadsplikt för präst inom svenska kyrkan. För övrig församlingsvårdande personal inom svenska kyrkan finns inte motsvarande bestämmelser. Vi anser, att det av samma principiella skäl som gäller beträffande präster bör finnas tystnadsplikt också för annan församlingsvårdande personal än präster.

Lagen om tystnadsplikt för präst bygger på att tystnadsplikten följer med innehav av svenska kyrkans prästämbete. Den församlingsvårdande personalen inom svenska kyrkan vid sidan av prästerna innehar inte lika väl avgränsade ämbeten eller yrken. Därför kan ett lagstadgat krav

på tystnadsplikt inte regleras genom en utvidgning av lagen om tystnadsplikt för präst.

Vi delar därför den uppfattning som förts fram i de olika skrivelserna till regeringen från skilda organ inom svenska kyrkan. I dessa hänvisas till sekretesslagens (1982:1106) sjunde kapitel, Sekretess med hänsyn främst till skyddet för enskilds personliga förhållanden. I detta avseendet gäller lagen personal som arbetar inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten, den allmänna försäkringskassan, arbetarskyddet, skolväsendet, arbetsförmedling, värnpliktstjänstgöringen, folkbokföringen, kriminalväsendet etc. Tystnadsplikten knyts härvid till viss verksamhet, inte till vissa yrken. Inom det församlingsvårdande arbetet inom svenska kyrkan arbetar bl.a. diakoner och diakonissor, församlingsassistenter, assistenter vid sjukhuskyrkan och en rad frivilliga medarbetare. Det är därför naturligt att tystnadsplikten knyts till verksamheten.

7 Cityförsamlingarna i Stockholm

7.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår att Klara och Jakobs församlingar tillsammans med Storkyrkoförsamlingen bildar en ny Stockholms domkyrkoförsamling. Verksamheten i Klara och Jakobs kyrkor samt Skeppsholmskyrkan bör därvid inriktas på fortsatt cityverksamhet där verksamheten i varje kyrka ges sin särskilda profil. Huvudmannskapet för de kyrkor som inte blir församlingskyrka bör utredas lokalt.

7.2 Bakgrund

Storstadskärna i förändring

De centrala delarna av våra större städer har under 1900-talet i växande grad präglats av en uttunning av befolkningen i takt med en fortgående kontorisering av bebyggelsen. Varuhus, banker, kontors- och administrationsbyggnader har tillkommit med åtföljande krav på parkeringsplatser och parkeringshus. Detta har minskat möjligheterna till boende i innerstaden. Med vikande befolkningsunderlag har de församlingar som ligger i stadskärnan och som ofta har stora och historiskt värdefulla kyrkobyggnader allt svårare att bedriva församlingsverksamhet i traditionell mening. När nu skatten från de juridiska personerna dragits in kommer cityförsamlingarnas ekonomi att drastiskt försämrats och därmed också det ekonomiska underlaget för den särskilda verksamhet som de i många fall bedriver bland den befolkning som under dagtid uppehåller sig i city. Den utveckling som här har antytts har varit mest markant i ett par av församlingarna i Stockholms centrum, nämligen Klara och Jakobs församlingar. Även Storkyrkoförsamlingen och Adolf Fredriks församling har upplevt en liknande utveckling.

Tidigare utredningar

Under det senaste halvsekle har frågan om församlingsindelningen i Stockholms innerstad behandlats i flera utredningar.

Av intresse för de här berörda församlingarna är kammarrådet Erik

Schallings utredning (SOU 1946:54) ang. reglering av den territoriella församlingsindelningen i Stockholm m.m. I denna föreslogs att Klara och Adolf Fredriks församlingar tillsammans skulle utgöra ett pastorat samt att Jakobs och Johannes församlingar skulle slås ihop till en församling. I yttrande över Schallings utredning föreslog kammarkollegiet att Storkyrkoförsamlingen samt Klara och Jakobs församlingar skulle sammanföras till ett pastorat med bibehållen församlingsindelning.

En utredning år 1948 av särskilda sakkunniga under ledning av professorn Åke Hassler föreslog inte någon ändrad indelning beträffande cityförsamlingarna men betonade starkt deras särställning i huvudstadens kyrkliga liv med ansvar för den stora "dagbefolkningen". De sakkunniga föreslog att vissa särskilda anordningar skulle vidtas för att församlingarna skulle kunna fylla sina speciella uppgifter, bl.a. inrättandet av ett samrådsorgan mellan Storkyrkoförsamlingen samt Klara och Jakobs församlingar.

De nu nämnda utredningarna ledde inte till några resultat och Kungl. Maj:t förordnade den 20 maj 1955 att de tre nyssnämnda cityförsamlingarna skulle t.v. intill dess annorlunda kunde vara förordnat alltjämt utgöra var för sig ett eget pastorat. 1962 års pastoratsreglering medförde inte någon ändring i detta avseende.

Nästa initiativ togs av Stockholms församlingsdelegerade år 1974 och ledde till att kammarkollegiet lät verkställa en utredning om den kyrkliga indelningen i Stockholms innerstad. Resultatet redovisades i fyra promemorior, varav en behandlade församlingsindelningen i Stockholms city. Utredningen i denna del berörde Storkyrkoförsamlingen samt Klara, Jakobs, Johannes och Adolf Fredriks församlingar och redovisade fem alternativa förslag till ändrad församlingsindelning. I de tre alternativ som förordades i utredningen lämnades Storkyrkoförsamlingen utanför de föreslagna indelningsändringarna. Genom länsstyrelsens i Stockholms län försorg genomfördes försommaren 1980 en opinionsundersökning i de fyra övriga församlingarna för att utröna befolkningens inställning till de tre förordade alternativen. Kammarkollegiet inhämtade också yttranden från länsstyrelsen, domkapitlet i Stockholm och berörda församlingar, församlingsdelegerade samt Stockholms kommun och upprättade den 28 oktober 1981 en promemoria med förslag till beslut i ärendet såvitt avsåg Stockholms city. I denna föreslog kollegiet att Adolf Fredriks, Klara och Jakobs församlingar skulle bilda ett pastorat och en ekonomisk samfällighet för samtliga de ekonomiska angelägenheter som inte ankommer på Stockholms kyrkliga samfällighet. Över promemorian yttrade sig domkapitlet, de berörda församlingarna, Stockholms kyrkliga samfällighet och Svenska kyrkans personalförbund, vilka samtliga reste invändningar mot de däri framförda förslagen. I sin slutliga framställning till regeringen begränsade sig kammarkollegiet till att föreslå att Adolf Fredriks, Klara och Jakobs församlingar skulle läggas samman till ett pastorat.

Under hänvisning till att frågan om svenska kyrkans struktur på lokalplanet skulle utredas av en särskild kommitté beslöt regeringen den 9 december 1982 att inte vidta någon åtgärd med anledning av kammarkollegiets framställning.

Situationen i dag

Inom Storkyrkoförsamlingens område — Staden mellan broarna — finns det i dag en bofast befolkning om mer än 2 700 invånare och i Adolf Fredriks församling bor mer än 6 000 personer. Dessa båda församlingar uppfyller alltså de av riksdagen år 1957 uppställda minimikraven på storleken av ett pastorat. Klara församling har 649 och Jakobs församling 290 invånare. De utgör alltså formellt egna pastorat. Kyrkoherdetjänsterna har emellertid sedan år 1976 varit vakanta och uppehållits av en gemensam vikarie. Församlingarna delar också en kyrkoadjunktstjänst. Båda församlingarna har stora församlingskyrkor av betydande kulturhistoriskt värde. De förfogar över församlingslokaler i närbelägna församlingshus. I Jakobs församling byggs f.n. ett nytt församlingshus intill kyrkan. Jakobs församlings kyrkoråd har dessutom ansvaret för upplåtelsen och användningen av den numera nedlagda Skeppsholmsförsamlingens kyrka, som tillhör staten. Som motivering för att få bestå som egna pastorat har församlingarna åberopat den s.k. cityverksamhet som de under senare år har bedrivit bland den omfattande dagbefolkningen i församlingarna. Ett rikare utbud av vardagsgudstjänster, lunchandakter, musikandakter och kyrkokonserter samt kontaktverksamhet med större företag inom församlingarna anförs som exempel på hur sådan verksamhet bedrivs.

Skattebortfallet från juridiska personer torde betyda ett inkomstbortfall för Klara och Jakobs församlingar på över 3 milj. kr. respektive nästan 7 milj. kr. per år.

I Stockholms kommun utgör enligt 5 § lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfälligheter (LFKS) alla församlingarna en kyrklig samfällighet för de flesta ekonomiska frågorna. Sålunda svarar samfälligheten för prästernas och kyrkomusikernas löner, vården av egendom, som är avsedd att täcka kostnaderna för dessa löner, samt den allmänna och särskilda kyrkoavgiften. Vidare får samfälligheten bevilja en församling anslag som täcker avlöningskostnaderna för annan personal samt fyra femtedelar av kostnaderna för anskaffning och vård av kyrka, församlingshus, pastorsexpedition och tjänstebostäder. Samfälligheten får ha hand om andra ekonomiska frågor, om de är gemensamma för samtliga församlingar.

Även om samfälligheten sålunda svarar för betydande delar av de enskilda församlingarnas kostnader, blir det svårt, för att inte säga omöjligt, för små cityförsamlingar som Storkyrkoförsamlingen, Klara församling och Jakobs församling att, när inkomsterna av skatt från de juridiska personerna bortfaller, svara för en femtedel av underhållet på sina stora, kulturhistoriskt värdefulla kyrkobyggnader och sina övriga fastigheter samt för en omfattande verksamhet som mindre riktar sig till de egna församlingsborna än till dagbefolkningen, turister och andra tillfälliga besökare. Givetvis är det också tveksamt från principiell synpunkt att kyrkoråd som representerar 533 respektive 240 kyrkomedlemmar skall ha ansvar för och besluta om verksamhet som riktar sig till tusentals människor från hela Storstockholmsområdet.

7.3 Redovisning av förslaget

Förslaget att Adolf Fredrik, Klara och Jakob skulle bilda en ny församling mötte motstånd från bl.a. Adolf Fredriks församling. Som tidigare angetts bor i denna senare församling mer än 6 000 invånare. Vi har därför inte funnit skäl att föreslå någon ändring beträffande denna församling.

I stället föreslår vi att Storkyrkoförsamlingen, Jakob och Klara församlingar bör bilda en ny församling, Stockholms domkyrkoförsamling. Härigenom får man ett något vidgat territoriellt underlag för den direkta församlingsverksamheten men vinner framför allt i koncentration, när det gäller insatserna för den egna befolkningen. Gudstjänster och andra församlingssammanskomster kan liksom arbetet på pastorexpeditionen koncentreras till en plats i stället för att vara splittrat på tre olika håll med delvis konkurrerande aktiviteter. Antalet kyrkokommunala organ minskar också. Beslutet om en församlingssammanslagning kan förknippas med föreskrift att endast en av församlingarnas kyrkor skall vara församlingskyrka i vilken föreskrivna allmänna gudstjänster skall hållas.

Vi har fört samtal med företrädare för Stockholms stift, församlingsdelegerade och de berörda församlingarna. Dessa samtal, tillsammans med de erfarenheter av cityarbete man gjort i andra större städer, har lett fram till uppfattningen att de kyrkor som inte används som församlingskyrka bör kunna användas mycket fritt.

Kyrkorna i Stockholms city — Storkyrkan, Klara och Jakobs kyrkor samt Skeppsholmskyrkan — bör enligt vår mening användas som centra för olika typer av nydanande och profilerad verksamhet, inriktad på den befolkning som arbetar, gör vardags- eller helgbesök eller som turistar i citykärnan. Kyrkorna i city bör också kunna fungera som utbildningscentra, inriktade på hela stiftets — ibland kanske hela landets — kyrkfolk. Under vårt studiebesök i London gjorde vi erfarenheter som styrkte oss i denna syn på citykyrkornas möjligheter.

Storkyrkans ställning som stiftskyrka, med det särskilda ansvar denna roll leder till, är en självklarhet. En annan av kyrkorna skulle kunna ges en social eller diakonal inriktning. Situationen i Stockholms stadskärna ställer krav på också kyrkans engagemang i kampen mot drogmissbruk och social utslagning. En tredje kyrka kan få sin inriktning på kyrkomusik och liturgi. Någon av kyrkorna bör också kunna få ett särskilt ansvar vad gäller den kyrkliga dramatiken, bl.a. i kyrkospelets form.

Den inriktning vi föreslår för de fyra kyrkorna inom Stockholms domkyrkoförsamlings område — en inriktning som delvis ger dessa kyrkor karaktär av centra för utbildning, utveckling och samtal — gör dem också särskilt intressanta från ekumenisk synpunkt. Detta förstärks av att också många andra samfund i Stockholms innerstad har kyrkor med en betydande aktivitet.

Gemensamt för de fyra kyrkorna bör dock vara att de alla skall ha ett rikt varierat gudstjänstliv. De bör ha skilda tider för veckans huvudgudstjänst och alla ta särskild hänsyn till den rörliga citybefolkningens behov och villkor. Med de antydningar vi gjort vill vi också visa att en framsynt

utveckling av verksamheten i Stockholms citykärna kan få betydelse som en inspirationskälla för svenska kyrkans arbete som helhet.

Det skisserade cityarbetet kan organiseras enligt olika modeller för huvudmannaskap. En modell kan vara att den föreslagna stiftssamfälligheten inte bara svarar för domkyrkoverksamheten utan också åtar sig att som en för stiftet gemensam evangelisationsinsats svara för cityverksamheten i de aktuella kyrkorna. En annan kan vara att Stockholms kyrkliga samfällighet svarar för verksamheten. En tredje modell skulle kunna vara att till domkyrkoförsamlingen knyts en särskild nämnd med representanter från stiftssamfälligheten eller alternativt Stockholms kyrkliga samfällighet, vilken tillsammans med representanter från församlingen driver cityverksamheten med ekonomiska resurser från stiftssamfälligheten eller Stockholms kyrkliga samfällighet. En fjärde modell skulle kunna vara att de tre kyrkorna upplåts till en eller flera självständiga stiftelser med syfte att understödja eller ev. själv driva profilerad kyrklig verksamhet. Som intressenter i en sådan stiftelse skulle kunna tänkas ingå några av de större företag som sysselsätter en betydande del av dagbefolkningen i city och som vill stödja en särskilt för dem anpassad verksamhet. Även någon befintlig kyrklig organisation kan tänkas vilja helt eller delvis svara för verksamheten vid någon av citykyrkorna. Stockholms Stadsmission har t.ex. direkt till oss anmält intresse för ett sådant åtagande.

Organisationsmodell liksom verksamhetsprogram måste naturligtvis efter ett principiellt inriktat beslut utredas närmare. Detta uppdrag bör falla på stiftets organ, samfälligheten i Stockholm samt den nya domkyrkoförsamlingen. Ett naturligt led i ett sådant fortsatt och praktiskt inriktat utredningsarbete är självfallet också att skapa bredast möjliga organisatoriska och ekonomiska bas för cityarbetet. Det innebär kontakter med såväl organisationer, företag och myndigheter. En samordning måste också ske med de innerstadsförsamlingar som omger den nya domkyrkoförsamlingen.

Situationen i Stockholms citykärna är emellertid så akut besvärlig, inte minst från ekonomisk synpunkt, att vissa åtgärder redan nu bör vidtas.

8 Folkbokföringens organisation

8.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår att huvudmannskapet för folkbokföringen — så som redan skett i Stockholm och Göteborg — i framtiden delas så att svenska kyrkan avlastas de fiskala myndighetsinslagen i denna. Dessa delar bör i stället föras över till lokala skattemyndigheten.

8.2 Bakgrund

Som närmare beskrivits i (SOU 1983:55) Församlingen i framtiden (sid. 64 ff.) sköts väsentliga delar av folkbokföringen av kyrkliga organ. Denna ordning, som med något undantag saknar motsvarighet i andra länder, har länge varit föremål för debatt. I flera utredningsförslag har vid olika tillfällen aktualiserats att skilja mellan det borgerliga samhällets befolkningsregistrering och den kyrkobokföring, som är nödvändig för kyrkans verksamhet (närmare härom i SOU 1983:55 sid. 67 ff.)

1979 års folkbokföringskommitté föreslog i betänkandet (SOU 1981:101) Folkbokföringens framtida organisation att någon ny organisation för folkbokföringen inte borde byggas upp. I stället borde de allmänna försäkringskassorna svara för hela den lokala folkbokföringen. Som en följd härav borde enligt kommittén den centrala tillsynen föras över från riksskatteverket till riksförsäkringsverket. Kommittén var dock inte enig. En ledamot ansåg att nuvarande huvudmannskap väl fyllde sina uppgifter och att någon ändring därför inte behövdes. Andra ledamöter förordade ett ändrat huvudmannskap men att skattemyndigheterna i stället för försäkringskassorna borde bli nya huvudmän. Förslaget har ej remissbehandlats.

Från kyrkans sida har ofta uttryckts olust inför handhavandet av de delar av folkbokföringen som har fiskal inriktning och då särskilt frågan om rätt kyrkobokföringsort. Den ordning som finns i Stockholm och Göteborg har framhållits som en möjlig ordning för hela riket. Det innebär att de frågor som har betydelse för beskattningen handhas av de lokala skattemyndigheterna, medan kyrkobokföringen i övrigt ligger kvar på pastorsämbetena.

Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund tillsatte 1982 en särskild arbetsgrupp för dessa frågor. Arbetsgruppen presenterade sitt förslag i maj 1983.

Förslaget syftar till att avlasta kyrkan den fiskala myndighetsutövningen och går ut på att enhetligt för riket till de lokala skattemyndigheterna överföra den del av folkbokföringen som i dag sker hos pastorsämbetena och som avser kyrkobokföring i viss församling, avregistrering från kyrkobokföring av annan än den som avlidit samt om överflyttning till obefintlighetsregister.

Statskontoret kostnadsberäknar på regeringens uppdrag f.n. detta förslag liksom 1979 års folkbokföringskommittés båda förslag.

8.3 Redovisning av förslaget

I vårt uppdrag ingår inte folkbokföringsfrågorna. Det är emellertid angeläget att kyrkokommunerna, senast i samband med att frågorna kring den framtida lokala strukturen löses, efter år av utredningar får ett besked även om hur huvudmannaskapsfrågan för folkbokföringen bör lösas. Ett sådant besked behövs för såväl planeringen av nybyggnader som dispositionen av befintliga lokaler. Likaså har folkbokföringens framtida organisation betydelse för kyrkokommunernas långsiktiga personalplanering. För den händelse inte en mer långtgående förändring genomförs som följd av statskontorets utredning vill vi ansluta oss till den ståndpunkt som Pastoratsförbundets arbetsgrupp intagit. Detta förslag innebär delat huvudmannaskap efter nyss redovisade principer. Skälet härtill är att det i allt fler rättsliga och samhälleliga sammanhang krävs att kyrkobokföringen lämnar upplysning var en person vid en viss aktuell tidpunkt rätteligen skall anses vara bosatt. Detta gäller inte minst i ett stort antal skatteärenden. Detta medför att beslutsfattaren ställs inför ställningstaganden som genom sin fiskala betydelse knappast har något som helst samband med svenska kyrkans egentliga uppgift och verksamhet. Kyrkans kontakter i övrigt med medborgarna kan därtill negativt påverkas av denna fiskala uppgift.

9 Begravningsverksamheten

9.1 Begravningsverksamhetens organisation

9.1.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår att ansvaret för begravningsverksamheten delas mellan församling och pastorat. Därvid skall församlingen svara för den löpande vården av kyrkogårdarna, för gravöppning och gravunderhåll. Pastoratet skall å sin sida svara för tunga kostnader som hör samman med nyanläggningar, större investeringar etc. Samverkansnämnderna i stifteten skall särskilt verka för en vidare samverkan kring begravningsfrågorna.

9.1.2 Bakgrund

I diskussionsbetänkandet Församlingen i framtiden redogjorde vi för begravningsverksamhetens nuvarande organisation (SOU 1983:55 sid 68 ff.). I landet finns omkring 3 250 allmänna begravningsplatser. Av dessa är omkring 2 620 kyrkogårdar, dvs. ligger kring eller invid kyrkan. Nya allmänna begravningsplatser anläggs vanligen fristående.

Med få undantag är de kyrkliga kommunerna huvudmän för verksamheten. I Stockholm och på några ytterligare platser är dock den borgerliga kommunen huvudman. Vidare förekommer på en del platser ett samarbete mellan kyrkliga och borgerliga kommuner vid förvaltningen av allmänna begravningsplatser.

Frågan om ett ändrat huvudmannaskap har varit föremål för flera utredningar, senast utredningen om begravningsverksamheten som redovisade resultatet av sitt arbete i betänkandet (SOU 1981:36) Begravningsverksamhet. De flesta av remissvaren på sistnämnda betänkande liksom kyrkomötet förordade dock ett fortsatt kyrkligt huvudmannaskap.

Vidare kan erinras om att begravningsverksamheten — vilket väl vitsordas i remissvaren på Församlingen i framtiden — är en tyngande post i den kyrkokommunala budgeten, ca 16 % av de totala utgifterna. Av bl.a. begravningsutredningens material framgår att kostnaderna per invånare varierade kraftigt. De minsta enheterna har de högsta kostnaderna. Begravningsutredningen fastslog vidare att de högre kostnaderna

i de mindre enheterna inte berodde på en högre servicenivå, utan att servicenivån i dessa tvärtom i vissa avseenden var lägre.

9.1.3 Redovisning av förslaget

I våra direktiv har inte sagts något om ett ändrat huvudmannaskap för begravningsverksamheten. Vi har därför att utgå från ett oförändrat kyrkligt huvudmannaskap.

Som framgår av avsnitt 5.1 (sid 00) föreslår vi att ansvaret för begravningsverksamheten delas mellan församling och pastorat. Församlingen svarar sålunda för den löpande vården av kyrkogårdarna, för gravöppning och gravunderhåll, medan pastoratet svarar för de tunga kostnader, som hör samman med nyanläggningar, maskininvesteringar etc.

Remissutfallet visar att den verksamhet, kring vilket ett stort antal kyrkokommuner genom bl.a. partiella samfällighetsbildningar är beredda att utveckla ett vidgat samarbete, är just begravningsverksamheten. Då en naturlig utveckling mot ett samarbete i större och mera ekonomiskt bärkraftiga enheter på detta område synes vara på väg har vi gjort den bedömningen att denna utveckling i nuläget inte bör störas genom att vi lägger förslag som innebär obligatoriska samarbetslösningar på nivåer över pastoratets.

Som anförts i tidigare avsnitt är dock begravningsverksamheten den angelägenhet som kanske kräver det största och mest bärkraftiga underlaget. Detta förhållande avspeglas också i remissvaren på Församlingen i framtiden. I många av svaren föreslås att begravningsverksamheten skall föras till en obligatorisk samfällighet på kommunnivå. Även pastoratsförbundets styrelse är inne på sådana tankar. I stället för ett obligatorium föreslår dock styrelsen att samfälligheten får genomföras "efter samtycke av det alldeles övervägande antalet församlingar i en sådan tilltänkt samfällighet".

När vi nu föreslår att flytta begravningsverksamhetens tyngre poster till pastoratsplanet kan detta emellertid betyda att enheten i många fall trots allt blir för liten för att skapa tillräcklig ekonomisk bärkraft och ge möjligheter till en rationell skötsel. Det är därför väsentligt att de mindre pastoraten stimuleras att samverka kring begravningsverksamheten med andra pastorat. Samverkansnämnderna i stiftet kommer att ha ett stort ansvar för att så sker. De möjligheter som föreligger för en sådan samverkan är gemensamt kyrkoråd för begravningsverksamheten och samfällighetsbildning.

En samverkan i samfällighetens form rörande begravningsverksamheten kan i dag leda till ogynnsamma effekter på grund av den s.k. dissenterskatten. De skattebetalare som inte är medlemmar i svenska kyrkan betalar endast delar av skatten till samfälligheten, trots att denna endast är avsedd för begravningsverksamheten. Samtidigt får en kyrkokommun som på detta sätt avhämt sig begravningsverksamheten behålla intäkter som avser denna verksamhet. Dessa effekter avser vi att pröva inför vårt huvudbetänkande.

Eventuellt kan även kommunalförbundsreglerna formas om så att de möjliggör en enkel hantering av begravningsverksamheten genom en

samverkan mellan flera pastorat, t.ex. inom en borgerlig kommun. Samverkan i kommunalförbundsformen öppnar också möjlighet att direkt samverka med borgerlig kommun. Ett kommunalförbund för detta ändamål skulle kunna bestå av ett "utskott" med valda ledamöter för varje församling. De ingående pastoraten debiteras kostnaderna för verksamheten.

Beträffande krematorier bör en kyrkokommun inom upptagningsområdet svara för anläggning och drift. De andra kyrkokommunerna inom området bör samarbeta genom avtal. Skulle möjlighet öppnas för att införa kommunalförbundsinstytutet på det kyrkokommunala området skulle ansvaret för anläggning och drift alternativt kunna ske i kommunalförbundsform. Någon annan närmare reglering bedömer vi inte vara nödvändig. Även här bör initiativ kunna tas av stiftens samverkansnämnder.

9.2 Begravningsverksamheten och andra trossamfund än svenska kyrkan

9.2.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår att stiftssamfälligheten som en obligatorisk uppgift skall svara för att det i rimligt antal finns regionala begravningsplatser för icke kristna trosbekännare. Vidare bör önskemål av andra kristna trossamfund än svenska kyrkan om särskilda gravområden på de allmänna begravningsplatserna lämpligen lösas genom ett ökat samarbete i berörda kyrkokommuner mellan svenska kyrkan och de andra trossamfundet.

9.2.2 Bakgrund

Utredningen om begravningsverksamheten inhämtade synpunkter och önskemål från vissa trossamfund, nämligen de svenska frikyrkorna, de estniska och lettiska evangelisk-lutherska kyrkorna i Sverige, den anglikanska kyrkan, katolska kyrkan, de ortodoxa kyrkorna, samt bland icke kristna trossamfund de judiska församlingarna och de islamska församlingarna (SOU 1981:36 sid 29 ff.) Därvid fann utredningen att de praktiska problemen var av tämligen begränsad omfattning även om dessa kunde förutses öka med tiden. De åtgärder som krävdes var närmast av två slag. Särskilda gravområden för vissa trosbekännare behövde anordnas på allmänna begravningsplatser i större utsträckning än vad som förekommer nu. Speciella synpunkter behövde beaktas då det gäller vissa icke kristna trosbekännare, t.ex. krav på kapell för tvagning och möjligheter till omedelbar begravning.

9.2.3 Redovisning av vårt förslag

Efter kontakter med vissa andra trossamfund har vi i vårt arbete kommit fram till samma slutsatser som utredningen om begravningsverksamhe-

ten anförde. Stiftssamfälligheten bör som en obligatorisk uppgift svara för regionala begravningsplatser för icke kristna trosbekännare.

Ansvar för stiftssamfälligheten bör vara att se till att ett rimligt antal begravningsplatser finns tillgängliga för de icke kristna grupper som så kräver. Stiftssamfälligheten bör därvid uppdra åt ett pastorat eller en större samfällighet att svara för skötseln av begravningsplatsen ifråga.

Vidare bör till stiftssamfälligheten knytas en särskild nämnd, som skall arbeta med dessa frågor. I nämnden bör finnas representanter från stiftssamfälligheten, från skötselansvarig kyrkokommun och från de icke kristna trossamfund som berörs.

Andra kristna trossamfunds önskemål om särskilda gravområden på allmänna begravningsplatser bör lämpligen lösas genom ett ökat samarbete i berörda kyrkokommuner mellan svenska kyrkan och de andra trossamfundet. Om så bedöms nödvändigt med hänsyn till de lokala förhållandena bör ekumeniskt sammansatta nämnder kunna inrättas.

9.3 Begravningskostnaderna för enskilda

9.3.1 Vårt förslag i sammanfattning

De krav som förts fram beträffande församlingarnas möjlighet att svara för ytterligare begravningskostnader behandlas i vårt huvudbetänkande och kommer då att baseras på en undersökning av vilka kostnader som redan i dag betalas av kyrkokommunerna. Vad angår frågan om begränsning av kostnaderna för förvärv av gravrätt utanför den egna församlingen föreslår vi att frågan i första hand löses genom att avtal om kostnadsutjämning fritt ingås mellan kyrkokommuner.

9.3.2 Bakgrund

Församlingarnas möjligheter att begränsa begravningskostnaderna för enskilda togs upp i riksdagen i motion 1982/83:22 av Sture Palm (s) och Aina Westin (s). Kompetensregeln har enligt motionen förhindrat församlingarna att vidta åtgärder i denna riktning. Bl.a. hänvisades till att ett beslut av kyrkofullmäktige i Sundbybergs församling om att fritt tillhandahålla kistor och svepning m.m. efter besvär undanröjdes av länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut fastställdes sedermera av regeringsrätten (RÅ 1974 A 1281). Enligt motionen borde riksdagen i form av ett tillkännagivande till regeringen uttala att församlingar och kyrkliga samfälligheter inom ramen för sin kompetens ges rätt att verka för lägre begravningskostnader.

Majoriteten i konstitutionsutskottet uttalade stor förståelse för kravet på vidgad kompetens. Med hänsyn till de ökade kostnader som en vidgning av kompetensen medför måste emellertid först de ekonomiska förutsättningarna utredas. I denna utredning borde svenska kyrkans strukturfrågor på lokalplanet få en framträdande plats. (KU 1982/83:8). Riksdagen biföll motionen genom att som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anförde.

I motion 1980/81:1506 av Bertil Hansson (fp) och Wilhelm Gustafsson (fp) framhöll motionärerna att gravrätt som regel upplåts kostnadsfritt, om den avlidne vid dödsfallet är kyrkobokförd i den församling eller samfällighet där gravrätten önskas. Att erhålla gravrätt i annan församling eller samfällighet medför enligt motionärerna däremot vanligen en kostnad för den enskilde. Motionärerna menade att de ofta väl underbyggda önskemålen om förvärv av gravrätt utanför den egna församlingen motiverar att kostnadsfrågan löses genom "clearingavtal" mellan församlingarna eller med kyrkofondsmedel. Utredningen om en vidgad användning av kyrkofonden var enligt motionärerna ett naturligt organ för att belysa både den mera speciella fråga som motionen aktualiserade och den mera vittsyftande om en utjämning mellan församlingarna av kostnaderna för begravningsverksamheten över huvud taget.

Konstitutionsutskottet menade att även denna fråga borde ses över i samband med den begärda utredningen av frågan om begränsning av begravningskostnader för enskilda (KU 1982/83:8). Riksdagen anslöt sig till konstitutionsutskottets förslag.

Båda dessa frågor har överlämnats till vår kommitté.

9.3.3 Redovisning av förslaget

Enligt vår mening kan frågan om begränsning av begravningskostnader lösas på flera sätt. Ett sätt är att föreslå en utvidgning av den allmänna försäkringen så att försäkringen täcker vissa minimikostnader. En annan väg skulle kunna vara att vidga kompetensen så att en kyrkokommun har rätt att påta sig en större del av kostnaden i samband med begravning. Uppgifter som kan vara aktuella är utöver kostnader för kista och svepning transport vid kremation i annan kyrkokommun, kremering m.m.

Vi undersöker f.n. vilka kostnader som i dag betalas av kyrkokommunerna och avser att återkomma till våra förslag i denna fråga i vårt huvudbetänkande.

Vad gäller kostnaderna för gravrätt utanför den egna församlingen har pastoratsförbundet verkat för, och under senare tid i vissa regioner även lyckats, att få till stånd avtal om kostnadsutjämning mellan berörda kyrkokommuner. Skäl finns att anta att sådana clearingavtal kommer att öka. Vi anser det därför rimligast att problemet i första hand löses genom att avtal fritt ingås mellan kyrkokommunerna. Någon lagreglering bör därför f.n. inte komma ifråga. Nämnden för församlings- och pastoratsförvaltningen inom Svenska kyrkans stiftelse för rikskyrklig verksamhet bör kunna följa utvecklingen och inspirera till att sådana clearingavtal ingås. Först om denna väg inte skulle visa sig framkomlig bör ytterligare initiativ övervägas.

10 Kontraktet som samarbetsenhet

10.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår inga omedelbara åtgärder i form av nya arbetsuppgifter för kontrakten. Dock torde en viss utveckling av arbetet på kontraktsnivå komma att ske spontant, inte minst i de kontrakt där man redan i dag har påbörjat en samverkan. Inför en sådan utveckling kan en prövning vara nödvändig av såväl kontraktsindelningen som kontraktsprostarnas arbetsuppgifter.

10.2 Bakgrund

De olika stiftens är indelade i kontrakt, sammanlagt 180 i hela landet. Kontrakten är vad som i kyrkolagen kallas prostrier. Ett kontrakt utgör tjänstgöringsområde för en kontraktsprost (vilken utses av biskopen), men har inte annars någon legal funktion.

Vilken samverkan som sker mellan de i kontrakten ingående församlingarna skiftar i hög grad mellan olika delar av landet, liksom för övrigt också ofta mellan närliggande kontrakt. På vissa håll har en omfattande samverkan utvecklats och kontraktet blivit en fungerande arbetsenhet på nivån ovanför pastoratet. På andra håll förekommer i stort sett inte någon form av organiserad kontraktssamverkan vad gäller den kyrkliga verksamheten.

Möjligheterna till en fastare och mer reglerad samverkan på kontraktsnivå har i tidigare skeden av diskussionen om svenska kyrkans lokala organisation spelat en viss roll. Så föreslog t.ex. en arbetsgrupp inom Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund 1972 i betänkandet Svenska kyrkans lokala organisation att kontraktet skulle bli den primära ekonomiska enheten i den lokala organisationen, i vart fall för tyngre ekonomiska frågor. Kontraktet skulle enligt detta förslag bilda en ekonomisk samfällighet och pastoratets ekonomiska förvaltning skulle föras över på kontraktet. Kontraktet skulle också, enligt arbetsgruppens förslag, bli arbetsenhet för vissa för ett större område gemensamma uppgifter. Specialisttjänster skulle kunna inrättas inom kontraktet och kontraktsprosten skulle få en mer markerad arbetsledande ställning. Arbetsgruppens betänkande ledde inte till några åtgärder.

10.3 Redovisning av förslaget

Vi föreslår inga obligatoriska uppgifter för kontraktet. Den samverkan vi föreslår på pastoratsplanet är den enda för samtliga församlingar gemensamma samverkansformen på lokal nivå.

Däremot har remissmaterialet på Församlingen i framtiden visat, att det finns ett stort intresse och en tilltro till utökat samarbete mellan församlingarna inom ett kontrakt. Utredningen kritiserar av flera remissinstanser för att den inte särskilt beaktat kontraktets möjligheter. Som tidigare nämnts finns det i materialet flera förslag till lösningar som har kontraktet som en obligatorisk del. Även om sålunda inget förslag läggs om obligatoriskt kontraktsarbete finns det anledning att förmoda, att utvecklingen mot ökad samverkan på kontraktsplanet fortsätter.

Utökat kontraktssamarbete ställer emellertid större krav på kontraktets utformning som lämplig arbetsenhet. Detta förutsätter bl.a. att kontrakten bättre anpassas till kommungränserna.

Kontraktet kan sålunda bli arbetsenhet för vissa av de gemensamma församlingsangelägenheter som har stiftssamfälligheten som ansvarigt organ. För detta arbete blir kontraktsprosten arbetsledare. Arbetsledarskapet kan delegeras till kyrkoherde i pastorat där man funnit det lämpligt att placera av stiftsamfälligheten anställd personal.

På sikt bör *kontraktsprostsuppgiften* ses över. Personalförbundet har i sitt remissvar föreslagit, att uppgiften att vara kontraktsprost knyts till huvudpastoratet i kontraktet. Tjänsten skulle alltså sökas och vara knuten till bestämd kyrkoherdetjänst på samma sätt som domprosttjänsten är knuten till kyrkoherdetjänsten i domkyrkoförsamlingen. Genom denna ordning skulle tjänsteorganisationen kunna dimensioneras bättre efter de uppgifter som åvilar ett pastorat. Administrationen kunde på samma sätt dimensioneras efter uppgifterna och kontraktsprosten fick en fast administrativ enhet till sitt förfogande.

Förslaget har emellertid också sina begränsningar. Möjligheten att som i dag också till kontraktsprost välja präster som föredrar arbete i ett landsbygdspastorat skulle försvinna. Kontraktsprosten som biskopens förtroendeman och biträde i personalvårdsfrågor skulle också förändras. Ett annat förslag som ofta nämns i debatten är att begränsa kontraktsprostens mandatperiod.

Frågan om kontraktsprostens uppgifter hör också nära samman med frågan om biskopens arbetsbörda. Ett förstärkt kontraktsplan skulle påverka biskoparnas arbetsbörda i gynnsam riktning.

Frågan om kontraktens respektive kontraktsprostarnas ställning bör lämpligen övervägas ytterligare inom kyrkans olika organ innan konkreta förslag till åtgärder förs fram.

11 Kyrkoherdens ställning i kyrkorådet

11.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår att kyrkoherden alljämt skall vara självskriven ledamot av församlingskyrkorådet. Kyrkoherdens självskrivenhet i pastoratskyrkorådet skall däremot upphöra. Med hänsyn till kyrkoherdens självskrivethet som ledamot av församlingskyrkorådet skall denne inte längre vara valbar till församlingens fullmäktige. Kyrkoherden föreslås emellertid kunna väljas till såväl pastoratsfullmäktige som pastoratskyrkoråd. För den händelse kyrkoherden inte är vald till ledamot av pastoratskyrkoråd har denne närvaroplikt samt yttrande- och förslagsrätt vid pastoratskyrkorådets sammanträden. I denna fråga jämföras församlingspastoratets kyrkoråd med ett församlingskyrkoråd, medan en samfällighets kyrkoråd jämföras med ett pastoratskyrkoråd.

11.2 Bakgrund

Enligt 1930 års församlingsstyrelselag var kyrkoherden självskriven ordförande i kyrkorådet. I propositionen (nr. 100/1930) med förslag till ny lag uttryckte departementschefen den uppfattningen, att det självskrivna ordförandeskapet borde tillkomma kyrkoherden i kraft av hans ämbete. Både den ställning pastor intog i församlingen och arten av de uppgifter kyrkorådet hade att fullgöra gjorde denna ordning riktig.

Inför tillkomsten av 1961 års församlingsstyrelselag hade situationen emellertid delvis blivit en annan. Den borgerliga och den kyrkliga kommunen parallellställdes alltmer, vilket bl.a. framgick av att flera bestämmelser i 1953 års kommunallag infördes i församlingsstyrelselagen. När det gällde kyrkoherdens ställning i kyrkorådet ändrades denna så att kyrkoherden blev självskriven ledamot men ordförande blott efter val. I propositionen (nr. 70/1961) anförde departementschefen att frågan om kyrkoherdens ställning komplicerades av att kyrkorådet handhade såväl *kyrkliga* som *kyrkokommunala* angelägenheter. När det gällde de förra uppgifterna fann han det naturligt att kyrkoherden hade en självskriven plats i kyrkorådet. Detta motiverades av det samband som rådde mellan kyrkoherdens tjänsteutövning och kyrkorådets uppgifter inom församlingsvården. Däremot var denna självskrivenhet mera tveksam när det gällde kyrkorådets kyrkokommunala verksamhet. Obligatoriskt leda-

motskap var inte förenligt med kommunala självstyrelseprinciper. Tvärtom var det så, anförde departementschefen, att den som var föredragande i kommunens styrelse eller hade annan ledande tjänst inom kommunens förvaltning inte ens var valbar som ledamot i kommunens styrelse. Betonades alltså kyrkorådets kyrkokommunala uppgifter och drogs parallellen med den borgerliga kommunen fullt ut, så borde kyrkoherden kanske inte ens vara ledamot av rådet. När de båda funktionerna vägdes mot varandra fann dock departementschefen att den kyrkliga funktionen vägde över. Det gick knappast att jämföra kyrkoherden med någon befattningshavare inom en borgerlig kommun. Dessutom kunde det betonas, att eftersom kyrkoherden i allmänhet erhållit sitt ämbete efter församlingens val, så kunde man hävda att självskrivnenheten föll tillbaka på detta tidigare val.

1977 antog riksdagen en ny kommunallag och redan samma år tillsattes en särskild utredare att företa en översyn av församlingsstyrelselagen så att den anpassades till den nya kommunallagen i de fall där en avvikelse inte var sakligt betingad. Betänkandet (SOU 1981:6) Översyn av lagen om församlingsstyrelse innehöll också en noggrann jämförelse paragraf för paragraf mellan församlingsstyrelselagen och den nya kommunallagens bestämmelser. I sin kommentar till paragrafen om kyrkoherdens ställning i kyrkorådet pekade utredningen på det förhållandet att biskopar och präster enligt en lång tradition i svenska kyrkan inte enbart hade ställning som tjänstemän eller funktionärer i kyrkan. I stället hade de som innehavare av "det religiöst bestämda prästämbetet" ett i förhållande till församlingen självständigt ansvar för kyrkans lära, undervisning och sakramentsförvaltning. Samtidigt pekade man på att det också var tradition inom svenska kyrkan med ett självständigt lekmannainflytande, dvs. "folkligt förankrad självstyrelse och prästerligt ämbetsförvaltning". Det fanns ingen anledning, menade utredningen, att frånga gällande ordning eller de motiveringar som fanns för densamma. Kyrkoherden hade en rad exklusiva uppgifter som gav honom/henne en självständig myndighet och ett självständigt ansvar. Samtidigt var denna självskrivnenhet i dagssituationen inte längre lika självklar som tidigare. På den borgerligt kommunala sidan saknades den helt. Där gällde arbetet i dag i stället graden av personalinflytande och medbestämmande. Men just prästens ämbete skilde svenska kyrkan från en borgerlig kommun.

Departementschefen följde utredningen och föreslog i propositionen (1981/83:19) att kyrkoherden fortfarande skulle vara självskrivnen ledamot i kyrkorådet. Motivet var att kyrkoherdens ställning och uppgifter var sådana att kyrkorådets arbete inte skulle kunna bedrivas på ett tillfredsställande sätt utan kyrkoherdens deltagande.

I motion 1982/83:37 av Olle Svensson m.fl. (s) hemställdes att kyrkoherdens självskrivnenhet i kyrkorådet skulle upphöra. I stället borde han/hon ha rätt att delta i kyrkorådets sammanträden, yttra sig och anteckna skiljaktig mening till protokollet. I sitt yttrande över motionen menade konstitutionsutskottet, att argumenten mot självskrivnenheten vunnit i styrka sedan avvägningen gjordes i samband med behandlingen av 1961 års församlingsstyrelselag. Inte minst reformerna på kyrkolag-

stiftningens område och det nya kyrkomötet utan självskrivna biskopar var härvid av betydelse. Därför menade utskottet att starka skäl talade för att självskrivnenheten avskaffades redan i 1983 års lag om församlingar och kyrkliga samfälligheter. Dock beslöt utskottet föreslå att en utredning skulle pröva konsekvenserna för kyrkorådets arbete av ett sådant ställningstagande, innan ändringen gjordes. En sådan utredning borde också ta ställning till om kyrkoherden överhuvud skulle vara valbar till kyrkorådet samt undersöka andra former än ledamotskap för medverkan i kyrkorådets arbete.

Riksdagen biföll utskottets förslag.

Regeringen uppdrog åt kyrkokommittén att verkställa den av riksdagen begärda utredningen om kyrkoherdens ställning i kyrkorådet.

I motion 1983:59 av Kerstin Perers m.fl. till 1983 års kyrkomöte hemställdes att någon ändring i kyrkoherdens ställning i kyrkorådet inte borde göras.

Kyrkomötet uttalade som sin mening att kyrkoherdens självskrivnenhet som ledamot av kyrkorådet borde stå kvar oförändrad. Som motiveering anfördes bl.a. följande.

Från kyrklig synpunkt är det mycket betydelsefullt att det finns en nära och naturlig kontakt mellan kyrkoherden, med dennes speciella ämbetsansvar, och församlingskyrkorådet. Det självskrivna ledamotskapet är en god garanti för detta. Om självskrivnenheten upphör finns det risk för att det uppstår förhållanden, som är olyckliga med hänsyn till församlingens andliga liv. Om kyrkoherden inte blir vald till ledamot i kyrkorådet kan den situationen uppstå att kyrkoherden fjärras från kyrkorådets arbete på ett sådant sätt att han eller hon inte aktivt tar del i detta. Det finns i sådant fall stor risk för att det andliga livet och den kyrkokommunala verksamheten i församlingen blir åtskilda på ett sätt som slår sönder helheten i församlingen. Detta bör på allt sätt motverkas.

11.3 Redovisning av förslaget

Den s.k. dubbla ansvarslinjen, kombinationen av prästerlig ämbetsförvaltning och folkligt förankrad självstyrelse, är den i traditionell svensk kyrkorätt genomförda ordningen. Enligt denna gäller att kyrkoherden skall ha vård om församlingen. Tillsammans med församlingen och dess kyrkvårdar har han eller hon också vården om kyrkan och dess inventarier. Kyrkoherden har vidare ett självständigt ansvar för kyrkans lära, förkunnelse och sakramentförvaltning, medan församlingen genom sina organ har beslutanderätten över församlingens ekonomi och förutsättningarna i övrigt för församlingsverksamheten.

En kyrkorättslig argumentation innebär att ordningen markerar att kyrkans lära inte är underkastad demokratiska beslut i vanliga kyrkokommunala former utan måste tolkas i ett läroansvar. Det prästerliga ämbetsansvaret utgör då en garanti gentemot tillfälliga majoritetsbeslut i ett kyrkoråd. I en öppen folkkyrka kan denna ordning anses oundviklig, då den utgör den enda formen för ett lagligt reglerat läroansvar.

Denna argumentation har släktskap med den argumentation departe-

mentschefen använde i Kungl. Maj:ts proposition nr 70 1961 rörande den nya församlingsstyrelselagen. Då skilde han på kyrkorådets kyrkliga och kyrkokommunala angelägenheter. För de förra var kyrkoherden nödvändig men inte för de senare.

Bilden är dock inte helt entydig. Alltsedan tillkomsten av 1961 års församlingsstyrelselag har det betonats, att kyrkorådet inte bara har administrativa och ekonomiska uppgifter. Såväl kompetensparagrafen (LFS 1961 § 2) med dess stadgande att kyrkorådet har att främja gudstjänstliv och kyrklig förkunnelse samt kristen verksamhet bland barn och ungdom, ålderstigna, sjuka och andra som behöver omvårdnad¹ som stadgandet i § 43 att kyrkorådet skall ha omsorg om församlinglivet och verka för dess utveckling² har använts för att bryta ned en alltför rigid uppdelning i kyrkligt och kyrkokommunalt, eller om man så vill andligt och världsligt. En intensiv studiesatsning inom svenska kyrkan på "Lekman tar ansvar" från 1963 och framåt betonade kyrkorådets ansvar för såväl församlingsvården som den organisatoriska grunden för dess bedrivande. Ett oändligt antal kurser för kyrkorådsledamöter i samtliga stift har betonat samma sak.

Detta delade ansvarstagande för kyrkorådets "kyrkliga" angelägenheter har också fått uttryck i lag och förordning. I den förordning (1976:204) som reglerade genomförandet av 1976 års alternativa ordning för gudstjänster inom svenska kyrkan var det kyrkorådet som skulle fatta beslutet om övergång till den nya ordningen för huvudgudstjänster. Beslutet skulle föregås av samråd med präster och kyrkomusiker. Detta var ett avsteg från den traditionella ordningen enligt vilken pastor ensam ansvarade för gudstjänstlivets genomförande. Gudstjänst som inte var huvudgudstjänst kunde dock pastor anordna enligt den nya ordningen utan kyrkorådets beslut. Enligt förordningen (1982:870), som reglerar användningen av de nya ordningarna för kyrkans handlingar, dop, konfirmation, vigsel och begravning, fattas beslutet av pastor efter medgivande av kyrkorådet. Skillnaden mellan de båda förordningarnas sätt att reglera beslutsordningen betingas av de kyrkliga handlingarnas mera "privata" karaktär, där det pastorala handlandet dominerar över förrättningarnas karaktär av församlingsgudstjänst. Härvid skall kyrkorådet ge ett allmänt medgivande att de nya ritualen får användas men det slutliga beslutet fattas av pastor.

Ännu ett exempel finns i den nya lagen (1982:377) om tillfällig upplåtelse av kyrka. Enligt tidigare ordning gällde att pastor enligt sedvanerätt bestämde om kyrkorummets användning. Genom lagen (1963:501) om upplåtande av kyrkorum i vissa fall skulle det ankomma på kyrkorådet att besluta om kyrkans användning för andra ändamål än gudstjänst och därmed jämförliga förrättningar. Enligt den nya lagen beslutar emellertid nu kyrkorådet om kyrkorummets användning för annat ändamål än gudstjänster som ingår i den av domkapitlet fastställda tjänstgöringen för pastoratets präster samt de kyrkliga förrättningar som hålls av församlingens präster och avser någon som tillhör församlingen. Kyrkoherden ska beredas tillfälle att yttra sig innan beslut fattas. Beslutet kan också delegeras av kyrkorådet till kyrkoherden ensam eller till kyrkoherden samt några ledamöter eller suppleanter i kyrkorådet.

¹Jfr 1982:1052, 1 kap. 3 §
²d:o 5 kap. 2 §

De nya ordningarna som ger kyrkorådet ett större inflytande över församlingens gudstjänstliv förutsätter samverkan mellan kyrkoråd och präst.

Denna nya utveckling kan givetvis tolkas som ett allt starkare markerande av kyrkorådets kyrkokommunala karaktär. Demokratins spelregler ska gälla överallt. Men utvecklingen kan också ges en teologisk motivering som utgår ifrån den lutherska reformationens syn på "det allmänna prästadömet" enligt vilket ämbetet, evangelieförkunnelsens och sakramentsförvaltningens uppdrag, uppbärs av alla kristna. Församlingen överlåter sedan uppdraget på särskilda personer. Ansvar för att uppdraget förvaltas i överensstämmelse med kyrkans tro och bekännelse ligger dock kvar på församlingen. I sitt preliminära betänkande med anledning av väckta motioner om kyrkans framtida organisation redovisar 1979 års kyrkomötes utredningsnämnd de båda teologiska argumentationslinjerna under rubriken Demokrati och läroämbete. Enligt den förra linjen har alltså "det religiöst bestämda prästämbetet" ett särskilt ansvar för lärofrågor, medan den andra linjen ger detta ansvar primärt åt församlingen. Vad begreppet församling innebär utvecklas dock inte närmare. Det är den senare linjen som kan sägas ha blivit genomförd i det nya kyrkomötet. Biskoparnas och prästerskapets särskilda representation har där utgått och samtliga ledamöter väljs fritt bland svenska kyrkans medlemmar. Att biskoparna likväl tillmäts en särskild betydelse framgår av att de har närvaroplikt vid kyrkomötet. Lärofrågornas särställning markeras av att beslut i sådana frågor skall fattas i särskild ordning och att kyrkomötet har bestämt att de skall beredas i en läronämnd där samtliga biskopar ingår i kraft av sitt ämbete.

Genom att våra organisatoriska förslag i stort innebär, att församlingskyrkorådets ansvar för församlingsverksamheten markeras medan tyngre ekonomiska uppgifter faller på pastoratet, bör argumenten för ett avskaffande av kyrkoherdes självskriivenhet i församlingskyrkoråd ha förlorat i styrka, medan det motsatta gäller för pastoratskyrkorådet. Redan 1961 talade departementschefen om avvägningen mellan kyrkorådets kyrkliga och kyrkokommunala uppgifter, och att frågan om kyrkoherdens självskriivenhet var avhängig avvägningen mellan dessa uppgifter. Genom vårt förslag i övrigt betonas församlingskyrkorådets kyrkliga/församlingsvårdande uppgifter. Vi anser därför att kyrkoherdens självskriivenhet i församlingskyrkorådet bör bestå.

Kyrkoherdes självskriivenhet i pastoratskyrkorådet bör däremot upphöra. Kyrkoherde skall däremot kunna väljas till både pastoratsfullmäktige och pastoratskyrkoråd. För den händelse kyrkoherde inte är vald till ledamot av pastoratskyrkoråd bör denne dock ha närvaroplikt och yttrande- och förslagsrätt vid pastoratskyrkorådets sammanträden.

Ett kyrkoråd i ett enförsamlingspastorat är i denna fråga att jämställa med ett församlingskyrkoråd eftersom kyrkorådet bär ansvaret för de församlingsvårdande uppgifterna. Kyrkoherden är sålunda självskriiven ledamot av enförsamlingspastoratets kyrkoråd. Denna självskriivenhet gäller också i de för flera församlingar gemensamma kyrkoråd som finns i ett fåtal pastorat. Även dessa kyrkoråd har ju att besluta om de församlingsvårdande uppgifterna.

En samfällighets kyrkoråd är i denna fråga på samma sätt att jämföra med ett pastoratskyrkoråd, eftersom ett samfällt kyrkoråd aldrig har att besluta om församlingsverksamhetens utformning. I en samfällighet omfattande flera pastorat utses en av kyrkoherdarna av stiftsstyrelsen att inneha uppgiften att med närvaroplikt och yttrande- och förslagsrätt delta i kyrkorådets sammanträden.

En ny generell regel bör vidare utformas med innebörd att den som genom sin tjänst innehar en plats i en styrelse inte är valbar till fullmäktigeförsamling på lägre eller samma nivå. På högre nivå är vederbörande däremot givetvis valbar. Härigenom skulle kunna undvikas sådana från demokratisynpunkt stötande situationer som när kyrkoherde varit invald i kyrkofullmäktige för ett visst parti och samtidigt varit ledamot av kyrkorådet ex officio och i ett jämviktsläge har den avgörande rösten. Enligt vårt förslag blir sålunda en kyrkoherde, som innehar ett självskrivet ledamotskap i församlingskyrkoråd, inte valbar till kyrkofullmäktige i den församlingen. Biskop, som enligt förslaget ska vara självskrivet ordförande i stiftsstyrelsen, blir därmed inte heller valbar till stiftstinget.

12 Arbetsledaransvaret i pastoratet

12.1 Vårt förslag i sammanfattning

Frågan om arbetsledarskapet i pastoratet berör på en rad punkter vårt arbete. Med hänsyn till att det pågår ett inomkyrkligt arbete i frågan, lägger vi emellertid inte nu fram några förslag. En samordning bör ske mellan det eventuella utredningsarbete som kan komma ut av 1985 års kyrkomöte och vårt fortsatta arbete.

12.2 Bakgrund

Med frågan om kyrkoherdens ställning hänger nära samman ett problemkomplex, som gäller vem eller vilka som i olika delar av församlingsarbetet utövar den faktiska arbetsledningen. De beslut som kan komma att fattas med anledning av våra förslag i kap. 11 kommer därför med nödvändighet att påverka förutsättningarna för det som sägs i detta avsnitt. Vi har också uppmärksammat den inom kyrkan synnerligen aktuella debatten om chefskapet i församlingen.

Det har också gjorts hänvändelser till oss i syfte att aktualisera frågor som hör till detta område. Vi har därför kartlagt vilket samband frågorna har med vårt övriga arbete och vilka utredningsinsatser som kan bli erforderliga.

Den kyrkorättsliga grunden för ansvarsfördelningen inom pastoratet är komplicerad och, mot bakgrund av att den utgörs av både mycket gamla lagregler och åtskilligt modernare lagstiftning, dessutom tämligen svåröverskådlig. Här skall endast kort antydast vilka svårigheter som finns för närvarande.

Med det särskilda prästämbetet, som är förankrat i svenska kyrkans bekännelse (art. V i Augsburgska bekännelsen), följer vissa exklusivt prästerliga funktioner, nämligen evangelieförkunnelse och sakramentsförvaltning. Prästerna är inte underställda församlingens eller pastoratets organ. Enligt 1686 års kyrkolag är kyrkoherden överordnad pastoratets övriga präster och har sålunda arbetsledande funktioner i förhållande till dem.

De kyrkorättsliga reglerna i förening kan ses som ett regelsystem, vilket naturligtvis bör vara logiskt och sammanhängande och inte ge uttryck åt motsägande eller oklara principer. Av bestämmelserna borde

därför kunna slutas vad som är prästämbetets innebörd och funktion, och vad som följer av detta när det gäller ansvarsfördelningen i pastoratet.

Från sådana utgångspunkter har det också hävdats att det finns en konsekvent tillämpning av principerna om prästämbetets funktion, som innebär att gudstjänstlivet och all förkunnelse, undervisning och själavård i församlingen leds av eller utövas av prästen, eller sker på dennes ansvar. Med en sådan tolkning får församlingsorganen endast ett begränsat inflytande på det församlingsvårdande arbetet. Den växande kadern av anställda, icke prästerliga medarbetare, bör enligt detta synsätt ha prästerna som arbetsledare. Församlingsorganen skall inte, eller är till och med obehöriga, att ge föreskrifter om arbetet och arbetsledningen av annan innebörd.

Den helhetssyn som det ovan anförda ger uttryck åt, präglas av att ansvaret ges en klar fördelning mellan olika parter; å ena sidan prästen i en särskild ansvarsposition, å andra sidan församlingsorganen med klart avgränsade funktioner. Kyrkorådet har ett direkt ansvar för det andliga livet i församlingen, men inte med några formella befogenheter. Ett kyrkoråd framstår enligt detta synsätt snarast som en arbetsgrupp bestående av prästen och hans eller hennes närmaste medarbetare, med prästen som den utpräglade ledaren.

Uppfattningen har länge dominerat kyrkolivet och har gott stöd i olika författningar, inte minst i speciallagstiftningen, såsom t.ex. folkbokföringsförordningen (1967:198). Den är emellertid inte den enda möjliga, självklara uttolkningen av gällande kyrkorättsliga regler. På vissa punkter finns det möjlighet att anföra tveksamhet eller kritik.

En utgångspunkt för en sådan kritik är t.ex. innebörden av församlingens historiska inflytande på gudstjänstlivets område, en annan betydelsen av det förtydligande stadgande om kyrkorådets ansvar för det andliga livet i församlingen som gjordes i 43 § lagen (1961:436) om församlingsstyrelse.

Det nu aktuella spørsmålet — arbetsledningen i pastoratet — erbjuder från formella utgångspunkter alldeles speciella problem. Befogenheten att instruera de olika befattningshavarna ligger på olika händer. Tjänstgöringsföreskrifter för prästerskapet meddelas av domkapitlet, medan befattningsbeskrivningar för den kyrkokommunalt anställda personalen fastställs av fullmäktige (i huvudsak) och kyrkoråd (i detalj).

Enligt en vanlig uppfattning utgör detta inte något allvarligt hinder. Om den riktiga ordningen är att prästen skall vara arbetsledare för den personalkategori som det är fråga om, bör församlingens/pastoratets organ instruera de kyrkokommunalt anställda om detta, medan domkapitlet (om det behövs) får ålägga prästen arbetsledarskapet. Innan domkapitlet meddelar tjänstgöringsföreskrifter för prästerna skall enligt gällande bestämmelser samråd äga rum, såväl med prästerna som med kyrkorådet, varför några kommunikationsproblem inte skall behöva uppkomma.

Det är emellertid uppenbart att ordningen inte fungerar om det föreligger oenighet mellan arbetsgivarorganen om arbetsledningsfrågan. Om de kyrkokommunala organen önskar fastställa befattningsbeskrivning-

ar, varigenom de kyrkokommunalt anställda eller någon av dessa ställs under arbetsledning av någon annan än prästen, finns det ingen möjlighet för domkapitel eller präst att förhindra detta. Det bör emellertid tilläggas att dessa organs beslut kan innebära kompetensöverskridande, vilket i sin tur kan leda till att det blir upphävt efter besvär. Några väglädande rättsfall inom detta område föreligger inte.

Ytterligare en utgångspunkt för reflektioner över gällande kyrkorättsliga reglering utgörs av det förhållandet att kyrkorätten naturligtvis inte är statiskt oföränderlig. Den kan ändras. Eftersom trossamfundet svenska kyrkan har en identitet, grundad i bekännelsen, kan emellertid ändringarna inte ske hur som helst. Viktiga lagändringar, som berör de aktuella frågorna om prästämbetets ställning, har onekligen företagits under senare tid. Exempel på detta utgör lagen (1982:377) om tillfällig upplåtelse av kyrka och ändringen i lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfundigheter, varigenom det numera har blivit möjligt att utse kyrkvårdar utanför kretsen av kyrkorådsledamöter.

12.3 Redovisning av förslaget

Vi konstaterar att frågan om arbetsledarskapet i pastoratet på en rad punkter berör vårt arbete. Samtidigt är det en fråga, i vilket främst den inomkyrkliga debatten är angelägen. Det är därför betydelsefullt att konstatera att frågan också är aktuell i inomkyrkliga sammanhang. Efter motioner till 1984 års kyrkomöte är det sannolikt att 1985 års kyrkomöte kommer att få ta ställning till frågan om en inomkyrklig utredning på detta område.

Vi har därför funnit det lämpligt att avvakta kyrkomötets ställningstagande på denna punkt. Särskilt frågan om inriktningen av en inomkyrklig utredning om arbetsledarskapet bör kunna få betydelse för vårt arbete. Behov kan också finnas av en samverkan mellan en eventuell inomkyrklig utredning och vår kommitté.

Beroende på hur en inomkyrklig utredning läggs upp och kommer att arbeta, kan det finnas anledning för oss att återkomma till ämnet i vårt slutbetänkande.

Vi vill emellertid redan nu redovisa en preliminär ståndpunkt. Denna innebär dels att vi vill betona behovet av en precisering av vad som skall gälla angående arbetsledningen i pastoratet i framtiden, dels att vi finner det rimligt att pastoratets organ beslutar om vem eller vilka som skall utöva den faktiska arbetsledningen inom skilda områden. Dock bör under alla förhållanden kyrkoherden vara arbetsledare för det rent församlingsvårdande arbetet liksom också för den personal som arbetar i och i anslutning till församlingsvård och gudstjänst. För övriga arbetsuppgifter inom pastoratet, t.ex. folkbokföring eller begravningsverksamhet, kan kyrkoherden vara arbetsledare, men pastoratets organ kan också överlåta uppgiften på annan lämplig person.

13 Lokal ekumenisk samverkan

13.1 Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår, att olika vägar prövas i syfte att öka svenska kyrkans församlingars möjligheter att delta i lokalt ekumeniskt samarbete. Svenska kyrkans lokala organisation bör vara så flexibel, att ett sådant vidgat samarbete blir formellt, juridiskt och ekonomiskt möjligt.

13.2 Bakgrund

Svenska kyrkan deltar i en rad ekumeniska samarbetsprojekt på lokalplanet. I allmänhet innebär dessa, att en församling tillhörig svenska kyrkan är en av parterna i ett distriktskyrkoarbete.

Lokala samarbetsavtal finns dels mellan församlingar tillhörande svenska kyrkan och missionsföreningar tillhörande Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS), dels mellan församlingar inom svenska kyrkan och en eller flera frikyrkoförsamlingar. Antalet samarbetskyrkor av det förra slaget är ca 30, medan den senare samarbetsformen är något mindre vanligt förekommande. Inom frikyrkligheten finns flera exempel på samarbetsförsamlingar, de flesta mellan församlingar tillhörande Svenska Missionsförbundet och församlingar tillhörande Svenska Baptistsamfundet.

Svenska kyrkan deltar också i ekumeniskt samarbete på en rad områden utan att frågan om församlingen är involverad. Detta kan gälla sjukhuskyrkan och den andliga vården vid kriminalvårdsanstalter, RIA-verksamhet (rådgivning i alkoholfrågor), skolarbete och annat kyrkligt arbete.

Flera församlingar och andra kyrkliga organ betonar i remissyttrandena vikten av att svenska kyrkans lokala organisation görs öppen för en framtida ekumenisk utveckling. Man vill att vi ska presentera förslag till ekumeniska modeller för en lokal ekumenisk församling.

Det pågår ett intensivt arbete med de ekumeniska frågeställningar som inbegriper församlingssamverkan. Ett brett upplagt projekt om lokala ekumeniska församlingar finansieras av Humanistiska och Samhällsvetenskapliga forskningsrådet och är lokaliserat till Uppsala. Detta projekt beräknas vara slutfört under 1986. Inom Svenska Ekumeniska Nämnden arbetar utskottet för lokalt ekumeniskt arbete på uppdrag av Riks-

mötet i Jönköping 1983 med att upprätta riktlinjer för lokala och regionala ekumeniska handlingsprogram.

En rad problem aktualiseras av befintliga samarbetsavtal samt förslag om en utvidgad ekumenisk samverkan i framtiden. I de sammanhang där en församling tillhörig svenska kyrkan ingår som part, blir svenska kyrkans organisation med dess offentlighetsrättsliga ställning och ekonomisering en faktor att ta hänsyn till. Detsamma gäller svenska kyrkans uppgift att vara "rikstäckande". I samtliga ekumeniska samarbetsprojekt blir frågorna om medlemskap och anslutning till "moderkyrka" aktuell, likaså frågan om församlingsordning, beslutande organ, gudstjänstordning, ordningar för dop etc. Kollektfrågan måste också lösas, eftersom "moderkyrkan" ofta har fastställda kollektändamål.

13.3 Redovisning av förslaget

Vi menar, att svenska kyrkan inte får hamna utanför den ekumeniska utvecklingen på grund av sin särskilda struktur. Hittills har ekumeniskt samarbete mest handlat om ekumeniska projekt av olika slag utanför den lokala församlingen. Men samtidigt är det klart att den fortsatta utvecklingen kommer att kräva församlingarnas involvering just som församlingar. Att svenska kyrkans församlingar därvid är kommuner med utdebiteringsrätt skapar sina särskilda problem som måste lösas på ett tillfredsställande sätt.

Vi ser som vår uppgift att finna juridiska och organisatoriska former för svenska kyrkans församlingar att som församlingar delta i lokal ekumenisk samverkan och i ekumeniska projekt av så djupgående art att man skulle kunna tala om en lokal ekumenisk församling. Vi avser att återkomma till detta i slutbetänkandet, men vill redan nu skissera vissa möjligheter.

En församling som ingår i en pastoratssamfällighet bör utan större svårigheter kunna ingå som part i en lokal ekumenisk församling. Den ekumeniska församlingen fattar inga egna beslut om utdebitering utan får sina ekonomiska resurser till den församlingsvårdande verksamheten genom anslag från pastoratet. Detsamma kan gälla en församling som ingår i en kyrklig samfällighet omfattande flera pastorat och utan utdebitering på församlingsplanet.

I enförsamlingspastoratet blir svårigheterna större. Som kyrkokommun kan enförsamlingspastoratet inte avskaffa sina ordinarie beslutsorgan, fullmäktige och kyrkoråd. Samtidigt kan inte dessa organ blandas samman med den lokala ekumeniska församlingens beslutande organ. Möjligen skulle all församlingsvårdande verksamhet kunna bedrivas av den ekumeniska församlingen som för svenska kyrkans del får sina ekonomiska resurser från det fullmäktige som har att besluta om budget etc. Fullmäktige och kyrkoråd i ett sådant enförsamlingspastorat svarar för de yttre arbetsvillkoren men inte för någon egen verksamhet. Ordningen skulle kunna liknas vid den som gäller i dag när en församling inom svenska kyrkan stöder ett distriktskyrkoarbete. Skillnaden blir att något arbete utöver det som bedrivs i ekumenisk regi inte förekommer.

En utveckling av det slag som här diskuteras kan inte ske utan klara inomkyrkliga regler. Man skulle kunna tänka sig en ordning som innebär, att stiftsstyrelsen måste godkänna ett förslag till församlingsordning och stadgar för att en församling inom svenska kyrkan ska kunna ingå i en lokal ekumenisk samverkan av så djupgående slag att man skulle kunna tala om en lokal ekumenisk församling. Kyrkomötesorganisationen — med kyrkomöte, svenska kyrkans centralstyrelse och nämnden för mellankyrkliga och ekumeniska förbindelser — borde kunna utfärda rekommendationer till grund för stiftsstyrelsens beslut. En sådan ordning skulle garantera öppenhet för nya utvecklingsfaser inom ekumeniken. Även på denna punkt avser vi att återkomma i vårt slutbetänkande.

Samtidigt ser vi det inte som vår uppgift, att ha långtgående synpunkter på den ekumeniska församlingsordningens utformning. Detta är desto viktigare som utvecklingen på området är stark och en rad arbetsprojekt för närvarande pågår. Vår uppgift kan endast vara att i den mån detta är möjligt undanröja formella hinder för ett önskvärt ekumeniskt arbete.

14 Ekonomiska effekter av kommitténs förslag

Våra förslag skall enligt direktiven (Dir 1982:95 och 1984:5) ekonomiskt hålla sig inom befintliga ramar. Vi får sålunda inte lägga fram förslag som innebär en ökad kostnadsbörda för vare sig stat eller kommun. Härtill kommer — som också tidigare berörts — att en större höjning av den allmänna kyrkoavgiften, kan komma att sätta den inomkyrkliga solidariteten på hårda prov.

I det följande redovisas en uppskattning av de ekonomiska konsekvenserna av våra förslag. Mer detaljerade beräkningar kommer att redovisas i vårt slutbetänkande. Allmänt sett skall dock en ökad samverkan medföra att verksamheter som i dag drivs av enskilda församlingar, t.ex. begravningsverksamhet och visst byggnadsunderhåll, genom drift i större enheter blir mera rationell och räknat per invånare mindre kostnadskrävande.

Det går inte i dag att i detalj beräkna de effekter på skatteuttaget som de föreslagna förändringarna i ansvarsfördelning mellan pastorat och församling kan komma att leda till. Genom att det på pastoratet läggs ett större och mera kostnadskrävande ansvarsområde måste pastoratsskatteuttaget höjas. Samtidigt bör församlingarnas skatteuttag kunna sänkas minst i motsvarande mån. Slutresultatet borde sålunda bli oförändrade eller lägre kostnader tack vare en ökad grad av samverkan.

Det kan emellertid inte uteslutas att sådana sänkningar i vissa fall kan komma att utebli. Skälet kan t.ex. vara att en församling missbedömer kostnaderna för den verksamhet, som den skall svara för. En annan orsak kan vara att man i stället höjer ambitionsnivån på verksamheten.

Utan att närmare gå in på de skäl som kan komma att anföras för vissa församlingar att lägga sig på en jämfört med dagsläget högre ambitionsnivå vill vi peka på risken för denna skattedrivande effekt. Ett särskilt ansvar att följa den framtida nivån på församlingsskatterna och föreslå eventuella åtgärder bör ligga på kyrkofondens styrelse.

Vad gäller verksamheten på stiftsplanet kommer denna att kräva något större kostnader än de man i dag har för stiftstingsverksamhet, domkapitel och stiftsnämnd. Merkostnaderna bör emellertid kunna begränsas till de kostnader som kan hänföras till andlig vård vid sjukhus, militära förband och kriminalvårdsanstalter för finskspråkigt församlingsarbete, regionala begravningsplatser för icke kristna trosbekännare och regionalt fördelade utjämningsbidrag.

Kostnaderna för svenska kyrkans del i den andliga vården vid sjuk-

hus, militära förband och kriminalvårdsanstalter belastar i dag dels kyrkofonden och dels statsbudgeten samt också beträffande förstnämnda område även delvis de kyrkliga kommunerna. Vi förutsätter att medel motsvarande statens nuvarande kostnader tillskjuts kyrkofonden i form av statsbidrag. Dessa medel bör, tillsammans med vad kyrkofonden redan i dag betalar till dessa verksamheter, fördelas på stiftet.

Nuvarande kostnader för den andliga vården vid sjukhus, som belastar de kyrkliga kommuner, som i dag är huvudmän för detta arbete, kommer i framtiden i stället att belasta stiftssamfälligheten och täckas av skatteuttag. Detta innebär dock endast en omfördelning av kostnader och skatteuttag och bör inte innebära någon kostnadsökning.

Kostnaderna för det finskspråkiga församlingsarbetet betalas i dag huvudsakligen av kyrkofonden beträffande prästernas avlöningsförmåner och i övrigt av församlingar, pastorat och samfälligheter. Även i detta fall innebär våra förslag totalt sett endast en omfördelning av kostnader och skatteuttag.

Begravningsplatser för icke kristna trosbekännare innebär en ökad kostnad i den mån nya begravningsplatser måste anläggas. På sina håll finns dock redan sådana. I dessa fall blir det endast en omfördelning av kostnader från nuvarande kyrklig kommun till stiftssamfälligheten, utan att den totala kostnadsbilden kommer att ändras. Den eventuella merkostnad som i vissa fall uppkommer måste dock täckas genom stiftssamfällighetens skatteuttag. Utslaget på ett helt stift måste emellertid uttaget för att täcka denna kostnad bli av jämförelsevis ringa storlek. Oberoende av organisatorisk lösning är därtill behovet av särskilda åtgärder ofrånkomligt. Denna kostnad uppkommer således under alla förhållanden.

Kostnaden för de regionalt fördelade utjämningsbidragen täcks av medel, som tillskjuts från kyrkofonden och som beloppsmässigt redan i dag belastar fonden. För den händelse man även väljer en utökad stiftsamverkan och sålunda låter stiftssamfälligheter överta den nuvarande stiftstingsverksamheten — vilket enligt vår mening torde bli normalfallet — bör detta inte innebära ökade kostnader. Stiftstingsavgiften kommer att upphöra och avgiften inbakas i samfällighetens skatteuttag.

En sådan ordning torde ge möjlighet att skapa ett gemensamt stiftskansli. Ett sådant kansli, där kanslifunktionerna hos nuvarande stiftsting, stiftsråd, domkapitel och stiftsnämnder koncentreras torde innebära möjligheter till viss rationalisering och besparing, även med beaktande av att stiftsstyrelsen tilläggs nya uppgifter och att samverkansnämnderna inrättas som nya organ.

Vad angår kyrkofonden kommer denna att belastas med nya utgifter avseende kostnaderna för bidrag till renovering av särskilt kostnadskrävande kyrkobyggnader, visst underhåll av ev. övertaliga kyrkobyggnader och för kyrkokommunernas nuvarande försäkringar.

Mot detta skall emellertid ställas det statsbidrag om 85 milj. kr. som i dag övergångsvis används för att mildra effekterna av borttagandet av skatten från juridiska personer, men som framgent enligt regeringens tilläggsdirektiv till oss skall kunna reserveras för speciella ändamål som är av intresse inte enbart för den enskilda församlingen. Ett exempel som ges i direktiven är just "underhållet av kulturhistoriskt värdefulla kyr-

kor". På motsvarande sätt bör man kunna använda den del av nuvarande särskilda utjämningsbidrag som baserats på tillskotten från tidigare utjämningsystem, f.n. över 50 milj. kr.

Om kyrkofonden i framtiden övertar kostnaderna för kyrkokommunernas försäkringar är skälet för detta att den totala kostnaden jämfört med nuläget kommer att bli betydligt lägre. Även om den nya kostnaden kan avspeglas i nivån på den allmänna kyrkoavgiften blir sålunda totalkostnaden för landets kyrkokommuner lägre och leder sannolikt till betydande besparing.

I sammanhanget måste även pekas på att nuvarande belastning på kyrkofonden är så hög att en höjning av allmänna kyrkoavgiften under alla förhållanden på sikt är nödvändig om inte fonderade tillgångar kraftigt skall urholkas. Då emellertid, som redan tidigare angetts, möjligheterna till en omfattande höjning av den allmänna kyrkoavgiften är begränsad kan i framtiden inte uteslutas att nivån på skattekraftsgarantin kan behöva sänkas. Dessa frågor kommer att behandlas i vårt slutbetänkande.

Sammantaget bör således våra förslag inte leda till några kostnadsökningar av nämnvärd betydelse.

15 Behovet av författningsändringar

På nuvarande stadium har vi inte utarbetat förslag till erforderliga författningsändringar. Dessa kommer i stället att presenteras först i slutbetänkandet. Redan nu har vi emellertid inlett ett nära samarbete med kyrkoförfattningsutredningen,¹ vilken kommer att delta vid framtagandet av författningsförslagen. Utan att på något sätt göra anspråk på fullständighet kan dock följande nämnas om behovet av författningsändringar.

Stora ändringar kommer att krävas i lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfälligheter. Dessa ändringar torde ha en sådan omfattning att det kan ifrågasättas om det inte bör arbetas fram en ny lag.

Vad som berörs är t.ex. nuvarande allmänna bestämmelser (1 kap.) där definitionen av kyrklig kommun bör omarbetas och kompetensen för respektive församling, pastorat och stiftssamfällighet bör bestämmas.

Vidare måste en anpassning ske av reglerna om fullmäktige, kyrkostämma, församlingsdelegerade och kyrkoråd m.m. (kap. 2 — 5). Bestämmelserna om församlingsskatt (kap. 8) måste anpassas till den nya nivå som en stiftssamfällighet innebär. Även i övriga kapitel (6,7 och 9) kommer vissa regler att behöva anpassas till våra förslag. Ett sådant exempel är bestämmelser om att kyrkorådet skall samråda med kommunstyrelsen innan den för sitt budgetförslag. Bestämmelsen torde i sin nuvarande utformning vara något omständlig att tillämpa med avseende på stiftssamfällighetens kyrkoråd, stiftsstyrelsen. Ett annat exempel är bestämmelserna om kommunalbesvär (9 kap.) som måste anpassas till den nya stiftsorganisationen.

I detta sammanhang bör även nämnas att nuvarande oreglerade stifts- sektor i den nya organisationen inte kommer att kunna undantas från bestämmelserna om kommunalbesvär. Detta är följden av att det privaträttsliga stiftstinget omvandlas till ett offentligt kyrkokommunalt organ. Det bör dock betonas att kommunalbesvär endast innebär en prövning av beslutets laglighet och inte dess lämplighet.

Vi avser också att närmare undersöka om inte lagstiftningen om kyrkokommunerna skulle kunna förenklas genom att nuvarande särbestämmelser för Stockholm och Göteborg avskaffas.

Ändringarna i lagen om församlingar och kyrkliga samfälligheter kommer att medföra vissa följdändringar i andra lagar. Som exempel kan nämnas lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigeval, lagen (1965:269)

¹Kammarrättspresident
Carl Axel Petri

med särskilda bestämmelser om kommun och annan meninghets utdebitering av skatt m.m.

Både sakliga och redaktionella ändringar kan behöva göras i andra typer av lagar t.ex. lagen (1979:411) om ändring i rikets indelning i kommuner, landstingskommuner och församlingar, lagen (1972:229) om kyrkliga indelningsdelegerade och lagen (1979:417) om utdebitering och utbetalning av skatt vid ändring i rikets indelning i kommuner, landstingskommuner och församlingar.

Då den nya stiftsstyrelsen åläggs nya statliga förvaltningsuppgifter måste detta ske genom särskild lagstiftning. Även det nya domkapitlet och stiftsnämnden kommer att kräva nya lagregler. Det kan bli aktuellt med ändringar i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord, vilka i sin tur kan medföra vissa följdändringar i andra författningar.

Våra förslag om ändringar i utjämningsystemet kommer att kräva ändringar i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader och förordningen (1971:861) om kyrkliga kostnader. Kyrkofondsstyrelsens nya arbetsuppgifter kommer också att medföra ändringar i instruktionen för denna (1982:867).

Våra förslag beträffande den prästerliga tjänsteorganisationen påverkar lagen (1957:577) om prästval och prästvalsförordningen (1958:261) liksom förordningen (1965:729) med vissa bestämmelser om anställning som präst, m.fl. hithörande bestämmelser.

Vidare bör lagreglering ske beträffande de nya samverkansnämnderna. Vårt förslag om att namnären den skall flyttas från domkapitel till länsrätt medför också ändring i namnlagen (1982:670).

16 Arbetsuppgifter och tidsplan

Arbetsuppgifter

Våra huvudsakliga arbetsuppgifter framgår av tidigare kapitel. Det fortsatta arbetet inriktas nu på att utforma det huvudbetänkande som vi beräknar skall kunna publiceras under hösten 1985.

Huvudbetänkandet kommer i hög grad att påverkas av de diskussioner vår lägesrapport kan komma att föranleda, bl.a. i kyrkomötet. Vinner de ståndpunkter som redovisats i rapporten ett någorlunda brett stöd, så kommer huvudbetänkandet till stora delar att likna lägesrapporten. Dock kommer ett stort antal detaljkompletteringar att göras av de olika kapitlen. Kompletterande utredningsarbete pågår också vad gäller bl.a. utjämningsystemet (avsnitt 5.7), tjänsteorganisationen (kapitel 6), cityförsamlingarna i Stockholm (kapitel 7), folkbokföringens organisation (kapitel 8), begravningskostnaderna för enskilda (avsnitt 9.3), arbetsledaransvaret i församlingen (kapitel 12) och lokal ekumenisk samverkan (kapitel 13).

Därtill kommer behovet av författningsändringar. Skulle de förslag som återfinns i lägesrapporten i huvudsak komma att genomföras är detta behov mycket omfattande. I detta avseende samarbetar vi såsom tidigare sagts med kyrkoförfattningsutredningen.

Skulle diskussionen kring lägesrapporten, bl.a. vid kyrkomötet, leda till att våra förslag till stora delar avvisas eller samlar ett alltför begränsat stöd, så blir situationen en helt annan. Då torde möjligheterna att nå fram till ett mer genomgripande förslag som kan läggas fram i bred politisk och kyrklig samstämmighet vara mycket små. I ett sådant läge får vi pröva om arbetet i stället skall inriktas på begränsade tekniska förändringar i nuvarande regelsystem. Det torde då inte vara möjligt att lägga fram några mer betydelsefulla förslag vad gäller strukturfrågorna och tjänsteorganisationen.

Tidsplan

Denna lägesrapport överlämnas till regeringen. Som framgår av missivbrevet är det vår förhoppning att den av regeringen skall lämnas till kyrkomötet för yttrande. Den kan på så sätt bli föremål för diskussion vid 1985 års kyrkomöte. Ett huvudbetänkande beräknas föreligga under hösten 1985. Därefter kan remissbehandling ske i vanlig ordning. Riks-

dagsbehandling torde vara avslutad tidigast under 1987, efter det att kyrkomötet hörts i tillämpliga delar.

Vissa riksdagsbeslut bör kunna träda i kraft tämligen snart efter riksdagsbehandlingen. Andra är däremot beroende av t.ex. mandatperiodernas längd. Så torde exempelvis pastoratsregleringar ske i anslutning till att en ny mandatperiod inleds. Det skulle innebära att de första pastoratsregleringarna kan ske först den 1 januari 1989.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande av ledamoten Karl Boo

1. Prästtillsättning

Kommittén föreslår, att den nuvarande ordningen för prästtillsättning ändras så att provpredikningar, prästval och frågedagsförrättning med möjlighet att kalla s.k. fjärde provpredikant försvinner.

Förslaget innebär att den nuvarande balansen mellan församlingsinflytande och myndighetsinflytande bibehålles. Församlingarnas kyrkoråd kommer att överta församlingsmedlemmarnas valansvar vid två av tre tillsättningar avseende såväl kyrkoherde som komminister. Jag biträder uppfattningen att en revidering av nuvarande förfarande sker men vill beklaga att det direkta inflytandet från församlingsmedlemmarna försvinner vid utseende av deras församlingsledare. Detta särskilt som det finns all anledning slå vakt om medlemmarnas medverkan och delansvar även inom Svenska kyrkan.

2. Särskilt utjämningsbidrag

Kommittén föreslår att bl.a. nuvarande lönebidrag fördelas till stiftens förhållande till respektive stifts skattekraft. Jag biträder detta förslag att delar av skatteutjämnningen till församlingar och pastorat regionaliseras till ansvarigt stiftsorgan. Jag vill dock framhålla att nuvarande princip om en allmän fördelning per tjänst också bör läggas till grund för stiftens fördelning av bidragen. Det skulle vara olyckligt om dessa resurser skulle användas för att tvinga fram strukturförändringar i kyrkans lokala organisation. Det är viktigt att slå vakt om frivilliglinjen för att kyrkan skall behålla och utveckla medlemmarnas engagemang och delaktighet. Detta ger gemenskap i en territoriell församling i en öppen folkkyrka.

Särskilt yttrande av ledamoten Urban Gibson

1. Församlingarnas offentlighetsrättsliga ställning

Kommittén framhåller på sid 26 att den "bibehåller församlingarnas kommunstatus" och att kommittén finner det "naturligt och nödvändigt

att svenska kyrkans församlingar under nuvarande förhållanden bibehåller sin status som kommuner”.

Det har varit en självklar utgångspunkt i kommitténs arbete att de förslag kommittén lägger fram inte skall föregripa kommande ställningstagande till stat-kyrka frågan. Utredningens direktiv hänvisar till 1979 års kyrkomötes beslut och till att de utredningar som därefter verkat på det kyrkliga området har syftat till reformer i ett tills vidare bevarat samband med staten.

Mot denna bakgrund finns det enligt min mening inte någon anledning för kommittén att själv pröva förhållanden som är grundläggande för de nuvarande relationerna stat-kyrka. Att Svenska kyrkan har en offentligrättslig ställning är naturligtvis den mest avgörande faktorn i detta förhållande. I den offentligrättsliga ställningen finns församlingarnas kommunstatus inbyggd. Kommittén, som är en statlig utredning, borde ha nöjt sig med att konstatera den grundläggande utgångspunkten att kommittén inte haft att pröva förhållandet stat-kyrka och att denna relation oförändrad utgör en bas för de förslag som kommittén lägger fram.

Min personliga mening kvarstår att Svenska kyrkan och dess församlingar så snart som Svenska kyrkan själv så önskar bör ges full frihet att fatta grundläggande ekonomiska och organisatoriska beslut i sina egna organ utan påverkan av regering och riksdag.

2. Inrättande av prästtjänster i Svenska kyrkan

Enligt kommitténs betänkande, sid. 86, har regeringen givit direktiv om att de förslag som kommittén lägger fram skall hålla sig inom befintliga kostnadsramar. Förslagen får inte innebära ”en ökad kostnadsbörda för vare sig stat eller kommun”. Dessa direktiv är generellt gällande för alla nu arbetande statliga utredningar.

Att dessa direktiv också givits till 1982 års kyrkokommitté och av utredningens majoritet accepterats innebär att regeringen jämställer verksamheten hos Svenska kyrkans församlingar med kommunal eller statlig verksamhet och att utredningsmajoriteten accepterar detta sätt att se på Svenska kyrkan.

För min del kan jag ej dela denna bedömning. Svenska kyrkan är ett trossamfund som av historiska traditioner har överenskommit med svenska staten att denna skall omhänderha vissa funktioner för samfundet. Det gäller vissa frågor som regering och riksdag för närvarande har att besluta i. Det gäller bland annat också vissa stiftsuppgifter som händerhas av domkapitel och stiftsnämnder. Detta gäller dock ej verksamheten i allmänhet hos Svenska kyrkans församlingar. Även om församlingarnas ekonomi i väsentlig del vilar på beskattningsrätt av sina medlemmar är inte kyrkan en statsinstitution.

Jag vill i detta hänseende hänvisa till det uttalande som gjordes av föredragande statsrådet, justitieminister Zetterberg i propositionen med förslag till religionsfrihetslag (prop. nr. 1951:100) och som av lagråd och riksdag lämnades utan erinran:

”Vill man med beteckningen statsinstitution säga t.ex. att kyrkans verksamhet regleras genom lagstiftning, utövad av Kungl. Maj:t och riksdagen i bestämda former och i vissa fall med kyrkomötets medverkan, att vissa administrativa kyrkliga ärenden avgörs av Kungl. Maj:t eller att den kyrkliga ekonomin till väsentlig del vilar på beskattning, torde icke något vara att invända mot uttrycks-sättet. Det måste dock samtidigt beaktas att kyrkan icke är en statsinstitution i samma mening som andra sådana, den har en annan uppgift och en annan karaktär än statsinstitutioner i allmänhet. Den har icke upprättats som ett led i den statliga verksamheten och dess huvuduppgift är icke att handhava statliga upp-gifter, även om också sådana kunna var uppdragna åt kyrkliga myndigheter, t.ex. folkbokföring. Kyrkan är en andlig gemenskap, ett trossamfund, som leder sitt ursprung från de äldsta kristna församlingarna och vars karaktär och verksamhet bestämmes av dess bekännelse. I sin centrala, religiösa uppgift ha de kyrkliga myndigheterna även efter reformationen intagit en självständig hållning”.

Kommitténs bedömning får i första hand sina konsekvenser när det gäller frågan om inrättande av ytterligare prästtjänster. Att föreslå fler sådana omöjliggörs av utredningsdirektiven. Kommittén konstaterar (s. 27) att Svenska kyrkan i samband med statliga besparingsåtgärder i ökad utsträckning fått ta det ekonomiska ansvaret för sin organisation och verksamhet. Även när det gäller församlingar som i sin helhet skulle komma att svara för kostnaderna för ytterligare prästtjänster är dock en utvecklingstrend mot större självständighet i detta avseende i dag en omöjlighet på grund av att prästtjänsterna är inrättade och reglerade av staten.

Den allmänna utvecklingen mot ökad decentralisering får enligt kommitténs bedömning (s. 28) positiva konsekvenser för Svenska kyrkan. När det gäller möjligheter att inrätta prästtjänster inom Svenska kyrkan följs dock denna positiva trend icke upp. 1957 års detaljreglering av när prästtjänster får inrättas kommer att kvarleva även i det nya stiftsrelate-rade system som kommittén föreslår i form av rekommenderade riktlin-jer. Till yttermera visso tar kommittén tillvara ett äldre, mycket krångligt system för stiftet att inrätta de ytterligare tjänster som enligt det grund-läggande riksdagsbeslutet för närvarande är möjligt och som också kommer att vara möjligt i det föreslagna systemet. Behovet i ett stift får tyvärr inte avgöra om stiftet skall utnyttja sin egen andel av de prästtjän-ster som får inrättas om inte också alla andra stift har inrättat motsvaran-de del av sina egna kvoter. Allt talar för att man i stället i linje med annan förenkling och decentralisering borde låta stiftet själva avgöra om hela antalet tilldelade prästtjänster skall utnyttjas eller ej.

För att inrätta en ny prästtjänst i de större församlingarna krävs i dag ett ökat befolkningstal på 7 — 8 000 innevånare. Antalet innevånare per prästtjänst i genomsnitt för hela riket ligger under 3 000. Även om långa reseavstånd m.m. kan tala för andra tal för vissa landsbygdsförsamlingar och man därför inte kan ta genomsnittssiffran för gott för alla stift är det alldeles uppenbart att situationen framför allt i Stockholms stift är helt orimlig. I den del av landet där starka sociala skäl talar för flest präster per innevånare är antalet minst.

Kommitténs eget material (s. 85) visar ett behov av ytterligare präst-tjänster i Stockholms stift, Göteborgs stift och Lunds stift. Med hänsyn

tagen till av stiftet själv inrättade pastoratsadjunkttjänster behöver Stockholms stift drygt 130 nya tjänster för att komma ned till samma medeltal för innevånare per prästtjänst som råder för hela riket. Jag menar att detta behov kan tillgodoses utan att antalet präster i landsbygdsförsamlingarna behöver att minska.

När det gäller alla andra tjänster än präster och kyrkomusiker kan Svenska kyrkans församlingar själva helt utan statliga normer avgöra hur många tjänster man vill ha med hänsyn till behov och vad man är villig att betala. 200 nya prästtjänster skulle för hela Svenska kyrkan kosta mindre än 1 öres utdebitering. De församlingar som behöver öka sina prästtjänster tillhör till övervägande flertalet dem som är betalande i skatteutjämningsystemet. De skulle alltså själva få ta ett kostnadsansvar utan att belasta andra församlingar. Den totala samhällsekonomiska effekten är för den som önskar ta denna i beaktande försumbar.

Det hävdas i utredningen att ytterligare ett skäl för att inte inrätta fler prästtjänster är den brist på ca 200 tjänster som för närvarande finns. Utredningen redovisar att det 1984-09-01 fanns 224 ej besatta tjänster. Det bör emellertid uppmärksammas att dessa är fördelade på samtliga stift. Med det system för stiftsvis eget ansvar för fördelningen av tjänster inom stiftet som utredningen föreslår kan säkerligen en del av dessa vakanser klaras. Enligt min mening bör emellertid ännu mer kraftfulla åtgärder vidtas för att rekrytera till prästyrket. Svenska kyrkan kan underlätta en del genom att utöka platserna vid pastoralinstituten, där i varje fall Uppsala för närvarande har full beläggning.

Jag tror också att kraftfulla rekryteringsåtgärder i Norge och bland svensktalande i Finland skulle kunna ge ett icke oväsentligt tillskott av nya präster till de stift där bristen är störst. Härnösands stifts påbörjade rekrytering i Norge bör på alla sätt understödjas. Vidtas dessa åtgärder snarast bör det inte bli någon ytterligare vakans genom att nyinrättade tjänster tillkommer.

Statsmakternas inställning att inrättandet av fler prästtjänster inom Svenska kyrkan strider mot uttalanden om att stats- och kommunförvaltning inte får öka sina kostnader bör därför snarast omprövas. Svenska kyrkan bör som det trossamfund hon är själv få fritt pröva vilka tjänster hon och hennes församlingar behöver.

Med hänsyn till utformningen av direktiven till utredningen har jag valt att delge denna min åsikt i form av ett särskilt yttrande.

Bilaga 1

Tabeller

Tabell 1. Den stiftsvisa befolkningsutvecklingen i församlingarna

Stift		100	500	1 000	2 000	3 000	5 000	10 000	15 000	20 000	30 000	Summa församlingar
		99	499	999	1 999	2 999	4 999	9 999	14 999	19 999	29 999	
Uppsala F=642 792	1950	1	47	60	50	22	17	16	3	2	1	221
	1970	2	73	45	25	27	21	7	7	3	2	216
	1980	1	68	45	30	15	26	14	7	7	3	217
	1984	1	65	45	32	14	27	17	6	5	4	217
Linköping F=517 509	1950	1	35	64	61	17	20	5	3	3	1	213
	1970	3	67	68	27	13	15	7	4	4	3	213
	1980	5	73	55	29	17	13	9	7	3	2	215
	1984	5	72	53	27	20	14	10	7	2	4	215
Skara F=500 528	1950	3	188	109	40	9	10	5	4	2	—	372
	1970	22	208	73	30	6	13	7	3	1	3	369
	1980	29	196	69	34	9	10	12	2	1	4	368
	1984	25	198	66	37	9	10	13	2	1	4	367
Strängnäs F=538 390	1950	—	27	34	51	15	14	8	1	1	4	156
	1970	3	38	30	32	13	12	9	3	1	5	149
	1980	1	34	28	32	10	16	9	6	7	3	147
	1984	3	30	28	32	9	17	9	7	7	3	146
Västerås F=581 516	1950	—	11	16	32	20	17	23	3	2	2	126
	1970	—	18	20	24	10	18	14	9	2	6	122
	1980	1	20	14	27	11	13	19	7	4	4	122
	1984	1	19	15	27	11	13	19	7	6	2	122
Växjö F=593 115	1950	1	44	65	73	31	25	9	3	2	—	255
	1970	2	68	59	58	19	25	10	6	2	2	253
	1980	2	72	58	47	24	26	13	3	6	3	254
	1984	3	71	59	46	23	26	14	3	6	3	254
Lund F=1177 698	1950	2	105	118	123	30	30	11	5	3	7	436
	1970	7	145	100	83	29	24	23	8	6	14	440
	1980	8	135	89	79	27	39	29	15	8	9	438
	1984	9	139	85	69	34	35	31	16	14	4	436
Göteborg F=1084 337	1950	—	36	82	79	37	14	9	2	7	7	278
	1970	—	65	68	55	31	22	16	12	8	8	288
	1980	—	64	54	53	30	24	25	19	9	9	287
	1984	—	63	51	58	26	25	24	22	10	8	287
Karlstad F=384 985	1950	—	10	32	46	19	17	12	1	1	—	140
	1970	—	27	41	22	15	14	8	5	1	1	136
	1980	—	34	34	26	8	14	12	4	—	3	136
	1984	—	33	35	26	8	14	12	4	—	3	136

Tabell 1.

Stift		100	500	1 000	2 000	3 000	5 000	10 000	15 000	20 000	30 000	Summa församlingar	
		— 99	— 499	— 999	— 1 999	— 2 999	— 4 999	— 9 999	— 14 999	— 19 999	— 29 999		
Härnösand F = 399 749	1950	—	5	12	44	24	24	13	5	—	2	—	129
	1970	—	12	28	41	17	9	13	4	2	3	—	129
	1980	—	19	28	34	16	9	14	4	2	2	1	129
	1984	—	20	26	36	15	9	13	5	3	2	—	129
Luleå F = 509 709	1950	—	1	1	6	5	14	20	10	3	4	—	64
	1970	—	2	5	11	10	21	17	5	5	4	—	80
	1980	—	3	7	13	10	15	16	5	6	5	—	80
	1984	—	3	7	13	11	14	16	5	6	5	—	80
Visby F = 55 987	1950	—	57	29	4	1	—	—	1	—	—	—	92
	1970	1	73	12	4	1	—	—	—	1	—	—	92
	1980	4	70	11	5	1	—	—	—	—	1	—	92
	1984	3	70	12	5	1	—	—	—	—	1	—	92
Stockholm F = 1344 258	1950	—	8	9	5	3	8	6	1	6	9	9	64
	1970	1	13	8	5	2	3	7	8	4	11	18	80
	1980	1	13	8	4	3	3	10	6	3	18	16	85
	1984	1	13	8	3	4	2	10	6	4	18	16	85

Hela riket 1984

F = 8 330 573

F = Folkmängd 1 januari 1984

Tabell 2

Stift	Antal pastorat med nedanstående folkmängd 1984-01-01												Summa
	500— —499	1000— 1499	1500— 1999	2000— 3999	4000— 5999	6000— 9999	10000— 14999	15000— 19999	20000— 29999	30000—			
Uppsala	—	6	8	31	17	13	10	4	5	1		95	
Linköpings	—	6	9	30	15	9	8	2	4	1		86	
Skara	—	4	17	32	9	9	3	3	4	2		88	
Strängnäs	—	—	7	24	11	9	7	6	4	1		70	
Västerås	—	11	6	16	13	14	8	6	2	2		79	
Växjö	—	1	11	45	21	15	3	5	4	—		113	
Lunds	—	—	4	61	25	25	23	15	5	—		169	
Göteborgs	—	2	6	29	28	24	23	12	8	—		132	
Karlstads	—	3	10	9	18	7	7	—	3	1		71	
Härnösands	—	5	9	30	5	8	7	1	4	—		82	
Luleå	—	4	8	4	15	12	6	6	5	—		71	
Visby	—	1	6	5	—	—	—	—	1	—		21	
Stockholms	2	1	1	4	5	6	5	6	18	16		65	
Samtliga	2	77	107	343	174	150	110	66	67	24		1 142	

Tabell 3. Pastorat med mindre än 2 000 invånare, år 1984-01-01

Stift	Antal	Därav					Antal ingående församlingar
		Ekonomiskt självständiga flerförsamlingspastorat	Totala ekonomiska samfälligheter omfattande ett pastorat	Ekonomiskt självständiga enförsamlingspastorat	Ingående i totala ekonomiska samfälligheter omfattande mer än ett pastorat		
					Enförsamlingspastorat	Flerförsamlingspastorat	
Uppsala	14	3	1	9	0	1	27
Linköpings	17	10	1	5	0	1	39
Skara	26	21	4	1	0	0	113
Strängnäs	8	2	2	3	0	1	19
Västerås	18	1	0	16	1	0	19
Växjö	20	9	0	11	0	0	39
Lunds	15	9	1	5	0	0	33
Göteborgs	8	7	0	1	0	0	22
Karlstads	22	10	0	9	2	1	37
Härnösands	27	7	1	19	0	0	36
Luleå	16	0	0	8	8	0	16
Visby	12	12	0	0	0	0	58
Stockholms	5	1	0	3	0	1	8
Samtliga	208	92	10	90	11	5	466

Tabell 4¹. Skatteunderlag, skattesatser m m i församlingarna 1984, stiftvis

Stift	Folk- mängd		Skatteunderlag			Skattekraft		Ekonomisk utjämning via kyrkofonden					
	den 1 jan 1984		Totalt, 1000-tal skatte- kronor	Därav juridiska personer	Ej med i sv kyrkan, andel i	Antal skatte- kronor per inv	I % av medel skatte- kraften i riket	Bidrag från fonden, 1000-tal kronor	Avgifter till kyrko- fonden, 1000-tal kronor	Netto 1000-tal kronor	Kronor per skatte- in- krona vånare		
Uppsala	642 792	243 113	9 159	3,8	7,3	378,64	94	33 373	43 342	—	9 969	-0,04	-16
Linköpings	517 509	190 389	6 910	3,6	6,2	367,65	92	35 677	35 502	—	175	0,00	0
Skara	500 528	181 126	6 423	3,5	6,1	361,67	90	41 458	33 742	—	7 716	0,04	15
Strängnäs	538 390	211 538	7 667	3,6	8,6	391,87	98	21 680	35 465	—	13 785	-0,07	-26
Västerås	581 516	218 834	7 097	3,2	6,5	375,27	94	30 593	38 200	—	7 607	-0,03	-13
Växjö	593 115	212 586	8 178	3,8	6,2	358,20	89	47 061	41 347	—	5 714	0,03	10
Lunds	1 177 698	450 325	23 515	5,2	7,4	382,69	95	60 510	77 791	—	17 281	-0,04	-15
Göteborgs	1 084 337	427 458	21 554	5,0	9,3	395,08	99	47 371	69 990	—	22 619	-0,05	-21
Karlstads	384 985	140 177	4 877	3,5	4,5	362,70	90	29 003	26 098	—	2 905	0,02	8
Härnösands	399 749	150 419	8 235	5,5	3,8	375,20	94	38 072	28 057	—	10 015	0,07	25
Luleå	509 709	192 128	8 689	4,5	5,0	376,42	94	43 043	32 667	—	10 377	0,05	20
Visby	55 987	18 539	725	3,9	5,0	331,66	83	11 544	3 400	—	8 144	0,44	145
Stockholms	1 344 258	698 780	59 798	8,6	13,5	522,28	130	8 944	104 932	—	95 988	-0,14	-71
Hela riket	8 330 573	3 335 412	172 826	5,2	8,2	400,85 ^a	100	448 330	570 533	—	122 203	-0,04	-15

^a Fastställt medelskattkraft.¹ Uppgifterna är hämtade ur Årsbok för Sveriges kommuner 1984

Tabell 5.1. Församlingarna fördelade efter kyrklig skattesats 1984, länsvís

Län	Kyrklig skattesats, kr per skattekrona										Summa församlingar	Medel-skattesats, kr per skattekrona	
	-0,49	0,50—0,74	0,75—0,99	1,00—1,24	1,25—1,49	1,50—1,74	1,75—1,99	2,00—2,24	2,25—2,49	2,50—2,74			2,75—
Stockholms län	2	34	34	36	18	17	4	1	—	—	—	146	0,75
Uppsala län	—	—	—	16	30	57	—	3	—	—	—	106	1,29
Södermanlands län	—	—	1	22	21	17	9	10	4	1	—	85	1,25
Östergötlands län	—	—	3	24	44	50	22	13	3	1	—	160	1,24
Jönköpings län	—	—	5	27	24	38	12	15	1	—	—	122	1,20
Kronobergs län	—	—	—	4	33	26	11	8	2	—	—	84	1,36
Kalmar län	—	—	3	15	24	33	10	10	8	3	—	106	1,26
Gotlands län	—	—	1	2	15	20	26	16	10	—	2	92	1,46
Blekinge län	—	—	—	9	21	8	1	—	—	—	—	39	1,23
Kristianstads län	—	—	3	37	31	29	16	18	6	1	—	141	1,23
Malmöhus län	—	—	28	68	41	53	41	14	7	2	2	256	1,04
därav landstinget	—	—	9	68	41	53	41	14	7	2	2	237	1,16
Malmö kommun	—	—	19	—	—	—	—	—	—	—	—	19	0,80
Hallands län	—	—	4	26	27	23	13	6	1	—	—	100	1,27
Göteborgs o Bohus län	—	3	38	28	22	19	5	3	—	—	—	118	0,93
därav landstinget	—	3	5	28	22	19	5	3	—	—	—	85	1,07
Göteborgs kommun	—	—	33	—	—	—	—	—	—	—	—	33	0,85
Älvsborgs län	—	—	4	30	60	72	24	8	4	3	1	206	1,22
Skaraborgs län	—	—	—	20	58	81	61	28	10	6	2	266	1,38
Värmlands län	—	—	2	16	18	31	9	10	5	1	—	92	1,25
Örebro län	—	—	2	11	25	17	6	—	—	—	—	61	1,25
Västmanlands län	—	—	20	14	15	9	4	—	—	—	—	62	1,11
Kopparbergs län	—	—	—	8	28	13	3	2	—	—	—	54	1,32
Gävleborgs län	—	—	1	41	9	8	1	1	—	—	—	61	1,11
Västernorrlands län	—	—	1	18	18	23	2	2	—	—	—	64	1,21
Jämtlands län	—	—	—	6	14	31	11	2	1	—	—	65	1,33
Västerbottens län	—	—	—	10	28	5	—	—	—	—	—	43	1,29
Norrbottnens län	—	—	1	19	12	5	—	—	—	—	—	37	1,12
Hela riket	2	37	151	507	636	685	291	170	62	18	7	2 566	1,08

1 Uppgifterna är hämtade ur Årsbok för Sveriges kommuner 1984

Bilaga 2

Relationen mellan församling och samfällighet*

Under försommaren 1984 utsände 1982 års kyrkokommitté en enkät angående relationen församling — samfällighet (se bilaga a och b). Enkäten sändes till de församlingar vilka ingår i en *total samfällighet*. I landet tillhör 709 församlingar en total samfällighet.

Vid detta tillfälle svarade ca 380 församlingar på förfrågningarna. Ytterligare en påminnelse om enkäten utsändes i oktober 1984 (se bilaga c).

Av de 709 församlingarna har 582 ingivit sina svar och dessa utgör tillsammans 82 %.

Enkäten består av två kryssfrågor bestående av fyra svarsalternativ, med möjlighet till kommentar, samt två kommentarfrågor.

Ca 2/3 av de svarande församlingarna har gjort någon typ av kommentar, kort eller lång, till frågorna, antingen i samband med kryssfrågorna eller med de mer fria frågorna. Ur dessa - av församlingarna formulerade svar — framgår vissa *tendenser* som tycks vara gemensamma för de flesta församlingar inom en total samfällighet.

Fråga nr 1

Anser församlingskyrkorådet att kyrkorådet har möjlighet att självständigt leda och prioritera församlingsverksamheten inom av samfälligheten beslutande ekonomiska ramar?

(Frågan avser dels möjligheten att under budgetarbetet få gehör för önskemål rörande församlingsverksamheten, dels möjligheten att självständigt prioritera och eventuellt omprioritera inom de anslag som beviljats för församlingsverksamhet i stort.)

stor möjlighet/
ingen be-
gränsning

acceptabel
möjlighet/
någon begräns-
ning

viss möjlig-
het/ganska stor
begränsning

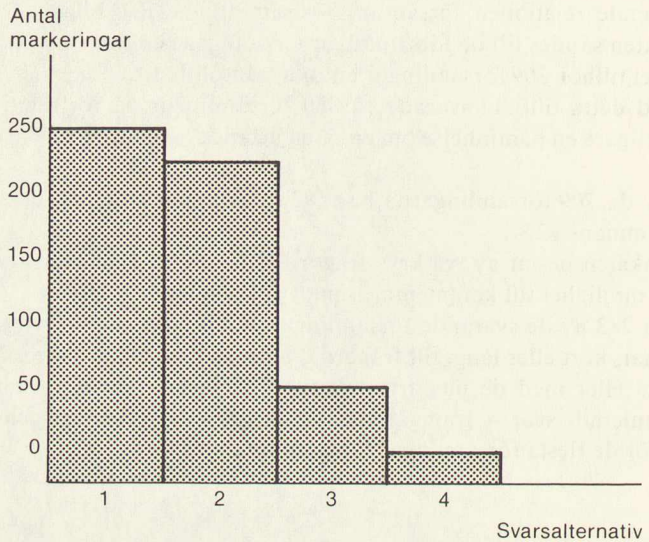
ingen
möjlighet/
stor begräns-
ning

* Analysen av enkätsva-
ren har gjorts av fil.kand
Sheila Mallik, Lund

kommentarer:

1. Stor möjlighet/ingen begränsning	Antal markeringar: 238
2. Acceptabel möjlighet/någon begränsning	Antal markeringar: 225
3. Viss möjlighet/ganska stor begränsning	Antal markeringar: 55
4. Ingen möjlighet/stor begränsning	Antal markeringar: 10

Bortfaller gör 42 enkäter utan markering samt 12 enkäter med dubbla markeringar, detta gör en summa av 524 församlingar vilka besvarat kryssfråga nr 1.

Fråga nr 2

Anser församlingsskyrkorådet att kyrkorådet har möjlighet att påverka beslut inom samfälligheten, vilka indirekt berör församlingsverksamheten?

(Frågan avser förhållanden som berör de yttre förutsättningarna för församlingsarbetet — kyrkobyggnaden, andra lokaler, vården av kyrkogård runt församlingskyrka, personalfrågor etc.)

stor
möjlighet

acceptabel
möjlighet

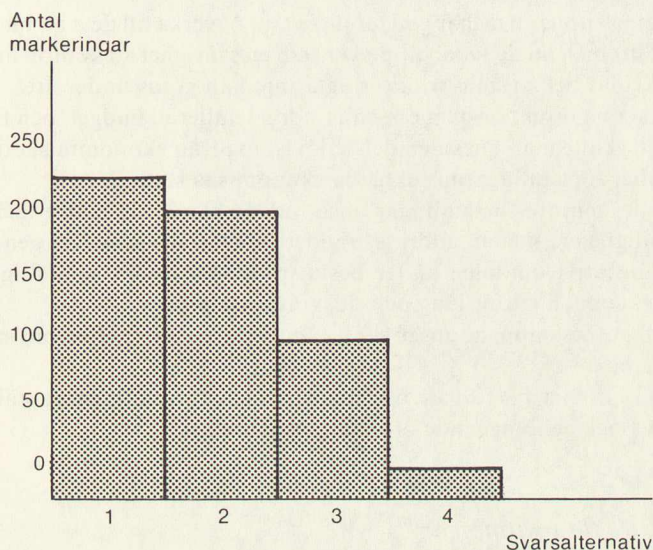
viss
möjlighet

ingen
möjlighet

kommentarer:

1. Stor möjlighet	Antal markeringar: 219
2. Acceptabel möjlighet	Antal markeringar: 209
3. Viss möjlighet	Antal markeringar: 102
4. Ingen möjlighet	Antal markeringar: 8

Bortfaller gör 38 enkäter utan markering samt 6 enkäter med dubbla markeringar, detta gör en summa av 534 församlingar vilka besvarat kryssfråga nr 2.

Vilken typ av församling har svarat Viss respektive Ingen möjlighet?

Som framgår av siffrorna och stapeldiagrammen är det förhållandevis få församlingar som har markerat Viss respektive Ingen möjlighet för fråga ett och fråga två. Man kan fråga sig om dessa markeringar övervägande gjorts av stora eller små församlingar — och tillhör dessa församlingar en stor eller en liten samfällighet?

Vid närmare granskning visar det sig inte föreligga någon större skillnad om församlingen är stor eller liten — eller om den tillhör en stor eller liten samfällighet, vad gäller svarsalternativen Viss — Ingen möjlighet.

Granskningen visar snarare, att kryssalternativen Viss — Ingen möjlighet företrädesvis förekommer inom en och samma samfällighet, oberoende av de ingående församlingarnas storlek och oberoende av den totala samfällighetens storlek. En viss tendens till att de mindre försam-

lingarna känner sig tillbakasatta vad gäller "yttre förutsättningar" — fråga två — kan dock skönjas.

Tendenser i församlingarnas kommentarer

(1) *Ekonomi*

Många efterlyser *rambudget*. De som redan har en sådan påpekar dess fördelar: den ger rörlighet och acceptabel/eller stor möjlighet att påverka. Flertalet säger sig ha gott ekonomiskt gehör hos samfälligheten; man har gott samarbete och anser att församlingen har (stora) möjligheter att prioritera och omfördela anslagen.

Många anser, att de har god möjlighet att påverka till dess att budgeten fastställts men att de sedan upplever som en svårighet att konton inte kan överskridas och att om-prioriteringar inte kan göras under året. Några uttrycker en direkt önskan om en mindre detaljerad budget, och från en del håll skulle man önska en del-redovisning från ekonomiutskottet när det gäller församlingarnas aktuella ekonomiska status.

En del mindre församlingar anser att de klarar sig bättre tack vare samfälligheten, medan andra är rädda för centralisering. Ett genomgående, negativt omdöme gäller beslutsprocessen inom samfälligheten, som ses som en alltför lång och tidskrävande process.

Många församlingar anser sig ha små erfarenheter, eftersom samfälligheterna är nya.

Slutomdömet måste dock bli, att de flesta av församlingarna ställer sig positiva och genomgående önskar en *rambudget*.

(2) *Yttre förutsättningar*

Byggnader

Anmärkningar har riktats mot att samfälligheter sålt och uthyrt prästgårdar och församlingshem utan vetskap eller trots protester från församlingarnas sida.

Som positiv erfarenhet nämner en del församlingar att representanter för samfällda kyrkorådet inventerar samfällighetens lokaler och byggnader — för att se var behoven ligger: var reparationer behövs, ombyggnader krävs eller inredningar behöver kompletteras.

En del små församlingar har fått möjlighet att realisera sådana saker tack vare att en samfällighet finns.

Kyrkogårdar

Många församlingar anser, att de är för mycket detalj-styrda i kyrkogårdsfrågor. Man har upplevt större svårigheter ifråga om vaktmästartjänster och begränsad frihet när det gäller frågor som rör begravningsväsendet. Exempelvis har man strukit lördagarna som begravningsdagar trots församlingens protester.

Personal

En del församlingar har upplevt svårigheter vid tillsättande av personal; många skulle själva vilja tillsätta sina tjänster.

Å andra sidan nämner många, att de i själva verket har stor frihet, när det gäller tillsättningar och tjänstebeskrivningar.

Slutomdömet kan sägas innehålla samma bedömningar som de under föregående titel: beslutsprocesserna är för långa, rambudget önskas. Vad som emellertid kan tilläggas här och som kan betecknas som en känsligare punkt gäller tjänstetillsättningar; där är önskan om en större frihet från församlingarnas sida märkbar.

(3) *Församlingsvård*

Endast några är negativa och säger att församlingarna saknar möjligheter att självständigt leda och prioritera och inga speciella åtgärder prövats.

Det verkar som om de flesta, när det gäller församlingsvården, har anslag, över vilka de fritt förfogar och vilka kan omdisponeras vid behov. Det intryck man får är, att församlingsvården helt sköts av församlingarna själva. Över huvud taget anger ingen att något försök har gjorts av samfälligheten att ingripa i församlingsvården och påverka dess inriktning. Samarbete över gränserna tycks inte påverka församlingens självständighet negativt.

(4) *Andra tänkbara åtgärder*

Det är angeläget, anser man, att det finns representation från samtliga kyrkoråd i samfällda kyrkorådet, i dess utskott och kommittéer. Ganska många framför t. o. m. detta som något som bör lagfästas.

Att församlingarnas kyrkoråd skall ha möjlighet att yttra sig på remisser från samfällda kyrkorådet är också ett önskemål.

Några efterlyser ökad klarhet vad beträffar församlingskyrkorådets respektive de samfällda kyrkorådets kompetensområden.

Ofta återkommande synpunkter rör ekonomi, budget och prioriteringar. "Rambudget" går som en följetong i de flesta kommentarer. Bundna konton ses som en nackdel. Man vill ha konton för oförutsedda utgifter som en komplettering.

Trots allt ser man samfälligheten som en god lösning när det gäller ekonomiska problem. Samordningen mellan större och mindre församlingar kan ge de mindre större utbud. Dock önskar man möjlighet att ta emot och förvara donationer och fonder i de enskilda församlingarna — som redan sker i många fall.

Det har framkommit direkta önskemål om ökad kontakt mellan samfälligheten och den enskilda församlingen. Ofta pekar man på enkla metoder för att avhjälpa eventuella relationsproblem — t. ex. att vid församlingsaftnar inbjuda kyrkoråd, kyrkofullmäktige.

Någons rekommendation är att det bör vara en strävan från *alla* att betrakta samfälligheten som en gemensam angelägenhet.

Underbilaga a.

1982 års kyrkokommitté (Kn 1982:05)
Sokr KG Hammar
Tengérsplatsen 4, 223 50 LUND
Tel 046-15 95 00, 15 95 89

1984-05-02
Enkätundersökning

Till samtliga församlingskyrkoråd inom totala samfälligheter (och för kännedom till samfälliga kyrkoråden)

Relationen församling/pastorat — en enkätundersökning

1982 års kyrkokommitté, som fn utreder frågan om svenska kyrkans lokala organisation, har i det omfattande material som utgörs av remissvaren på Församlingen i framtiden (SOU 1983:55) märkt en skillnad mellan olika församlingar som ingår i totala samfälligheter med avseende på hur de upplever de inbördes relationerna mellan församlingens organ och samfällighetens organ. Många församlingskyrkoråd framhåller vikten av att kyrkorådet har rätt att självständigt besluta över använda medel för den församlingens verksamhet. Man menar också, att en positiv utveckling är på gång, där församlingarnas självständighet blivit alltmer uppmärksam och garanterad. Andra församlingar kan däremot redovisa negativa erfarenheter av en alltför centralstyrd samfällighetsorganisation, där samfällighetens organ i praktiken begränsar eller övertar församlingens kyrkoråds uppgifter.

För det fortsatta utredningsarbetet är det av synnerligen stor betydelse, att 1982 års kyrkokommitté får ytterligare synpunkter från berörda församlingens kyrkoråd utöver de som redan avgivits i remissmaterialet.

För att förenkla både kyrkorådet arbete med enkäten och kyrkokommitténs bearbetning av enkätsvaren har vi nöjt oss med att ställa några centrala frågor med möjlighet att kryssa för olika alternativ. Därutöver önskar vi, att kyrkoråden ger oss del av positiva erfarenheter och eventuella förslag på hur en god ordning skulle kunna utformas.

För det fortsatta arbetets skull måste enkätsvaren vara kyrkokommittén tillhanda *för den 1 september 1984*. Skulle kyrkorådet inte ha planerat något ordinarie sammanträde före denna tidpunkt ber vi kyrkorådets ordförande att antingen kalla till ett extra sammanträde eller ordna ett sådant sammanträde per capsulam under sommaren.

Frågor med anledning av denna enkät besvaras av kyrkokommitténs huvudsekreterare.

Enkätsvar i två exemplar sänds till kyrkokommitténs lundaadress enligt ovan.

Stockholm och Lund som ovan

Sture Johansson
ordf i expertgruppen för
strukturfrågor
inom 1982 års kyrkokommitté

KG Hammar
huvudsekr

Underbilaga b.

1982 års kyrkokommittés enkätundersökning
Församlingen och Samfälligheten

- 1 Anser församlingskyrkorådet, att kyrkorådet har möjlighet att självständigt leda och prioritera församlingsverksamheten inom av samfälligheten beslutade ekonomiska ramar?

/Frågan avser dels möjligheten att under budgetarbetet få gehör för önskemål rörande församlingsverksamheten, dels möjligheten att självständigt prioritera och evt omprioritera inom det anslag som beviljats för församlingsverksamhet i stort./

Församling:

.....

Invånareantal:

Samfällighet:

Invånareantal i samfälligheten:

Antal församlingar inom samfälligheten:

Stift

stor möjlighet/
ingen begränsning

acceptabel
möjlighet/
någon begränsning

viss möjlighet/
ganska stor
begränsning

ingen möjlighet/
stor begränsning

kommentarer:

- 2 Anser församlingskyrkorådet, att kyrkorådet har möjlighet att påverka beslut inom samfälligheten, vilka indirekt berör församlingsverksamheten?

/Frågan avser förhållanden som berör de yttre förutsättningarna för församlingsarbetet — kyrkobyggnaden, andra lokaler, vården av kyrkogård runt församlingsskyrka, personalfrågor etc.

stor
möjlighet

acceptabel
möjlighet

viss
möjlighet

ingen
möjlighet

kommentarer:

- 3 Vilka åtgärder har prövats inom samfälligheten i syfte att garantera församlingens självständighet med avseende på de församlingsvårdande angelägenheterna?
- 4 Andra tänkbara åtgärder i samma syfte?

Underbilaga c.

1982 års kyrkokommitté (Kn 1982:05)
Sekr KG Hammar
Tegnérplatsen 4, 223 50 LUND
Tel 046-15 95 00, 15 95 89

1984-10-15
Enkätundersökning

Till församlingskyrkoråd inom totala samfälligheter

P å m i n n e ! !

Under juni månad 1984 tillställdes samtliga församlingar inom de totala samfälligheterna inom svenska kyrkan en enkät rörande relationen Församling — Samfällighet.

Det finns 709 församlingar som ingår i totala samfälligheter. Ca 380 har hittills svarat på enkäten. Det visar sig att enkäten innehåller ett mycket intressant material, varför det är synnerligen viktigt att nästan samtliga församlingen verkligen besvarar denna så att den kan bli statistiskt tillförlitlig. Jag vädjar därför till det församlingskyrkoråd som mottar denna skrivelse — vilket är ett tecken på att enkäten ännu ej blivit besvarad — att snarast göra detta. Det är för arbetet inom kyrkokommittén viktigt att det verkligen sker *snarast, allra senast den 15 november 1984*. Kyrkokommittén ska i månadskiftet januari-februari 1985 avlämna en rapport till kyrkomötet, och resultatet av enkäten ska ingå i denna rapport. Det är därför det är angeläget att ingen ytterligare tid går förlorad.

Jag bifogar den skrivelse som bifogades i enkäten förra gången. Dessutom bifogas det enkätformulär som jag förväntar i retur. Kyrkorådets ordförande ombedes konferera med övriga kyrkorådsledamöter per telefon i de fall något sammanträde med kyrkorådet ej är planerat eller möjligt att hålla de närmaste veckorna.

Arbetet sker för församlingarnas bästa!

Med vänlig hälsningar

Lund dag som ovan

KG Hammar
huvudsekr i 1982 års kyrkokommitté

Enkäten sänds till ovan angiven adress. Förfrågningar på angivet tel.nr.

Bilaga 3

Church of England — rapport från en studieresa

av *KG Hammar*

Under tiden 31 januari — 5 februari 1984 gjorde 1982 års kyrkokommitté (ledamöter och sakkunniga) en studieresa till England för att ta del av erfarenheter inom Church of England rörande lokala strukturfrågor m.m. Programmet för studieresan hade utformats i samråd med representanter för den centrala kyrkoledningen i London, varvid kyrkoherden i den svenska församlingen fungerat som mellanhand.

Under utredningsarbetets gång hade vi blivit övertygade om behovet av ett jämförande studium av en annan kyrka. Ekonomiskt fanns möjligheter endast för en begränsad studieresa till *en* kyrka, varför ett studium av våra nordiska grannkyrkor, de tyska lutherska landskyrkorna samt den engelska anglikanska kyrkan gjordes. Därvid gjorde vi den bedömningen, att en studieresa till Church of England skulle tillföra utredningsarbetet nya och relevanta erfarenheter.

Church of England och svenska kyrkan har en liknande historisk situation med anknytning till staten, ett parochialsystem och en öppen folkkyrkopolicy. En likartad samhälls- och befolkningsutveckling har lett till likartade problem för de båda kyrkorna. Att vi till sist valde att besöka just Church of England berodde på, att Church of England har "sämre" ekonomi än svenska kyrkan och att vi därför kunde anta att man tidigare än vi varit tvungna att göra prioriteringar som vi ännu inte behövt göra.

"Källmaterialet" till de följande synpunkterna är de personer och institutioner som studiegruppen mötte och besökte. Under två dagar besökte gruppen Church House på Dean's Yard i London. Följande organ var därvid representerade:

The General Synod Office med the Secretary-General

Advisory Council for the Church's Ministry

Church Information Office

Board of Education

Board for Social Responsibility

Central Board of Finance

Board for Mission and Unity

Hospital Chaplaincies Council

Dessutom besöktes:

Church Commissioners

Under en dag besöktes Coventry med Arthur Rank Centre vid National Agricultural Centre i Stoneleigh. Direktorn, flera landsbygdspräster och lärare vid olika landsbygdsinstitutioner informerade.

Samma dag var gruppen inbjuden till the Dean of St Paul's varvid cityarbete i London presenterades i informella samtal.

Erfarenheter av kyrkligt arbete hade inledningsvis delgivits gruppen, dels vid besök på Swedish Church, dels vid besök på Svenska sjömanskyrkan. Vid båda tillfällena hade präster i grannskapet delat med sig av sina erfarenheter.

Under den sista dagen besökte gruppen Bedford, där man under ledning av biskopen av Bedford besökte tre olika församlingar, en cityförsamling, en mera traditionell ytterområdesförsamling samt ett "LEP" (local ecumenical projekt), där två församlingar inom Church of England och the Methodist Church samarbetade i ett och samma distrikt och med gemensamma lokaler. Under dagen i Bedford fick gruppen synpunkter både på sjukhusprästers och fängelseprästers arbete.

Den information som gavs i dessa olika sammanhang var både bred och inträngande. Vid ett förberedande seminarium hade vi kommit överens om att särskilt söka erfarenheter i frågor som var av direkt betydelse för det pågående utredningsarbetet i Sverige. Dessa centrala punkter är också de principer som bestämt urvalet för det följande. Det gäller, förutom en allmän orientering kring Church of England, ekonomi och struktur, medlemskapsfrågor och lokal ekonomi, tjänstefrågor och lekmännens roll i kyrkan, frågan om församlingsorganisation och samverkan på det lokala planet, procedurfrågor kring förändringar av den lokala strukturen samt kyrkobyggnaderna.

1 Church of England - episcopal and synodical, struktur och ekonomi

Church of England är i högre grad än svenska kyrkan en stifts kyrka. Biskopen har en stark ställning och betraktas som "incumbant" dvs. residerande pastor i stiftet, medan de lokala prästerna ses som biskopens ställföreträdare. Uppgiften för "rikskyrkan" är främst avvägningen mellan stiftet, ekonomiskt och tjänstemässigt.

Om man "på svenskt vis" skulle beskriva strukturen i kyrkan nedifrån, skulle det se ut så här:

församlingar, var och en med ett PCC (parochial church council)

union of benefices, "pastorat", i de fall församlingarna är för små att hålla en präst

group eller team ministries, samarbetsområden för flera präster

deanery, kontrakt, med en deanery synod och en rural dean, prost (ett kontrakt kan omfatta ca 20 präster och 50/60 församlingar)

archdeaconry, del av stift där en archdeacon har uppsikt över församlingarna (ett stift kan bestå av ett eller flera archdeaconries)

diocese, stiftet, med en stiftsbiskop och eventuellt assisterande biskopar (suffragan bishop) vilka arbetar inom "episcopal areas" inom stiftet eller med annan uppdelning sinsemellan. Diocesan synod i stiftet

provinces, Church of England är delat i två provinser, Canterbury och York. Canterbury omfattar 29 stift och York 14. Ärkebiskop i vardera provinsen. Convocations i varje provins utgör sammankomster för biskopar och präster. Förut hade dessa convocations viss makt över kyrkolagstiftningen.

Det genomförda synodalsystemet är nytt, från 1969, och det har ännu inte funnit sin form och slutliga funktion enligt många sagesmän. Både stifts- och rikssynoden består av tre "hus" - biskoparnas, prästernas och lekmännens. Kontraktssynoden består av prästernas och lekmännens "hus".

Centrala beslut inom kyrkan fattas i General Synod. De har två former, dels canons — kyrklig kungörelse, dels measures — kyrkolag. Den senare formen är underkastad parlamentets godkännande. Parlamentet kan däremot inte göra ändringar i synodens beslut eller ta egna initiativ. Såväl canons som measures kräver dessutom kunglig stadfästelse ("royal assent") för att vinna laga kraft.

Kontraktssynoden var en nyordning 1969. Den saknar ekonomiska befogenheter och kan inte heller besluta bindande för församlingarna. Dess största betydelse ligger i att därifrån utgår valproceduren för såväl stifts- som rikssynoderna. De positiva erfarenheter man gjort av deanery synods var, att det ofta behövdes ett mellanplan för gemensam diskussion och strategi, när församlingarna var för små. Negativt var att det ofta bara blev diskussion medan man inte kunde fatta bindande beslut.

Gemensamma ordförande i kontraktssynoden var dels prosten dels en vald lekman.

Ekonomiskt är Church of England "självförsörjande". Ekonomin baseras på två delar: a. de historiskt givna resurserna och b. vad kyrkomedlemmarna frivilligt bidrar med. Utvecklingen är att b. har tagit en växande del av den totala inkomsten, och motsvarar nu ca 60 %.

Church Commissioners är den tunga ekonomiska instansen med uppdrag att förvalta de historiskt givna resurserna i form av jord och annan egendom, aktier och värdepapper i övrigt. Dess förvaltning är aktiv med placeringar i bl.a. hotell och kontorshus i USA. Förräntningen av kapitalet är nu ca 5 %. Church Commissioners tar också in vad som stiftens samlat in frivilligvägen. Utbetalningarna från Church Commissioners är dels kostnaderna för alla prästlöner och pensioner, dels prästgårdarna. Genom Church Commissioners fungerar också "utjämningen" mellan olika delar av kyrkan. Från basen fungerar utjämningen så, att varje

församling får från stiftet ett insamlingsmål som är satt med hänsyn tagen till församlingens ekonomiska villkor. På motsvarande sätt har varje stift ett bidragsmål åsatt det av Church Commissioners på samma villkor där även en sådan faktor som graden av arbetslöshet inom regionen ingår. Man betalar alltså in efter förmåga men får sina fasta kostnader i form av prästtjänster och prästgårdar betalda.

De bidragsmål som åsatts en församling resp. ett stift är bara moraliskt bindande, inte legalt. Men i de allra flesta fall blir målen uppfyllda.

De statliga bidrag som förekommer gäller uteslutande historiskt värdefulla kyrkbyggnader, dels i funktion, dels "överflödiga" sådana i Redundant churches fund. För det relativt omfattande kyrkliga skolväsendet utgår statsbidrag som täcker kostnaderna för lärarlönerna och skolbyggnadernas yttre underhåll.

2 "Who is a member of Church of England?"

Frågan är naturlig i detta sammanhang. Det finns inget registrerat medlemskap i Church of England. Den är medlem som säger sig vara det! Kyrkan betjänar alla som så önskar med t.ex. dop och begravning oberoende av om de tidigare visat sitt "medlemskap" i ekonomiska eller andra termer. För sådana "services" upptar kyrkan en "fee", dvs. en fast avgift.

I övrigt finns olika beräkningsgrunder. Den som vill delta i de kyrkliga valen eller själv bli vald till kyrkliga förtroendeposter anmäler sig till "electoral roll" i församlingen. När man anmäler sig till "electoral roll" intygar man att man är döpt och medlem i Church of England (i praktiken betyder det att man inte är medlem i annan kyrka), över sexton år och antingen bosatt i församlingen eller regelbunden gudstjänstbesökare i församlingens kyrkan under det senaste halvåret. Av Englands 46 milj. inv. var 1,8 milj. uppförda på "electoral roll" 1980. I det stift vi besökte, St Alban's med ca 1,5 milj. inv. var ca 60 000 personer på "electoral roll".

En annan siffra för "medlemskap" är antalet påskkommunikanter, som räknades särskilt. Ofta var denna ungefärligen lika stor som "electoral roll", även om det inte rörde sig om samma människor. För St Alban's var siffran 53 000. Allmänt tycktes man räkna med att antalet "engagerade" var dubbelt så stort som antalet uppförda på "electoral roll".

Slutligen fanns siffror på "kyrkogång en vanlig söndag" USA/usual Sunday attendance. Dessa siffror var något lägre än siffrorna för "electoral roll".

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras, att Church of England kombinerar en "snäv" medlemsberäkning med en total öppenhet vad gäller att betjäna folket med de kyrkliga handlingar man begär och en generös inräkning av alla som medlemmar som inte aktivt sagt något annat.

3 Prästtjänster och lekmannainflytande

Tjänster inom Church of England är i övervägande grad prästtjänster. Av det beräknade antalet tjänster 31 december 1982 som då uppgick till

10 971 var 10 521 präster och 450 deaconesses and lay workers. I denna siffra ingår inte biskopar och prästerskapet vid katedralerna, vilka tillsammans utgör 268.

Fördelningen av prästtjänsterna sker mellan stiftet huvudsakligen enligt "the Sheffield formula" (en arbetsgrupp under ledningen av biskopen av Sheffield lade 1974 fram förslaget). Enligt Sheffield-formeln faller fyra komponenter avgörandet vid fördelningen av tjänsterna:

befolkningstal	8
areal	1
vallängd (antalet reg. personer)	3
antalet kyrkor	3

(siffrorna är relationstal = befolkningstalet väger alltså åtta gånger tyngre än arealen).

Sheffield-formeln är inte helt genomförd. Men vid förändringar försöker man att komma så nära rikttalet som det är möjligt.

Inom stiftet sker fördelningen av prästtjänster dels genom den församlingsorganisation som finns (förändringar beskrivs i nästa avsnitt), dels genom prioriteringarna av de icke-parochiala prästtjänster som finns och oftast är direkt underställda biskopen. Det gäller kaplantjänster vid sjukhus, industrier, fängelser, stora arbetsplatser i övrigt etc.

Utanför gruppen av avlönade präster och den mindre gruppen avlönade lekmannaarbetare finns dels en grupp icke-avlönade präster, non-stipendiary assistant priests, som försörjer sig med ett annat yrke men samtidigt har prästutbildning och är prästvigda. Dessutom har varje församling en rad lekmannamedarbetare som tjänstgör utan ersättning. Det gäller church wardens (kyrkvårdar), treasurers (kassörer), directors of music (kyrkomusiker), organists (organister) och en rad andra uppgifter/uppdrag.

Vid vårt besök i Coventry framhölls, att omstruktureringen av det kyrkliga livet på landsbygden lett till ett förstärkt lekmannainflytande. Under slutet av 1800-talet blev det vanligt att varje "by" fick sin präst. Detta är på grund av prästbristen inte möjligt längre. I sammanhanget bör noteras, att trots prästbrist en kraftig gallring sker bland de personer som söker sig till prästtjänsten (vid s.k. selection conferences). Ett fortsatt gudstjänstliv är i dag i många byar beroende av lekmannainsatser.

4 Församlingsorganisation — strukturförändringar och samarbetsformer

Parochialsystemet, den territoriella församlingsorganisationen, härstammar från 600-talet och är alltså i sin grundstruktur av medeltida ursprung. Till de gamla församlingarna kommer de församlingsindelningar som skett i städerna under de senaste hundra åren.

Som i Sverige har befolkningsförändringarna lett till att många församlingar på landsbygden har lågt invånarantal. Dessutom har ofta

innerstäderna blivit tömda på fastboende, vilket skapat stora problem (jfr Stockholms innerstad).

Det finns en permanent organisation för förändringar av den lokala strukturen. Varje stift har en "pastoral committee" med uppgift att kontinuerligt följa utvecklingen. Kommittén förhandlar i ett inledningskede med dem som blir berörda av eventuella förändringar: kyrkoråd, präster och medarbetare, prosten och kontraktssynoden m.fl. Efter dessa förhandlingar formulerar kommittén ett förslag till omorganisation och presenterar detta för biskopen. Om biskopen godkänner förslaget sänds det tillbaka till de olika lokala organ som berörs. Möter det motstånd sänds det vidare med biskopens kommentarer till de framförda invändningarna till Church Commissioners, som har att avgöra om omarbetning ska ske eller det ska fullföljas. Church Commissioners kan ålägga Pastoral Committee att formulera om förslaget för att möta vissa gjorda invändningar. Man kan också fastställa förslaget. Om beslutet överklagas i Privy Council är det "Her Majesty in council" som slutgiltigt fastställer.

De olika åtgärder som på detta sätt behandlas är:

delning av församlingar (creation of new parishes)

sammanläggning av församlingar (union of parishes)

pastoratsbildningar (union of benefices)

upprättandet av "team & group ministries" (samarbete mellan olika tjänsteinnehavare över församlingsgränser och pastoratsgränser).

Man var från Church Commissioners mycket nöjda med de erfarenheter man hade av denna ordning för strukturförändringar. Church Commissioners chefstjänsteman (secretary of the Commisioners) uttryckte vid flera tillfällen systemets styrka på detta sätt: — det har de två kvaliteter som är nödvändiga a. alla berörda parter får yttra sig både inledningsvis och när förslaget väl är formulerat, b. det fattas beslut och dras inte ut i det oändliga.

En annan fördel med att ha en permanent "pastoral committee" är att strukturförändring blir en fortlöpande process, inte vissa dramatiska punktuella händelser med några decenniers mellanrum.

Vid vårt besök i Coventry diskuterade vi bl.a. frågan om de många småförsamlingarna. Därvid framhölls som lämplig nedre gräns för en församling 300-400 invånare. Under den gränsen blev församlingen alltför beroende av de individer som råkar bo i församlingen (engelskt talesätt: the family that keeps the church going is the family that keeps other people from going). Man framhöll också vikten av att aldrig ge upp närheten i församlinglivet, och för att detta skulle vara möjligt måste man arbeta på olika nivåer, rätt nivå för rätt uppgift, uttryckte man det.

Det fanns också synpunkter på prästtäteten:

på landsbygden 1 präst per 2 000 invånare

i stadsmiljö 1 präst per 6 000 invånare

(obs. att detta var synpunkterna från landsbygdens "folk").

Vid vårt försök i Bedford diskuterade vi på likartat sätt församlingsstorlekar i tätorten. En av de församlingar vi besökte hade 1976 bildats genom delning av den gamla innterstadsförsamlingen. Lämplig gräns för nybildade församlingar angav man mycket inofficiellt till 10 000 invånare.

5 Kyrkobyggnaderna

I den ovan beskrivna processen för omorganisation av den lokala strukturen kan kyrkobyggnader komma att förklaras "redundant", dvs. överflödiga. Frågan om redundant churches handläggs också den av Church Commissioners.

Mellan 1969 och 1982 har man behandlat 908 övertaliga kyrkobyggnader. Möjligheterna är tre:

- 1 alternativ användning
- 2 bevarande i ursprungligt skick
- 3 rivning

Sedan 1969 har 475 kyrkor (52 %) fått en alternativ användning. Av dessa har 113 fått en social användning som kvarters- och ungdomsgårdar, centres för pensionärer, bibliotek etc. 76 har blivit lagerlokaler, andra konsthantverkslokaler, småindustrier etc.

186 kyrkor har bevarats, alla utom 4 genom Redundant Churches Fund, de övriga genom miljödepartementets försorg. Fonden finansieras till lika delar av staten och kyrkan. Genom detta arbete bevaras kulturhistoriskt värdefulla kyrkobyggnader.

247 kyrkor hade rivits under perioden. Inte sällan hade frågan om rivning väckt lokalt motstånd. I en del fall hade man ändrat sig efter den lokala opinionen, men i de flesta fall var de ekonomiska realiteterna sådana att rivning sågs som enda möjligheten.

Som jämförelsesiffra bör nämnas, att antalet kyrkor 1981 var 16 806.

Från Church Commissioners sida betraktades arbetet med Redundant churches som framgångsrikt och ganska oproblemiskt. Men i andra sammanhang fick vi höra kritik som innebar, att man menade att Church Commissioners var för snabba att tillgripa rivning. Inte minst gällde detta inner-city kyrkorna, där man genom ett växande cityarbete funnit nya metoder att använda kyrkor fastän en territoriell församling runt kyrkan saknades.

Statens offentliga utredningar 1985

Kronologisk förteckning

1. Församlingar i samverkan. C.

Statens offentliga utredningar 1985

Systematisk förteckning

Civildepartementet

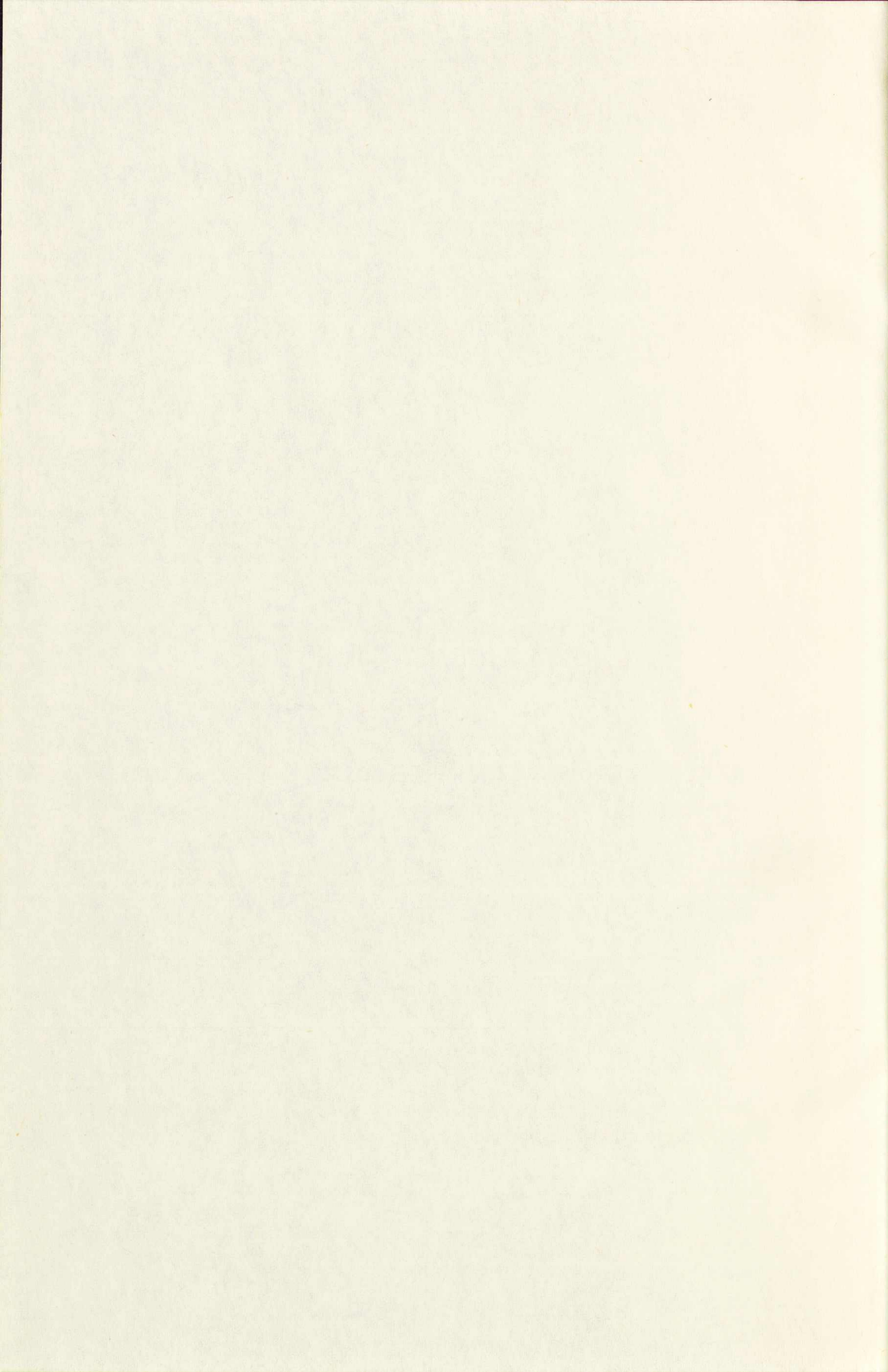
Församlingar i samverkan. [1]

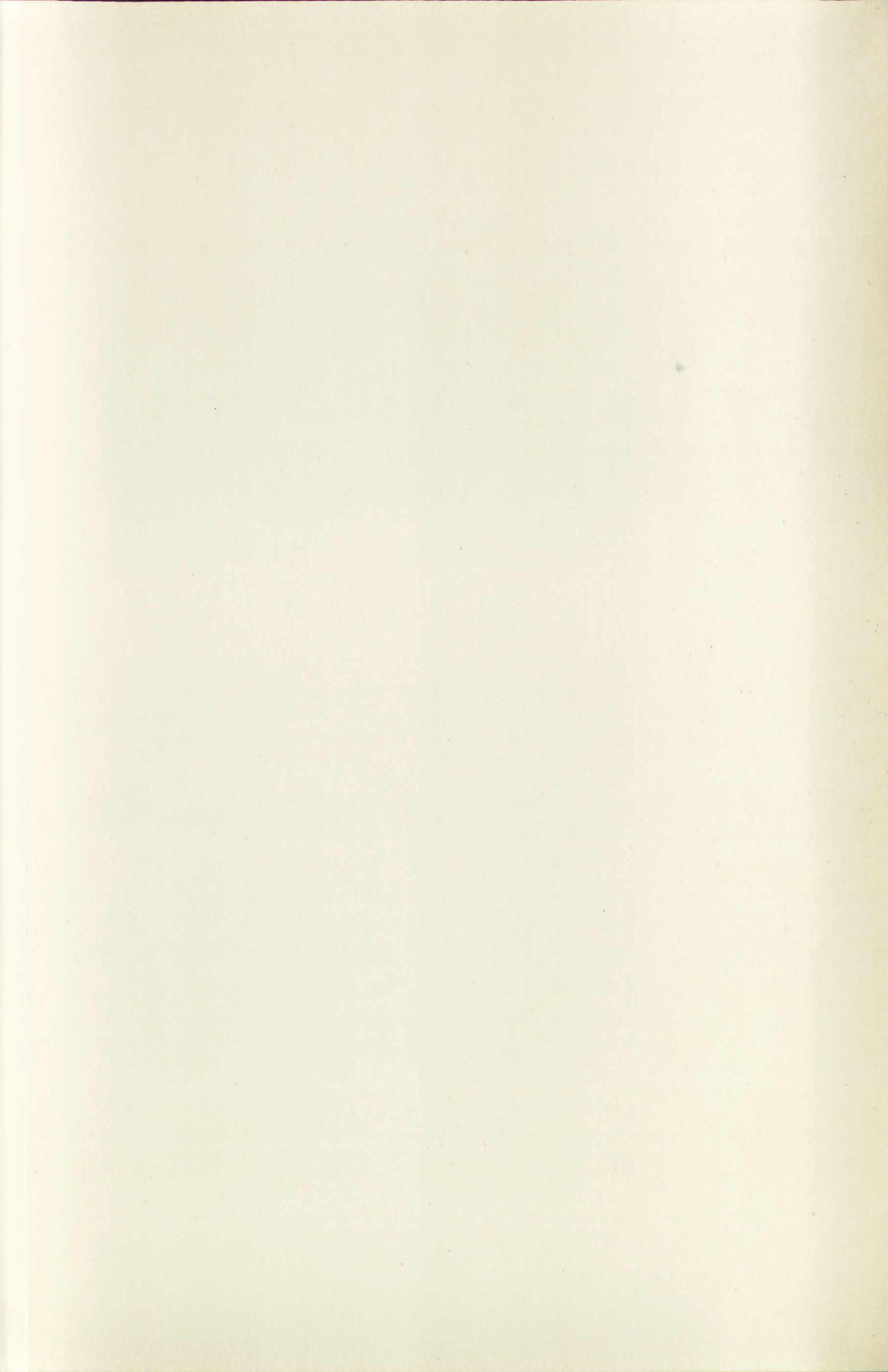
status offentliggjord

Systematik förändring

Utgivningsår: 1985
Utgivningsnummer: 11

KUNGL. BIBL.
1985-02-11
STOCKHOLM

 Liber
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-08621-2
ISSN 0375-250X